

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE HASAN TAHSİN VE GAZETECİLİĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Hakan AYZ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ahmet MEHMETEFENDİOĞLU

İZMİR

2014

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “II. Meşrutiyet Döneminde Hasan Tahsin ve Gazeteciliği” adlı çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, eserlerin kaynakçada gösterilenler olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

..../..../2014

Hakan AYZ

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün 23.05.2014 tarih ve 876/1 sayılı yönetim kurulu toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 30. Maddesine göre Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi 2011880005 numaralı Hakan AYAZ' ın "II. Meşrutiyet Döneminde Hasan TAHSİN ve Gazeteciliği" konulu Tezi' incelenmiş ve aday 26.06.2014 saat 10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Ana Bilim dalından jüri üyelerince sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek adayın tezini başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

TEZ NOTU: 95 (DOKSAN BEŞ)

Yrd. Doç. Dr. Ahmet MEHMETEFENDIOĞLU

Başkan

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin ELMACI

Üye

Yrd. Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK

Üye

ÖNSÖZ

II. Meşrutiyet dönemi ile başlayan basın özgürlüğü sayesinde ülke içinde yer almaya başlayan yüzlerce gazete ve dergi, topluma yön vermeye çalışmıştır. Baskıcı bir yönetimden kansız bir devrim ile kurtulan Osmanlı toplumu, anayasal düzene tekrar kavuşmanın mutluluğu ve heyecanı içerisinde yaşamaya başlamışlardı. İktidarda söz sahibi olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, bir yandan muhalifler ile mücadele ederken bir yandan da dış politikada sıkıntılı dönemler içerisinde yer almaktaydı. Bu mücadeleler sırasında kendi basınımlarını oluşturarak, muhalif basınla da uğraşmak zorunda kalmıştı.

Çalışmamızın konusu olan Silah gazetesi de bu ortam içerisinde yayın hayatına girmiş ve İttihat ve Terakki Cemiyeti için Selanik bölgesinde etkili bir hale gelmişti. Cemiyet'in sözcülüğünü ve savunuculuğunu yapan bu gazete, sahibi, sermuharriri ve müdürü olarak görev yapan Silahçı Hasan Tahsin ile birlikte, ülkeye ve millete yararlı olmaya çalışmaktaydılar. İttihat ve Terakki Cemiyeti muhaliflerine de sert bir dil ile saldıran bu gazete, sadece muhalefete değil, vatan topraklarına saldıran ülkelere de ağır bir dil kullanarak cevap vermişti.

Çalışmamızda değineceğimiz önemli bir konu da İzmir'de Yunan askerlerine ilk kurşunu atan Hasan Tahsin (asıl adı Osman Nevres) ile Silahçı Hasan Tahsin arasındaki bağı ortaya koyabilmektir. "İki Hasan Tahsin" başlıklı bölümde bu konu edinilecektir.

Silah gazetesi ve sahibi Hasan Tahsin'i ele aldığım bu çalışmam sırasında desteklerini hiçbir zaman esirgemedi, fedakarlık yaparak arkamda duran aileme sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Enstitümüz çalışanları ile değerli Hocam Yard. Doç. Dr. Mehmet Emin Elmacı'ya, kurum müdürümüz ve Hocam Prof. Dr. Kemal Arı'ya teşekkürlerimi sunarım. Okul dönemim boyunca her zaman desteğini hissettiğim, özel arşiv belgelerini de esirgemeyerek bu çalışmamın temelini oluşturan saygıdeğer Hocam Yard. Doç. Dr. Ahmet Mehmetefendioğlu'na da en derin sevgi ve saygılarımı sunarım.

Hakan AYZ

İzmir-2014

ÖZET

II. Meşrutiyet, Türkiye tarihi ve çağdaşlaşma yolunda ilerleme açısından büyük öneme sahip bir dönem olmuştur. Gerek siyasi, gerek sosyal alanda bir çok değişimin görüldüğü bu dönemde birçok akım ortaya çıkmış ve bu akımlar toplum hayatına, siyasete ve basına yön vermiştir. Sosyal ve kültürel alanda yenilikler ve gelişmeler yaşansa da siyasal alanda olumsuz yönde ilerleyen gelişmeler iç ve dış politikayı da etkilemiştir. Balkan savaşları, Girit Adası'nın Yunanistan tarafından ilhakı, Trablusgarp Savaşı, 31 Mart Olayı gibi yıkıcı etkiye sahip olan olaylar, Osmanlı Devleti'ni içerde ve dışarıda büyük sıkıntılara sokmuştur.

Sadece savaşlar ve kan dökülmesiyle sonuçlanan olaylar değil, siyasi hayattaki karmaşa ve çekişmeler de II. Meşrutiyet dönemine damgasını vurmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası arasındaki iktidar mücadelesi, ilericiler ile gericiilerin kavgası, basının olaylara müdahil olması veya neden olması gibi etkenler, II. Meşrutiyet dönemini meydana getiren önemli hadiselerdir.

II. meşrutiyet dönemi ile basın iç içe geçmiş ve bu durum da büyük çekişmelere yol açmıştı. Meşrutiyet'in getirdiği özgürlük ortamı, zaten bir temeli olan fakat istibdad ile bastırılmış bir gücü tekrar ortaya çıkarmıştır. Bu ortam içerisinde kendisine yer bulan Silah gazetesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti yanlısı yayınları ile basın hayatında kendisine yer edinmiştir. Aynı fikirleri, aynı yayın politikasını güden gazete ve gazetecilerle de ilişkiler kurarak 1909-1912 yılları arasında Selanik basınında fırtına gibi esmiştir.

ABSTRACT

II. Constitutionalism have been a significant period for History of Turkey and progress to become modernized. In this period when there have been many changes either in politics or social life, many trends emerged and guided community, politics and press. In order to reforms in socio-cultural life, deprecating results in politics had influences on internal and external policies. Devastating circumstances such as, Balkan Wars, Annexation of Crete Island by Greece, Turco-Italian War and the 31 March incident, have put Ottoman State into major troubles inside and outside.

Not only the cases which have results of lots of spilled bloods and wars, but also conflictions and controversies of political life have left mark on this period. Power struggle between The Committee of Union and Progress and Party of Liberty and Entente, fight between progressivists and reactionists and taking part of the Press or being conduce to these conflictions are main reasons for generation of II. Constitutionalism.

The press were engaged and raised many conflictions through II. Constitutionalism period. Aura of the freedom which is brought by Constitutionalism, revealed a power that was restrained by autocracy untill that period. ‘The Silah’ Newspaper which has formed in the domain that explained up to now, has gained a seat by the partizan publications of The Committee of Union and Progress. Furthermore, bringing into contact with the newspapers who have the same publication policies and opinions they had stormed through in Selonica between 1909-1912.

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geen eser
A.g.m.	: Adı geen makale
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
Bas.	: Basımevi
BEO	: Bâb-1 Âlî Evrak Odası
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Çev.	: Çeviren
Dr.	: Doktor
DH.	: Dahiliye Nezareti
EUM	: Emniyet-i Umumi Müdürlüğü
Haz	: Hazırlayan
KADL	: Kısm-1 Adlî Kalemi
MKT	: Mektubî Kalemi
No	: Numara
s.	: Sayfa
SYS	: Siyasi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: Ve diğeri
vb.	: Ve benzerleri
Yay.	: Yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI

A. BALKANLAR	3
1. 1908 Yılına Kadar Balkanlar	3
2. II. Meşrutiyet'in İlanı Sonrası Balkanlar	6
B. GİRİT SORUNU	9
1. 1908 Yılına Kadar Girit	9
2. 1908 Yılından Sonra Girit	13
C. TRABLUSGARP SAVAŞI	17
D. HÜRRİYET VE İTİLA FİRKASI	23
E. 31 MART OLAYI	29

II. BÖLÜM

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ BASIN HAYATI

A. Kansız Devrim ve Basın	37
1. II. Meşrutiyetin İlanı	37
2. Özgürlük Ortamı ve Basın	38
B. 31 Mart Olayı Sonrasında Basın	39
C. II. Meşrutiyet Döneminde Fikir Akımları	45

1.Osmanlıcılık	45
2.İslamcılık	49
3.Türkçülük	52
4.Batıcılık (Garpcılık).....	56
D.II. Meşrutiyet Dönemi Siyaset ve Basın İlişkisi	59
E.II. Meşrutiyet Dönemi Başlıca Gazeteleri	64
1.Tanin.....	64
2.Şura-yı Ümmet	65
3.Mizan.....	65
4.İkdam.....	66
5.Sada-yı Millet	67

III.BÖLÜM

SİLAHÇI HASAN TAHSİN VE GAZETECİLİĞİ

A.Hayatı.....	69
B.İki Hasan Tahsin	79
C.Silah Gazetesi.....	80
1.Silah Gazetesi Yayın Politikası	83
D.İttihat ve Terakki, Hasan Tahsin ve Silah Gazetesi İlişkileri.....	94
1.Cemiyetin Kuruluşu.....	94
2.Silah Gazetesi ve Cemiyet İlişkileri	95
3.Silah Gazetesi Aleyhine Açılan Davalar	100
4.Dönemi Gazeteler İle İlişkileri	105
SONUÇ	108
KAYNAKÇA	110
EKLER	119

GİRİŞ

II. Meşrutiyet'in ilanıyla beraber bir önceki dönemden devralınan dört tane gazete vardı ve bu gazeteler geniş kitlelere hitap etmekteydiler. İkdam, Sabah, Tercüman ve Saadet gazeteleri, oluşan siyasal ortam içerisinde meşruti yönetim tarzını savunma yolunu seçmişlerdi. Bu gazetelerin yanına çok sayıda yeni gazete çıkma olanağı bulmuştu. 1908 Devrimi ile gelişen özgürlük ortamı, her alanda rahatlama getirmişti. Siyasi ortam da gelişme imkanı bulmuş ve yeni partilerin açılmasına ortam hazırlanmıştı.

Basın-yayın faaliyetleri ile siyasal ortamı beraber ele almak II. Meşrutiyet dönemi için oldukça faydalı olacaktı. Birbirlerini destekleyen fırkalar ve bu fırkaların yayın organları, diğer grup fırkalar ve yayın organları ile mücadele içerisinde bulunuyorlardı. Böylece, II. Meşrutiyet döneminde çok çeşitli ve hareketli bir siyasi ortam yaşanmaktaydı.

İttihat ve Terakki Cemiyeti ve cemiyetin politikasını savunan gazeteler, muhalefete ve muhalif gazetelere hücum ederken, muhalif gazeteler de iktidarı elinde bulunduran İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne ve onun destekçisi gazetelere hücum etmekteydiler. Bazı gazeteler vardı ki en şiddetli, en ateşli savunuculuğu yapmaktaydılar. Zaten II. Meşrutiyet siyasi hayatında önemli bir olay olan 31 Mart Olayı'nda bu duruma örnek teşkil eden hareketlerden birisi olmuştu. Bir çok gazetecinin öldürülmesine, birçoklarının da kapatılmasına neden olan bu olay, kanlı bir sonucu da beraberinde getirmişti.

Dönemin siyasi olaylarından Balkan Savaşları, gazetelerde kendisine çokça yer bulmuştu. Gazetelerde uzun uzun yazılan başmakaleler, Balkanların içler acısı durumunu ortaya koymaya çalışıyorlardı. Diğer yandan Balkanlarla ilgili hükümet politikasını eleştiren gazeteler de kendi yayınlarına devam ediyorlardı.

Balkanlardaki ayrılıkça hareketlere daha erken başlayan bir başka bölge de Girit idi. Giritli Rumlar, adanın Müslüman halkına zulüm ederek yıldırıma çalışıyorlar ve böylece Girit'i, Yunanistan'a bağlamak için hareket ediyorlardı. Osmanlı-Yunan

Harbi'nden sonra iyice fenalaşan Girit, büyük devletlerin de olaya müdahale etmesiyle el değiştirmiş ve sonunda Giritli Rumların istediği gerçekleşmişti. Bu olay da Osmanlı basını için başlıca konulardan biri olmuştu. Özellikle, çalışmamızın konusu olan Silah gazetesi için üzerinde önemle durulması gereken bir olaydı.

Ülkenin diğer bir parçası olan Trablusgarp da Girit'ten ya da Balkanlardan farklı bir ortam içerisinde olamamıştı. Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp üzerindeki yönetimi zayıflamaya başladığı dönemlerde İtalya duruma ortak olmaya kalkarak, Trablusgarp'a yerleşmeye başlamıştı. Bu yerleşme sonucunda Trablusgarp'ta hak iddia etmeye başlamış ve sonucunda da savaş başlamıştı. Burada yerli halkı düzenleyerek İtalya'ya karşı koymaya çalışan İttihatçı genç subaylar, gizlice bu bölgeye gitmiş ve başarılı savaşlar da vermişlerdi. Ancak bilindiği gibi Trablusgarp kaybedilmişti savaş sonunda.

II. Meşrutiyet dönemi siyasi hayatında yukarıda gördüğümüz gibi yıkıcı sonuçları olan olaylar yaşanmıştı. Bu olaylar, Osmanlı basınına da meşgul eden en önemli olaylar olmuştu. Meşrutiyet'in ilk yedi yılı bu gibi olaylarla geçmiş ve basının da en hareketleri olduğu dönemler yaşanmıştı. Geniş kitlelere ulaşan gazeteler, sahiplerinin siyasi fikirleri doğrultusunda halkları da peşlerinden sürüklemekteydiler.

Silah gazetesi de çıkarıldığı bölge olan Selanik'te önemli bir gazete haline gelmişti. Selanik halkı tarafından desteklendiği de görülmekteydi. Girit, Balkanlar ve Trablusgarp ile ilgili yaptığı haberler, ittihatçıların yanında yer alması, Hürriyet ve İtilaf Fırkası gibi oluşumlara sert bir dil ile hücum etmesi, ittihat ve Terakki yanlıları ve bu fırkayı destekleyen halk tarafından destek görmesine neden olmuştu. Asker kökenli bir kişi olan Hasan Tahsin, askeri efrad tarafından da destek görmüştü.

I.BÖLÜM

II.MEŞRUTİYET DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI

A.BALKANLAR

1. 1908 Yılına Kadar Balkanlar

Balkanlar Batılı güçlü devletlerin dini, siyasi ve ekonomik çıkarları doğrultusunda kullanılmaya çalışılan bir bölge olmuştur. Bunu da Şark Meselesi'nin sadece bir parçası olarak görmek yerinde olacaktır. Batılı devletlerin çıkarları arasında en çok kullandıkları politika din olmuştur. Balkan ulusları içerisinde yaşayan Hıristiyan unsurları, Müslüman Türklerin elinden kurtarma çabaları, kendi emperyalist amaçları için vazgeçilmez ve en kolay işlenebilir plan olarak kabul edilmiştir. Batılı devletler ve Balkan Hıristiyan unsurları bu plan çerçevesinde hareket etmeye hazırlardır. Ancak burada ortaya bir sorun çıkmaktadır ki o da geriye kalan mirasın kimler arasında ve nasıl paylaşılacağıdır. Her ulusun kendisine ait olmasını istediği bir bölge vardı. Bazen de bu bölgeler birbiriyle çatışmaktaydı. İşte Balkan Devletleri ve Avrupa Devletlerinin aralarındaki bu çıkar çatışması, işi içinden çıkılmaz bir duruma sürüklemiştir. Ayastefanos Antlaşması'ndan sonra imzalanan Berlin Antlaşmasıyla birlikte ortaya çıkan Balkan Devletleri, ortadaki pastadan en büyük payı almaya çalışmışlardır.¹

1878'de Bulgarların otonom bir prenslik kurmasıyla beraber oluşan siyasi durum, Bulgar, Yunan ve Sırp karşı karşıya getirmiştir. Osmanlı toprağı olan Makedonya'nın paylaşılması konusunda anlaşmazlığa düşen Bulgarlar, Sırp ve Yunanlar artık uygun bir zaman kollamaya başlamışlardı. "Makedonya Sorunu" da böylece ortaya çıkmış ve Şark Meselesi'nin bir parçası durumuna gelmiştir.²

¹ Ahmet Halaçoğlu, **Türkler Ansiklopedisi, "Balkan Savaşları (1912-1913)"**, Cilt 13, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 532

² Fikret Adanır, **Makedonya Sorunu, Oluşumu ve 1908'e Kadar Gelişimi**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2001

Makedonya'nın paylaşımında söz sahibi olmak isteyen devletler Bulgarlar, Sırlar, Yunanlar ve Romenlerdi. Bu devletler arasında Makedonya bölgesinde en etkili olanı Bulgarlardı. Yunanistan'ın 1890'a kadar bu bölgede etkisiz kalmasının nedeni Teselya bölgesinin Yunanistan'a katılması için verilen mücadele ve Girit sorunu olmuştu. Sırbistan ise 1875'e kadar Bosna-Hersek sorunu ile ilgilenmişti ve bu yüzden o tarihe kadar Makedonya ile tam ilgilenememişti. Romanya coğrafi konumundan dolayı Makedonya'ya uzaktı ve bunun yanında bölgede diğer milletlere göre çok fazla sayıda ırkdaşı yoktu. Bu gibi nedenlerden dolayı Romanya da Makedonya ile çok fazla ilgilenememişti. Dil, eğitim, kilise, etnik köken gibi sebeplerden dolayı bölgeyle en ilgili olan devlet Bulgarlar olmuştu. Balkan devletlerinin Makedonya ile ilgili olan yaklaşım ve yöntemleri benzerlik göstermekte fakat bölgeyle ilgili istekleri çok farklılık göstermektedir. Makedonya bölgesiyle ilgili olan her devlet, bölgenin kendisine ait olduğunu savunmaktaydı.³

Balkanlardaki bu sorunların temellerinden biri de tüm Slavların birleşmesi amacını güden Panslavizm akımı olmuştur. Makedonya'da bulunan halkların çok büyük çoğunluğu Slavlardan oluşmaktaydı. Bu akım Bulgarların faaliyetlerini kolaylaştırırken, Arnavutların ve Yunanlıların faaliyetlerini zorlaştırmaktadır. Bu durum içerisinde 1897 Osmanlı-Yunan savaşından Osmanlıların galip olarak çıkması taşları iyice yerinden oynatmıştır. Osmanlı Devleti'nin savaştan galip çıkmasına rağmen masada kaybettiği çok şey olmuştur. Yunan Devleti'nin 1897 savaşını mağlup olarak atlattığının yanında Girit üzerindeki hakimiyeti iyice artmıştır. Bu durum Balkan Devletlerine cesaret vermiş ve Osmanlı'ya daha çok baskı yapılmaya başlanmıştır.⁴

Rusya ve Avusturya-Macaristan'ın Makedonya üzerindeki emelleri çakışmaya başlamış ve aralarında anlaşmazlıklar meydana çıkmıştır. Rusya, Makedonya'nın Balkan Devletleri arasında paylaşılmasını uygun görürken, Avusturya-Macaristan Makedonya'dan toprak alarak Ege Denize bağlanmak ve ticaretini sağlamak amacındaydı. Rusya, Makedonya sorununun yanı sıra Uzakdoğu'da İngiltere ile çekişme

³ Meltem Begüm Saatçı, "II. Meşrutiyet Öncesi Makedonya Sorununda "Bulgar" Rolü", **Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu**, Odunpazarı Belediyesi Yay., Mayıs, 2005, s. 118

⁴ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, **Balkan Harbi, Osmanlı Devri (1912-1913)**, Cilt III/2, Genelkurmay Bas., 2. Baskı, Ankara, 1993, s. 10-11

içerinde bulunmaktaydı. Bu nedenle Makedonya sorununda Avusturya-Macaristan ile bir anlaşma yaparak Makedonya'daki statükonun korunması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Yunanlılar, Sırlar ve Bulgarlar da bu antlaşmayı fırsat bilerek faaliyete geçerek Makedonya üzerindeki oyunlarına devam etmişlerdir. Makedonya'da uygulanan politika diğer milletlerden olanları yok ederek kendi nüfuslarını çoğaltmak ve bölgenin kendi sınırları içerisine katılmasını sağlamaktı. Balkan Devletlerinin kendi aralarındaki bu çekişmesi Osmanlı'ya olan düşmanlıklarından fazla bir hale gelmişti. Bu Balkan Devletleri arasında en çok paya sahip olma isteğinde olan Bulgarlar, en fazla nüfusa kendilerinin sahip olduklarını ve Makedonya'nın Ayastefanos Antlaşması ile kendilerine verildiğini ileri sürerek Bulgar halkını kışkırtmaları durumu kötüleştirmiştir. Bu faaliyetleri sonucu 1902 yılında bir isyan çıkarmışlardır. Fakat Osmanlı Devleti'nin aldığı etkili tedbirler sayesinde bu isyan kısa sürede bastırılmıştır.⁵

Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan'ın Makedonya üzerindeki istekleri topraklarının zenginliğiyle değil stratejik konumunun öneminden kaynaklanmaktadır. Tuna Nehri'ni Ege Denizi'ne bağlayan Vardar Ovası ve Adriyatik'i Ege Denizi'ne bağlayan büyük bir yola da sahipti. Selanik'e gelince, bu şehir tüm bu yolların birleştiği ve kalabalık bir nüfusa sahip büyük bir şehirdi. Osmanlı Devleti'nin ikinci büyük şehri ve Balkanların da üçüncü büyük şehri idi. Yunan, Bulgar ve Sırların Makedonya üzerinde iştahlarını kabartan da bu stratejik konum olmuştur.⁶

Üç Balkan Devletinin yarattıkları kargaşa Osmanlı Devleti ve diğer büyük devletlerce önlemez hale gelmişti. 1902'de Bulgarların ayaklanmasının ardından İngiltere, Fransa ve İtalya'nın olaya müdahil olması, Avusturya-Macaristan ile Almanya'nın da Osmanlı Devleti'ne başvurarak Makedonya'da ıslahat yapılması isteğine neden oldu. Bunun üzerine II. Abdülhamit 1902 tarihli "Rumeli illeri hakkındaki yönetmelik" esaslarına uygun olarak ıslahatların yapılması gerektiğine karar verdi. Ancak bu esaslar da olumlu bir sonuç vermedi. Balkanlar'da kontrolün kendilerinde olmasını isteyen Avusturya-Macaristan ve Rusya "Viyana Islahat Programı" adı altında yeni bir proje ile Osmanlı Devleti'ne başvurmuştur ancak bu proje durumu daha da

⁵ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, A. g. e., s. 12-13

⁶ Georges Castellan, **Balkanların Tarihi, 14.-20. Yüzyıl**, Çev.:Ayşegül Yaraman-Başbuğ, Milliyet Yay., İstanbul, Mayıs, 1993, s. 365

kötüye sürüklemiştir. Bu olaylar yaşanırken 1903 yılında yeni bir ayaklanma baş göstermiştir. 1902 isyanına oranla daha büyük çapta gerçekleşmiş ve Osmanlı Devleti üç ay gibi bir sürede isyanı bastırabilmiştir. 1903 isyanından sonra da boş durmayan Rusya ve Avusturya-Macaristan, Makedonya üzerindeki etkilerini kaybetmemek adına Müerzsteg'de yeni bir ıslahat projesi ortaya atmışlardır. Ancak bu projeye göre Makedonya üzerindeki Osmanlı egemenliği sona eriyor ve bölge büyük güçlerin denetimine bırakılıyordu. Osmanlı Devleti de bu projeyi iç işlerine müdahale sayarak kabul etmemiştir. Her ne kadar Osmanlı Devleti kabul etmese de adı geçen iki devlet ve diğer büyük Avrupa Devletleri Osmanlı Devleti'ne baskı yapmaya devam etmişlerdir. Makedonya Hıristiyanlarını korumak adına çetelerin de yardımlarıyla Osmanlı Devleti'ne karşı çeşitli isyanlar başlamıştı. Bulgar, Sırp ve Rum çeteleri kendi aralarında çatışmalar yaşamakta fakat Osmanlı jandarması da bu çatışmalardan etkilenmektedir. Köyler tahrip edilmiş, zor, tehdit gibi her türlü illegal yollara başvurulmuş ve propagandalar yapılmıştır. Bu gibi hareketler ile 1908 yılına kadar gelinmiştir. 1908'in ilk yarısında Makedonya'da işlenen cinayetler çoğalmıştı. İngiltere gibi devletlerin hazırladığı raporlar da çok sayıda Bulgar kayıplarından bahsetmektedir. Bunun nedeni Bulgarlar'ın nüfusunun Sırlar ve Rumlara oranla daha fazla olarak gösterilmesidir. Sırlar ve Rumlar ise Bulgarlar'ın eline geçmektense ulusal kimliklerini koruyan Osmanlı Devleti'nin yönetiminde kalmayı daha uygun görmekteydiler. Balkanlar'ın karışık durumunu göz önünde bulunduran ve buradaki söz sahibi olma konumunu kaybetmek istemeyen İngiltere Kralı II. Edvard ve Rusya Çarı II. Nikola 1908 yılında Reval'de görüşme yapmışlardır. Ancak Reval'de alınan kararlar açıklanmadan, Osmanlı Devleti 23 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyeti ilan etmiştir.⁷

2. II. Meşrutiyet'in İlanı Sonrası Balkanlar

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Makedonya'da özgürlükler konusunda iyimser bir hava esmeye başlamıştı. Osmanlı Devleti'nin Balkan eyaletlerinde düzeni sağlamak için giriştiği reformlar, Balkan Devletleri'ni olduğu kadar büyük devletleri de korkuya düşürdü. II. Meşrutiyet ile Osmanlı'nın güçleneceğini düşünen bu devletler toprak

⁷ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, A. g. e., s. 13-15

kapma amaçlarının peşini bırakmamaya özen göstermişlerdi. Yunanistan Girit ve Oniki Adaların yanında Makedonya'dan da toprak istemekte idi. Sırpların Yugoslavya kurma amacı da Makedonya üzerinden geçmekteydi. Balkan Devletleri'nin en küçüğü olan Karadağ da köy ve kasabalarını arttırmak için aynı bölgeden toprak alma çabası içindeydi. Bunların yanına nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ve Osmanlı egemenliğinde yaşayıp da muhtariyet ya da bağımsızlık peşine düşen Arnavutlar da eklenince Balkanlar içinden çıkılmaz bir duruma sürüklenmekteydi. İsmail Kemal, Basri Dükakinzade gibi Arnavut mebuslar, İngiliz tasarısı olan Balkan Konfederasyonu oluşturma planına destek vererek muhtariyet kazanma fikirlerinde başarılı olacaklarını savunmaktaydılar. Romanya da yine bu toprak kapma mücadelesi içerisinde bulunmuştu.

Bu amaçlar doğrultusunda Balkan devletleri arasında ittifak kurma çabaları Ekim 1909'da başladı. Aslında bu ittifak kurma fikri yeni değildi. Yapılan bu ittifak Osmanlı Devleti'nden toprak almak üzerinedir. Bulgaristan, üç Balkan devleti Yunanistan, Sırplar ve Karadağ ile ayrı ayrı antlaşma yapmıştı. Ancak Romanya bu antlaşmalara dahil edilmemişti. Büyük devletler de bu antlaşmalardan haberdar olmuşlar ve onlar da bir savaş çıkması halinde kendi çıkarları doğrultusunda bazı tedbirler almışlardı.⁸

Balkanlarda bu olaylar yaşanırken Osmanlı Devleti Trablusgarp'ta savaş halinde bulunmaktaydı. Bir grup Türk subayı oradaki halkla beraber olarak İtalyan kuvvetlerine karşı durmaya çalışıyordu. Dışarıda bu gibi olaylarla uğraşırken içerde de Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın muhalefeti ile uğraşan İttihat ve Terakki destekli hükümet, bazı ordu subayları tarafından oluşturulan "Halaskar Zabitan"⁹ grubu ile de mücadele içerisindeydi. Sonuç olarak ise içerde yaşanan bu sıkıntılı durum İttihat ve Terakki Fırkası'nın iktidardan düşmesine neden olmuştu. İç siyasetteki kargaşa yaratan durum Balkan Devletleri'ni savaş için cesaretlendirmeye başlamış ve tarihler 1 Ağustos

⁸ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı**, Cilt 9, 3. Baskı, TTK Bas., Ankara, 2011, s. 287-296

⁹ 1912 Mayıs ve Haziran aylarında, İstanbul'da bir takım subaylar tarafından kurulan bu grubun, Makedonya'da isyan eden birliklerle ve İstanbul'da Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile ilişkileri vardı. Amaçları, iktidarda bulunan İttihat ve Terakki Fırkası'nı düşürerek yasal hükümeti geri getirmektir. Ayrıca ordu mensuplarının siyasetten çekilmelerini ve hükümetin siyaset adamlarına bırakılmasını istiyordu. Prens Sabahattin, Rıza Nur ve Mahir Sait gibi isimlerin bu gruba maddi ve fikri destek sağladıkları da bilinmektedir. (Feroz Ahmad, **İttihat ve Terakki 1908-1914**, Kaynak Yay., 4. Basım, Ekim, 1995, s. 134)

1912'yi gösterdiğinde Bulgar komitacıların Koçana'da yaptıkları bombalı eylem ile savaş çılgınlıkları atılmaya başlanmıştı. Bu olay ve sonrasında gelişen diğer kanlı olaylar ile Balkan ittifakını oluşturan devletlerde savaş heyecanı uyandı. Bulgarlar tarafından 26 Ağustos'ta Makedonya'da reform yapılmaması halinde Osmanlı Devleti'ne savaş açılması önerisi yapıldı. Ancak Gazi Ahmet Muhtar Paşa Hükümeti, Balkan olaylarının bu seyrinden savaş gibi bir olasılığın olmadığını vurgulamış ve üstüne, daha evvel alınmış olan askerlikte 3 yılını tamamlamış askerlerin terhisine ilişkin kanunun yürütmesine devam etmiştir. Ancak 15 Eylül'de Sofya Ateşemiliterliği'nden gelen bir telgraf ile Bulgarların savaş niyetinde oldukları bildirilmişti. Bu haber üzerine 22 Eylül'de kısmi bir seferberlik edildi. Balkan ittifakı devletleri de 30 Eylül'de Osmanlı'ya karşı seferberlik ilan ettiği duyurunca bir gün sonra Osmanlı Devleti de seferberlik ilanını yayınladı.¹⁰

Savaş ilanının yapıldığı sırada hükümet, ülke içerisinde gerçek bir güce sahip değildi. Padişah ile sadrazam arasında gerginlikler yaşanmakta ve hükümet içerisinde bir birlik, bütünlük bulunmamaktaydı. Balkan savaşları başladığı sırada yukarıda da değindiğimiz gibi ordu iki gruba ayrılmıştı. Bunlardan bir grubu ittihatçı diğer grubu da Halaskaran grubuydu. İttihatçılar, Halaskaran subay grubunun baskısı ile iktidardan uzaklaşınca, ordu içerisindeki adamlarını ve askerlerini kışkırtmaktaydı. Balkan savaşı başlamadan önce devletin ve ordunun savaşa hazır olmadığı bilindiği halde, Balkanlarda sorun yaratan devletlere karşı savaş açılması yönünde fikir beyanlarında bulunuyorlardı. Bunun nedeni ise İttihatçıların savaş dolayısıyla tekrar başa gelebileceği düşüncesi olduğu vurgulanmaktadır.¹¹

Karşılıklı seferberlik ilanlarından sonra büyük devletler savaş çıkacağı ve bu savaşın kendilerine de sıçrayacağını düşündükleri için Osmanlı Devleti'ne bir nota vererek reform yapılmasını istediler. Osmanlı Devleti şartlı olarak kabul etse de Balkan ittifakının bir başka nota göndermesi üzerine barış umudu ortadan kalktı ve 16 Ekim'de Osmanlı Devleti, Balkan Devletleri'nin savaşı başlatmasını beklemeden ordularını

¹⁰ Enver Ziya Karal, **A. g. e.**, s. 299

¹¹ Oğuz Kaan, "Balkan Savaşlarında Osmanlı'nın Siyasal Durumu: İktidar ve Muhalefet İlişkisi", **Balkan Savaşlarının 100. Yılı, Uluslar arası Balkan Sempozyumu**, Kültür Yay., İstanbul, Kasım, 2012, s. 636-641

harekete geçirdi. Zaten daha önce de sınır çatışmaları şeklinde devam eden bir savaş ortamı bulunmaktaydı.

Balkan Savaşları sonucunda iki kısımda ele alınabilecek antlaşmalar imzalanmıştı. Bunlardan ilk kısmı Balkan devletlerinin kendi aralarında imzaladıkları antlaşmalardır ve diğer kısım da Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri arasında imzalanan antlaşmalardır. Bu barış antlaşmalarında ilki 10 Ağustos 1913 günü Bulgaristan ile diğer Balkan devletleri arasında imzalanan Bükreş Antlaşması'dır. Osmanlı devleti ise ilk antlaşmasını Bulgaristan ile imzalamıştır. 29 Eylül 1913'te imzalanan İstanbul Antlaşması ile Meriç Nehri sınır olarak kabul edildi ve Kırklareli ile Edirne Osmanlı Devleti'ne kalmıştı. Sırbistan ile de 13 Mart 1914 günü İstanbul Antlaşması imzalanmış ancak bu antlaşmada bir sınır sorunu söz konusu olmamıştı. Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Atine Antlaşması ise Adalar Denizi sorunu nedeniyle ertelenmişti. 14 Kasım 1913'te imzalan bu antlaşma Yunanistan'da kalan Türklerin statüsüyle ilgiliydi.¹²

Balkan Savaşlarından sonra Osmanlı Devleti altı yüz yıldır vatanı olarak gördüğü Rumeli'yi neredeyse tamamen terk ederek küçülmüştü. Galip çıkan Balkan devletleri ise bazıları az, bazıları çok fazla olmak üzere genişlediler.

B. GİRİT SORUNU

1. 1908 Yılına Kadar Girit

Tarihin eski dönemlerinden beri önemli bir ada olan Girit, Akdeniz dünyası için stratejik bir konuma sahip oldu. Bir çok sefer sahibi değişen ada, 1715 yılında Damat Ali Paşa'nın Mora seferi sırasında, daha önce alınmış bazı kalelerin yanında geriye kalan kalelerinde de alınmasıyla, Osmanlı topraklarına katıldı ve ada bir Osmanlı eyaleti haline geldi. Üç sancaklı bir eyalet olan Girit, sancak sayısının dörde çıkmasıyla Osmanlı idaresi içinde ayrıcalıklı eyaletler arasında yerini buldu.

¹² Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 1, Karam & Vadi Yay., Ankara, Nisan, 2006, s. 619-622

Ege Denizi'nin en büyük adası olan Girit, Osmanlı Devleti tarafından 1644 yılında kuşatıldı ancak hemen alınamadı. 25 yıl boyunca ardı ardına yapılan muharebeler sonunda 1669 yılında büyük oranda fethedildi. Ancak tüm Girit'in ele geçirilmesi yukarıda da değinildiği gibi 1715 yılına buldu. Megali İdea hedefleri kapsamında Girit ile ilgilenen Yunan Devleti, Girit'i Enosis (Yunanistan'a ilhak) yapmak için yürüttüğü yoğun propagandalarla Avrupa ülkelerinin de desteklemesiyle Osmanlı Devletine "Girit meselesini çözün" uyarılarında bulundu.¹³

Osmanlı Devleti hakimiyetinde bulunan Girit, idari açıdan 1821 tarihinden itibaren önemli bir sorun haline gelmeye başladı. Osmanlı Devleti başka bir isyan ile uğraştığı sırada Girit'te patlak veren isyan sonucunda İsfakya ve Hanya kentleri Rumların eline geçti. Bu isyan da Girit'teki Osmanlı hakimiyetine karşı yapılmış olan ilk isyan olarak kayıtlara geçti.¹⁴

1821'den sonra sorun olmaya başlayan ve Girit'teki ilk isyan hareketi olarak görülen İsfakya (Skafion) isyanı, Ramazan Bayramı'nda başladı. Şehirdeki kale zapt edildi ve kent de yağmalandı. Elleri geçen Müslümanları ise öldürdüler. İsfakya muhafızı Lutfullah Paşa'nın gönderdiği kuvvet ile isyancılar bastırılrsa da tekrar toplanarak güç bulan isyancı Rumlar, Hanya'yı deniz ve karadan zorlayarak gibi Resmo Kalesi'ne de saldırıda bulunarak tahrip ettiler.¹⁵

1821 yılındaki Yunan bağımsızlık hareketlerine destek veren Girit adası, Mehmet Ali Paşa'nın müdahalesi ile tekrar sükunete kavuştu. Ancak ada Rumları sık sık isyan çıkarınca Osmanlı Devleti burasıyla uzunca bir süre uğraşmak zorunda kaldı. Özellikle 1866-1869 yılları arasındaki isyanlarda İngiltere, Rusya ve Fransa gibi büyük devletlerin etkin rol alması sonucu ada Rumlarına bir takım ayrıcalıklar verildi.¹⁶

1866 yılından sonraki isyanlara geçmeden önce Girit adının isyanlarla beraber anılmasının nedenlerinden biri olan Yunanistan'ın bağımsızlığından bahsetmek yerinde

¹³ Oğuz Kalelioğlu, "Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 41, Mayıs, 2008, s. 111

¹⁴ Metin Hülagü, **Osmanlı-Yunan Savaşı, Abdülhamid'in Zaferi**, Yitik Hazine Yay., Mart, 2008, s. 11

¹⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Türk-Yunan İlişkileri**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara, 1986, s. 135

¹⁶ A. Nühket Adıyeke, Nuri Adıyeke, **Fethinden Kaybına Girit**, Babıali Kültür Yay., Aralık, 2006, s. 251-253

olacaktır. Yunanistan, 1829 Edirne Antlaşması ve 1830 Londra Protokolü ile bağımsız olmuş sınırları belirlenmişti. Ancak bu sınırlar içerisinde Rumların yaşadığı her bölge alınmadı ve Girit de bu bölgelerden biriydi. Yunanistan bağımsızlığını ilan ettikten sonra Megali İdea düşüncesi ile Girit'i de göz önüne aldı. Megali İdea'ya göre Yunanistan sınırları Balkan Yarımadasından Peloponez'in kuzey kıyıları ile Adriyatik'ten Karadeniz'e ve Toros Dağları'na kadar olan bölgedir. Kilise ve milliyetçilik akımının da etkileri Megali İdea fikrine eklenince Adalar ve Teselya bölgesinde mücadeleler başladı. İşte bu dönemden sonra 1866 yılına kadar çeşitli isyanlar ile Yunanistan'a bağlanmaya çalışan Girit Rumları, 1841 ve 1852 yıllarında olmak üzere iki önemli isyan hareketinde bulundular.¹⁷ Ancak asıl önemli olaylar 1866 yılından sonraki gelişmeler oldu.

1867'de Yunanlıların desteğiyle Girit'teki Rumlar bir isyan başlattılar ve isyan sonucunda da Girit'i Yunanistan'a ilhak ettiklerini Osmanlı Devleti'ne bildirdiler. Osmanlı hükümeti bu ilhakı önlemek için muhtariyet teklif etse de Rumlar bunu kabul etmeyerek ilhak fikirlerinden vazgeçmemişlerdi. Osmanlı Devleti de bunun üzerine 1868 yılında daha geniş haklar tanıyan bir nizamname hazırladı.¹⁸ Bu nizamnameden sonra da 1878 Berlin Antlaşması'nın 23. maddesi gereğince ıslahatın genişletilmesi amacıyla Halepa sözleşmesi imzalandı.

1878 yılında yapılan Halepa Sözleşmesi ile adada muhtariyet tarzı bir yönetim biçiminin önü açıldı. Bu sözleşme ile 1868 nizamnamesinin maddeleri genişletildi ve böylece Girit Adası'nın idaresi Giritli Rumlara ve Müslüman halka bırakıldı. 1885 ve 1887 arasındaki isyan hareketlerinde ise II. Abdülhamit'in Halepa sözleşmesindeki maddeleri ihlal etmesi ve sık sık ada valilerinin değiştirilmesi gibi olaylar önemli bir rol oynadı.¹⁹ Sonraki satırlarda da görüleceği gibi bu sözleşme ile muhtariyet tarzı bir idare hakkı kazanan Rumlar, bu yönetim tarzıyla yetinmeyerek daha sonraki yıllarda isyan hareketlerini genişleterek devam ettirdiler.

¹⁷ Hasan Ali Cengiz, **Girit İsyancıları 1866-1908**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak, 1999, s. 18-19

¹⁸ Gülser Oğuz, "Osmanlı Gazetesinin (1897-1904) Girit İsyancılarına Bakışı", **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)**, Cilt 7, Sayı 2, 2006, s. 91

¹⁹ A. Nühket Adıyeke, Nuri Adıyeke, **A. g. e.**, s. 253

1866-69 yılları sonrasında verilen ayrıcalıklar, büyük devletlerin de etkisiyle genişletildi ve bu ayrıcalıkların sonuncusu da 1895 yılında başladı. Girit Rumları bir ayaklanma komitesi kurarak Girit Milli Meclisi'nde bir reform paketi kabul ettiler. İstanbul'da bulunan büyük devlet büyükelçileri de bu reform paketini desteklediler ve böylece Girit valisinin Hıristiyan olması, büyük devletlerin uygun görmesi ile padişah tarafından atanması, Osmanlı Devleti tarafından kabul edildi.²⁰

1896 yılında yabancı devlet elçilerinin de kışkırtmalarıyla tekrar ayaklanan Giritli Rumlar Yunanistan'a bağlanmaya kararlıydılar. Bu karışık durumu da fırsat bilen Yunanistan, Girit'in el geçirilmesi için sabırsızlanıyorlardı. Adanın karışık durumundan yararlanan ve güçlü devletleri de yanında gören Yunanistan adayı işgale başladı. Bu işgalle birlikte 1897 Türk-Yunan Harbi de başlamış oldu. Savaşta üstün bir tavır sergileyen Osmanlı Devleti, bu üstünlüğünü Avrupa devletlerinin araya girmesi sonucu kaybetti.²¹

1897 Türk-Yunan Savaşı, Avrupa'da Yunanistan lehine oluşan olumlu tavırlardan kuvvet alan ve Girit'i Yunanistan'a bağlamak isteyenlerin Etnik- Eteryay ile ortaklık yapmaları sonucu meydana geldi. Bu savaş ile Türk-Yunan ilişkilerinin olduğu kadar, büyük devletlerin Osmanlı Devleti ile Yunanistan hükümeti arasındaki ilişkilerinin belirginleştiği görülmektedir. 1896'da Avrupa devletlerine güvenenler, Girit'i Yunanistan'a bağlamak ve Osmanlı Devleti'ne karşı bir başkaldırmak içi harekete geçti ve Yunan hükümeti de Osmanlı Hükümeti'ne karşı düşmanca hareketlere girişti. Girit'teki Rumların beklentisi Ada'nın Yunanistan'a bağlanması yönündeydi. Ada'nın Yunanistan'ın eline geçmesine izin vermeyen Avrupa devletleri Osmanlı Devleti'ne Ada'ya özerklik verilmesini önerirken, Yunanistan'ın da Ada'yı ele geçirmesini önlemek için Girit sularına savaş gemileri göndermişlerdi.²² Tüm bu önlemlere rağmen savaş başlamış ve savaş sırasında da Osmanlı ordusu üstün gelmesine rağmen savaş sonrasında imzalanan antlaşmada bu üstünlük pek de fazla görülmemektedir.

²⁰ Enver Ziya Karal, **A. g. e.**, s. 231

²¹ Gülser Oğuz, **A. g. e.**, S. 92

²² Sabri Sürgevil, "1897 Osmanlı-Yunan Savaşı ve İzmir", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Türk-Yunan İlişkileri**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara, 1986, s. 296

Bu savaşın sonucunda adada, Avrupalı devletlerin isteği şeklinde gerekeşecek olan bir yönetim tarzına gidilecek ve II. Abdülhamid'in atayacağı bir Hıristiyan vali göreve getirilecekti. Ancak bu valiyi Atina hükümetinin de onaylaması gerekmekteydi. Her ne kadar Osmanlı Devleti tarafından atanacak bir vali de olsa, Hıristiyan olması nedeniyle Rum tarafını sevindiren ve Rumların destek göreceği şeklinde akla gelen bir gelişmeydi.²³

2. 1908 Yılından Sonra Girit

Meşrutiyet'in ilanı ve Balkanlar'daki bağımsızlık hareketlerinden etkilenen Girit Rumları, Yunanistan'ın da Girit zerindeki faaliyetleri sonucu Kandiye'de toplanarak Girit'in Yunanistan'a katıldığını bildirdi. Bundan sonra Girit'te Yunan anayasası uygulanacak ve memurlar Yunan kralına bağlılık yemini edeceklerdi. Ayrıca Girit Meclisi'nin toplanıp, adanın Yunan idaresine geçmesine kadar 6 kişilik bir yönetim komitesi kuruldu. Osmanlı Hükümeti'nde Kamil Paşa, Girit'in Yunanistan'a bırakılmasına karşı çıkmakla beraber olası bir savaşı da göze alamıyordu. Girit Müslüman toplumu da bu ilhaka karşı bir tavır sergilemekteydi. Girit'in Yunanistan'ın eline geçmesi her şeyden önce büyük devletlerin Akdeniz siyaseti için büyük bir probleme dönüştü. Büyük devletlerin adanın Yunanistan'a geçmesi taraftarı olmamaları nedeniyle 1909'da devletler arası bir birlik adaya çıkararak isyandan önceki durumu kurdu. Bu da adanın bir süre daha Yunan kontrolüne geçmesine engel oldu.²⁴

Gerek Yunanistan'ın gerek de büyük devletlerin ilhakı tam olarak kabul etmemeleri zerine Girit meclisinde bazı ye değişiklikleri yapıldı ve bu değişiklik sonrasında 13 Temmuz 1909'da Osmanlı Hükümeti'ne bir nota gönderildi. Büyük devletlerce verilen bu notada; ada Müslümanlarının can ve mal güvencesi sağlanacak, adayı şimdiki ada meclisi idare edecek, Girit sorununun Giritliler'e uygun olarak çözülecek ve Osmanlı Padişahı'nın hakları tasdik ve hükümranlık hakları ile matbuiyet tabirleri korunacak gibi maddelere yer verildi. Ancak uluslar arası güvence ortamı

²³ Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, ev. Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul, 1983, Cilt 2, s. 258

²⁴ Enver Ziya Karal, **A. g. e.**, s. 231-232

içinde çekilme işlemi tamamlanır tamamlanmaz genel barış hali hiçe sayılarak Müslümanlara karşı katliamlar başladı.²⁵

Gönderilen notayla beraber Osmanlı sancağının ve devletlerin bandıralarının korunması için adaya savaş gemileri gönderildi. Ancak 26 Temmuz'daki çekilmenin başlamasıyla birlikte Rumlar barış ortamını bozarak Müslümanlara karşı katliamlara giriştiler. Rumların savunduğu düşünceye göre, adanın Yunanistan'a katılma ihtimali oldukça adada huzur ve güven sağlanması zordu. Bunun yanı sıra, adanın Yunanistan'a katılmaması durumunda Müslümanların can ve mal güvenliğinin garantisinin verilemeyeceği basın yoluyla dünyaya duyurdular. Rumlar, hem halkı tahrik ediyorlar hem de tehdit eden haberlerle Müslümanları ve Osmanlı Devleti'ni yıldırmaya çalışıyorlardı.²⁶

1910 yılından itibaren Yunanistan'ın Girit'i ilhak etme ümitleri iyice arttı ve bu yöndeki çabalar yoğunluk kazandı. Bu çabalardan biri de Yunanistan'dan adaya memurların gönderilmesi oldu. Çeşitli görevlerde kullanılmak üzere (posta memurluğu v.b.) çok sayıda memur Girit Adası'na gönderildi. Bu gibi girişimlerin yanında Girit'teki Rumların yardımları da Yunanistan'a her geçen gün artan ümit veriyordu. Rumların bu yardımlarından biri de Girit Milli Meclisi'ndeki vekillerin Yunan Kralı adına yemin etmeleri konusudur.²⁷ Bu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

1910 yılında toplanan Girit genel meclisinde 16 tane Müslüman meclis üyesi bulunmaktaydı. Ancak burada üyelerin yemin konusunda sıkıntı yaşandı. Mecliste Yunan kralı adına yemin edileceği maddesi vardı ve Müslüman üyelerin bu yemini edip etmemeleri konusunda ayrılıklar yaşanıyordu. 9 Mayıs günü toplanan mecliste Rum üyeler tek tek Yunan kralına bağlılık yemini ederlerken Müslüman üyeler meclis başkanlığına bir protesto bildirisi gönderdi. Bu bildiri; Osmanlı Devleti'nin ve büyük devletlerin adaya sunduğu muhtari idareden başka herhangi bir oluşumun içinde olmayacakları ve bu bildirin meclis zabıtlarına geçmesi talebi yer alıyordu. Ancak, yemin etme konusunda Girit meclisinin keyfi tavırları devam edince Osmanlı

²⁵ A. Nühket Adıyeke, **Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı**, TTK Yay., Ankara, 2000, s. 285-286

²⁶ Hasan Ali Cengiz, **A. g. e.**, s. 146

²⁷ A. Nühket Adıyeke, "Türk Basınında Girit'in Yunanistan'a Katılması", **Çağdas Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, İzmir, 1991, s. 55

Devleti'nin baskısı ve büyük devletlerin etkisiyle Müslüman meclis üyeleri ve memurlarının yemin etmeden görevlerine devam etmeleri gerektiği, bunun ihlal edilmesi halinde Girit limanlarına asker çıkarılacağı ve gümrüklerine el konulacağı ultimatomu ile yemin sorunu Müslümanların lehine çözüldü.²⁸

Girit'te birbiri ardına gelen sorunlar ile uğraşan Osmanlı Devleti, Doğu Rumeli'de yaşadığı sıkıntının benzerini Girit'te de yaşamaktaydı. Yunan Kralı'nın atadığı bir Yüksek Komiser'i tanımak zorundaydı. Osmanlı Devleti, Doğu Rumeli'nin yönetiminde de aynı yöntemi izlemiş ve bölgeye bir Bulgar Prensi atamak zorunda kaldı. Girit ve Doğu Rumeli'nin birbirinden farklı olan yanı ise Doğu Rumeli'nin, Bulgar Prensi tarafından Bulgaristan'a bağlanmasıyla Girit'in Rum halkı tarafından Yunanistan'a bağlanması oldu. Girit'in bu birleşmesine karşı savaş yanlısı olmayan Osmanlı Devleti, savaş yerine İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin girişimleri ile miting ve Yunan mallarına karşı boykot gibi yollara başvurdu. Savaşın tercih edilmemesinin nedeni ise Osmanlı'nın Rum tebaası ile hükümetin karşı karşıya getirilmek istenilmemesidir.

Bu dönemde Girit'te görev yapan Yüksek Komiser Zaimis idi. Görev süresi 1911 yılında sona eriyordu ve Giritli Rumlar da bu durumdan yararlanarak adayı Yunan Kralı adına Yunan anayasasına göre yönetecek bir yüksek komiserin atanmasını istiyorlardı. Osmanlı Devleti ise bu gibi bir girişimin kabul edilemeyeceğini büyük devletler nezdinde elçiler vasıtasıyla bildirmişlerdi. Bu istek büyük devletlerce, Osmanlı Devleti olmadan görüşüldü ve istek kabul edilerek adaya yeni bir yüksek komiserin atanmamasına karar verildi. Ancak Girit Milli Meclisi bu kararı tanımadı ve Zaimis'in de adaya girişi yasaklandı. Zaimis'in maaşı da Girit bütçesine dahil edilmeyerek hem Osmanlı hem de büyük devletler için yüksek komiser ünvanını taşıyan Zaimis'i kabul etmediklerini ilan ettiler.²⁹

Girit'te endişe verici bir bekleyiş hakimdi. Büyük Devletlerin Girit'i terk etmeleri, Ada'ya Yunan bayrağı çekilmesi gibi olaylar sonucu halk yaşananları protesto etmeye devam ediyordu. Meclise gelen protesto telgrafları oldukça fazla miktarlara ulaştı.

²⁸ A. Nühket Adıyke, **Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı**, TTK Yay., Ankara, 2000, s. 288-289

²⁹ Emin Ünsal, **Girit'in Türk Hakimiyetinden Çıkışı**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2009, s. 102

Mecliste ateşli tartışmalar yaşansa da bu durum zamanla azaldı ve bir tepkisizlik ortaya çıkmaya başladı. Olayları kabul etmeme aşamasında duygusal anlamda bir coşku meydana gelmişse de Türk-Yunan sorunu haline gelen Girit Meselesi, Balkan Savaşı'na da ortam hazırlamakta yardımcı oldu. 1897 yılından beri süregelen Girit-Yunan bütünleşme sürecini Meşrutiyet'in ilanı bir süre ertelese de kesin sonucu etkileyemedi.³⁰

I.Balkan Savaşı sonrasında Londra'da toplanan büyük devletler, Osmanlı Devleti ve Balkan devletleri arasında yapılan görüşmeler sonucunda 30 Mayıs 1913'de imzalanan Londra Antlaşması ile Girit tamamen Osmanlı egemenliğinden çıkmış bulunuyordu. Artık Girit adası büyük devletlerin kontrolü altına verilmişti. II. Balkan Savaşına kadar Ada'nın Yunanistan'a katılıp katılmayacağı belli değildi. Ancak, II. Balkan Savaşı sonrası Yunanistan ile 14 Kasım 1913 tarihinde imzalanan Atina Antlaşması'yla beraber ise her iki ülke sınırları içinde kalan azınlıkların dinsel ve sosyal hayatları teminat altına alındı. Atina Antlaşması'nın imzalanmasından bir ay sonra yani 14 Aralık 1913 günü Yunan Kralı Girit'in Yunanistan'a katıldığını ilan etti.³¹

Balkan harbi nedenleri içerisinde Girit meselesi belki de en önemli rolü teşkil oynamaktadır. Yunan Başbakanı Venizelos'un verdiği bir beyanatta Balkan harbi öncesinde Girit meselesinin çözümü için Yunan halkını Türkiye lehine çevirmeye ve Yunanistan'ın Balkan harbinde tarafsızlığını sağlamaya çalıştığını fakat bunu başaramayınca diğer Balkan devletleriyle ittifak ettiğini ifade etti. Yunan hükümetinin 10 Ekim 1912'de Girit ve Yunan meclisinin birleşmesi için anlaşma sağlanması üzerine Osmanlı Devleti hem büyük devletler nezdinde girişimlerde bulundu hem de Atina'daki elçisini geri çağırdı. Ancak bu ve benzeri hiçbir çaba Girit'in ilhakını engellemeye yetmedi.³²

Girit'in Yunanistan'a katılmasından sonra Ada'da yaşayan Türk toplumun dinsel ve sosyal hakları Cemaat-ı İslamiye adlı kurum tarafından idare edildi. 1920 yılına kadar azınlıklar için herhangi bir yasa çıkarmasalar da Ada'da yaşayan Müslüman azınlık, Atina Antlaşmasının ve Yunan Anayasası'nın içerisindeki bazı maddelerle dini

³⁰ A. Nükhet Adıyeke, **A. g. e.**, s. 295-296

³¹ A. Nükhet Adıyeke, Nuri Adıyeke, **A. g. e.**, s. 273-275

³² Niyazi Karan, **Girit'in Yunanistan'a İlhakına Türk Kamuoyunun Tepkisi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 130

ve sosyal yaşamlarını devam ettirdiler. 1920 yılında çıkan yasa ile de Yunanistan sınırları içerisinde kalan azınlıklara bazı haklar tanınsa da Müslüman azınlığın durumu uluslararası toplantılarda devamlı olarak dile getirildi.

C. TRABLUSGARP SAVAŞI

19. yüzyılın ikinci yarısında Alman ve İtalyanlar siyasi birliklerini tamamlayarak Avrupa üzerindeki dengeyi değiştirmişti. Siyasal birliğini tamamlayan İtalya artık sömürgecilik yarışına katılmaya karar verdi. Ancak uzak bölgelere gidecek kadar gücü kendisinde bulamayan İtalya, kendisine en uygun yer olarak Trablusgarp'ı buldu. Bu yönelişin diğer bir nedeni de İngiltere'nin Mısır'ı, Fransa'nın da Cezayir ve Tunus'u sömürge alanı içerisine almalarından kaynaklanmaktadır. Kısacası, İtalya için en yakın ve sömürge olmaya en uygun yer Trablusgarp kalmıştı.³³

Osmanlı Devleti ise içeride siyasi ve mali sıkıntılar ile uğraşmaktaydı. Diğer ülkelerdeki kuvvet dengeleri sürekli değişim içerisindeyken, İttihat ve Terakki Fırkası devletin parçalanmasını önlemek için Meşrutiyet sistemini yeterli görmüş fakat bu sistemi ihtiyaçlara uygun olarak yürütememişlerdi. Osmanlı Devleti'nin içerisindeki bu kargaşa durumu, kendisine yayılma alanı arayan İtalya için bir fırsat olarak görülmüştü. İtalya 19. yüzyılın başlarından itibaren zaten Trablusgarp'ta faaliyetlerde bulunmuşlardı. Bu faaliyetlere ilk olarak işçi gönderme yolu ile başlayan İtalya, bu işçilerle beraber bazı yerleşim birimleri kurarak etki alanları oluşturmaya çalıştı.³⁴

İtalyanlar, bir yandan Rusya ile gizli bir şekilde Racconigi Anlaşması'nı³⁵ imzalarırken bir yandan da Trablusgarp'ın Osmanlı Devleti'nde kalacağına inandıklarını vurgulayan beyanatlarda bulunmuşlardı. Bu beyanatların amacı Osmanlı Devleti'nin güven duygusunu boşa çıkartmamak ve İtalya'nın Trablusgarp'ta hak elde etme amaçlarını kolaylaştırmak olarak söylenebilir. Ancak 1910 yılına gelindiğinde İtalya'nın tutumu değişti. Sebep ise Trablusgarp Valisi İbrahim Paşa'nın oradaki İtalyan

³³ Ergun Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Ercan Kitabevi, 7. Basım, Eylül, 2000, s. 38

³⁴ Durmuş Yalçın (vd.), **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, ATAM, 1. Baskı, Ankara, 2000, s. 54

³⁵ 24 Ekim 1909 tarihinde Rusya ile İtalya arasında gizlice imzalanan antlaşmadır. Bu antlaşma ile İtalya Rusya'nın Boğazlar üzerindeki menfaatlerini tanıırken, Rusya da İtalya'nın Trablusgarp'taki haklarını tanımıştır.(Hamza Eroğlu, **Türk İnkılap Tarihi**, Savaş Yay., 1. Baskı, Ankara, 1990, s. 69)

vatandaşlara kötü davranması olarak gösterildi. Gerek İtalyan devlet adamları gerek de İtalyan basını Vali İbrahim Paşa'nın görevi bırakması için baskılarda bulunmuşlardı. İtalya'nın 1910 yılından sonraki temel amacı Trablusgarp Osmanlı kalsın ancak oradaki tüm işleri yalnız ben halledeyim oldu.³⁶

İtalyan milliyetçileri, Kuzey Afrika'nın İtalyan hakimiyetinde olacağını iddia ettiklerinde 19. yüzyılın ilk yarısı yaşanmaktaydı. Tarihler 28 Eylül 1911 gösterdiğinde ise İtalya, Trablusgarp'ı işgal edebilmek için Osmanlı Devleti'ne 24 saatlik bir nota vermişti. Osmanlı Devleti için önemli bir ekonomik kaynak olmayan Trablusgarp, İtalya'nın sömürge alanı olarak seçilmişti. İtalya'nın notasına göre Trablusgarp uygarlıktan uzak bırakılmış, Trablusgarp'taki İtalyanlara kötü davranılan ve tüm bu gelişmelere Osmanlı Devleti'nin kayıtsız kaldığı bir bölge olarak görülmüştü. Tüm bu sebeplerden dolayı Trablusgarp'ı işgal edeceğini bildiren İtalya'nın notasına karşı Osmanlı Devleti bir gün sonra cevap vermiş ve görüşmeye hazır olduğunu bildirdi. Ancak amacı görüşmek değil Trablusgarp'ı ele geçirmek olan İtalya, bu teklifi ret ederek savaş ilan etti.³⁷

Osmanlı Devleti'nin dış politikada tek dayanağı olan Almanya, Üçlü İttifak'ın üyesi olan İtalya'yı gücendirmemek ve onu İngiliz-Fransız tarafına itmemek için tarafsız kaldı. Bunun ardından Almanya'dan umudu keserek İngiltere'ye başvuran Osmanlı Devleti, Mısır'da olduğu gibi Trablusgarp'ta da İngiliz yönetimini kabul edeceğini bildirdi. Ancak İngiltere'den aldığı yanıt ise “*artık çok geç*” oldu.³⁸

Trablusgarp Savaşı yalnız iki devlet arasında gerçekleşen bir savaş olmadı. Bu savaş sırasında bir tarafta önceden sağlanmış uluslar arası destek, anlaşma, ordu ve donanması ile İtalya Devleti, diğer tarafta da Osmanlı Devleti yerine bir grup gönüllü subay ve mücahitler vardı. Bu grup sadece mukavemet cephesi niteliğinde bir yapıya sahipti. Trablusgarp ile Osmanlı Devleti arasında bir yol bağlantısı bile yoktu. Denizler İtalyan donanması tarafından ablukaya alınmıştı. Bu yüzden İstanbul'dan Trablusgarp'a

³⁶ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılap Tarihi**, TTK Bas., Cilt 2 Kısım 1, 3. Baskı, Ankara, 1983, s. 70-72

³⁷ Ergun Aybars, **A. g. e.**, s. 38-39; Refik Turan (vd.), **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000, s. 52

³⁸ Ergun Aybars, **A. g. e.**, s. 39

giden gönüllü subaylara Harbiye Nezareti'nce, yakalandıkları zaman hükümetin bilgisi dışında, gönüllü olarak seyahat ettiklerini söylemeleri şart koşuldu.³⁹

Kuzey Afrika kıyılarına asker çıkarmaya başlayan İtalya, çok zayıf bulunan Osmanlı donanmasına karşı üstünlük kurdu. Deniz kuvvetlerinin yanında kara orduları da Trablusgarp'ta zayıf olan Osmanlı Devleti, İtalyan saldırılarına karşı gereken savunmayı yapamaz haldeydi. Ancak Tunus ve Mısır üzerinden kaçak olarak bölgeye giren gönüllü Türk subayları sayesinde Trablusgarp savunması biraz güç kazandı. Trablusgarp'taki yerli halk ve Sunusileri de arkasına alan M. Kemal ve Enver Bey gibi subaylar İtalyanlara karşı etkili bir savunma oluşturmayı başardılar. Bu savunma İtalyanların Trablusgarp içerisine ilerlemesine engel olmuştu.⁴⁰

Trablusgarp ve Bingazi'yi çok sıkıntıya girmeden ele geçiren İtalya, 5 Kasım'da bu bölgeleri kendi topraklarına kattığını ilan etti. Ancak gönüllü olarak Trablusgarp'a giden subayların güçlü bir ordu yerine, bu uzak imparatorluk toprağını vatan olarak gören subayların eğittiği yerli birlikler beklenmedik bir direniş örneği gösterince İtalya Devleti Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak zorunda kaldı.⁴¹ Trablusgarp'ta önemli işler yapan bu gönüllü subaylardan biri de M. Kemal idi.

Namık Kemal gibi isimlerden de etkilenecek Trablusgarp'a giden genç subaylar, parçalanmakta olan bir vatani kurtarmak amacıyla hareket etmişlerdi. Vatan topraklarını savunmak subaylar için bir vatan borcu, vatan görevi idi. M. Kemal de diğer subaylar gibi aynı duygu ve düşünceler içerisinde bu borcu ödemek için Trablusgarp'a hareket ederek Derne savunmasını üstlendi. M. Kemal, Trablusgarp'a yabancı değildi. 3 yıl önce bölgedeki anlaşmazlıkları gidermek için Trablusgarp'a gelmiş ve buradaki garnizon ve şeyhlerden Osmanlı yönetimine bağlı kalacakları üzerine sözler alınca geri döndü. Derne'de başarılı savunma hareketleri O'nun ordu içerisinde tekrar hatırlanmasını ve saygı kazanmasını sağladı. İstanbul'da iken faaliyetten uzak görevlerde bulunması, maddi ve manevi olarak ordu içerisindeki sırasını kaybetmesine

³⁹ Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam**, Remzi Kitabevi, Cilt 1, 20. Basım, s. 148

⁴⁰ Hamza Eroğlu, **A. g. e.**, s. 69

⁴¹ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi, 1. Kitap, İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direniş.** Bilgi Yay., Kasım, 1991, s. 28

neden olmaktadır. Trablusgarp'taki vatan savunması diğer subaylara da olduğu gibi M. Kemal için de bir borç olmasının yanında bir fırsattır.⁴²

20. yüzyılın ilk yıllarında başlayan İtalyan hazırlıklarına karşı II. Abdülhamid bazı tedbirler almıştı. Siyasi ve askeri tedbirler başta olmak üzere Trablusgarp'a subaylar gönderilmiş, silah ve cephane de temin edilmeye çalışıldı. Bunların yanında Bingazi ve iç kesimlerde etkili olan Sunusilere silah takviyesi yapıldı. Ancak yönetimin değişmesi üzerine başta ordu olmak üzere yapılan diğer bazı değişiklikler sonucu Trablusgarp'ın askeri gücü zayıflamıştı. Trablusgarp'ta bulunan düzenli ordu Yemen'e kaydırılmış, silah ve cephaneler de ısrarlı uyarılara rağmen İstanbul'a getirilmiş, Trablusgarp savunması büyük bir zaafa uğratıldı. Tüm bunların üzerine Vali İbrahim Paşa'nın da görevden uzaklaştırılması Trablusgarp'ı yöneticisiz bırakmıştı.⁴³

Savaşa çok kötü şartlar altında başlayan Osmanlı Devleti, Batılı hiçbir devleti de yanına çekememiştir. Mısır'ın tarafsız kalması üzerine asker ve malzeme taşıma olanağını da kaybeden Osmanlı Devleti, Haliç'te çürüyen Osmanlı Donanması'ndan da çok büyük bir fayda sağlayamadı. Çaresizlik içerisinde savaşmayı kabul eden Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ta 2800 kadar Türk askeri ve Türk subaylarının örgütlediği 15.000-20.000 kadar yerli gönüllü savaşçısı vardı. Bu örgütlemeyi çoğunlukla Yüzbaşı M. Kemal ve Binbaşı Enver Beyler gerçekleştirmişti. İtalyanlar ise daha savaş başlangıcında 35.000 piyade, 6.000 süvari, 103 top, 800 kamyon, 4 uçak ve sayısız mitralyöz çıkartmışlardı. İtalya'nın bu kuvveti daha sonraları 100.000'e kadar ulaşmıştı. Tüm bu savaş üstünlüğüne rağmen zayıf bir askeri birliğe sahip olan Trablusgarp savunması İtalyanları kıyılarda tutmayı başardı. Başarılı bir direniş ortaya koyan Trablusgarp birlikleri, İtalyanların ülke içerisine girmesine imkan vermedi.⁴⁴

İtalya savaş sırasında zor anlar yaşamaya başlayınca farklı yollar denemeye başladı. Öncelikle 5 Kasım 1911'de Trablus ve Bingazi'yi işgal ettiğini açıkladı. Bununla yetinmeyen İtalya, Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak ve Anadolu açıklarında bir köprübaşı elde etmek adına Doğu Akdeniz'de saldırılarda bulundu. Yıldırma

⁴² Şerafettin Turan, **Mustafa Kemal Atatürk, Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik**, Bilgi Yay., Şubat, 2004, s. 104-105

⁴³ Durmuş Yalçın (vd.), **A. g. e.**, s. 54-55

⁴⁴ Ergun Aybars, **A. g. e.**, s. 39

hareketi olarak Beyrut ve Çanakkale Boğazı'na saldıran İtalya bu hareketlerinde başarılı olamadı. Bunun üzerine Rodos ve Oniki Ada'yı işgale başlayan İtalya, Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için her türlü yola başvurmuştur. Yeterli savunması olmayan bu adalar 3 hafta zarfında İtalya hakimiyetine geçti.⁴⁵

Trablusgarp Savaşı'na Avrupa kamuoyunun da karşı olduğu görülmektedir. Daha savaş başlamadan önce Avrupa basınında çıkan haberler, Türkiye ile İtalya arasında gerginleşmeye yol açan Trablusgarp sorununun görüşmeler yoluyla çözülmesi gerektiği yönündeydi. Savaş başladıktan sonra İngiliz, Fransız, Alman ve Avusturya gazeteleri İtalya aleyhinde yayımlar yaparak şiddetli bir kampanya başlatılmıştı. Trablusgarp'a giden gazeteciler vasıtasıyla Avrupa'ya ulaşan "katliam ve vahşet" haberleri, Avrupa kamuoyunda büyük bir eleştiriye dönüştü.⁴⁶

Avrupa'da savaşa en büyük tepkiyi gösterenler gazetelerden sonra sosyalistler oldu. Bunların arasında İtalyan sosyalistleri de yer almaktaydı. Başlarında genç Mussolini olmasına rağmen tren rayları üzerine yatarak savaşa karşı tepkilerini ortaya koydular. İtalyan Sosyalist Partisi Başkanı Misulati de yazdığı yazılarla savaşın Avrupa emperyalizminin müşterek bir oyunu olduğunu ve diğer büyük Avrupa devletlerinin de bu oyunun içinde olduğunu vurgulamıştı. Sadece İtalyanlar değil Fransız ve Amerikan gazeteleri ve kamuoyu da İtalya'nın Trablusgarp'a saldırısına karşı çıkmış ve İtalya'nın savaş bölgesinde kadın ve çocukları acımasızca katlettikleri haberleri yapılmıştı. Aynı şekilde Rusya da savaşı yakından takip etmiş ve özellikle Rusya'da yaşayan Yahudiler gönüllü ve iane cemiyetleri kurarak Trablusgarp'a savaşmaya gidecek gönüllü yazmaya ve para toplamaya başlamışlardı. Yahudileri bu harekete sürükleyen olay ise Trablusgarp'ta İtalyan bombardımanı sırasında ölen Yahudiler olması kuvvetle muhtemeldir.⁴⁷

Trablusgarp Savaşı, Osmanlı kamuoyunda büyük bir tepki yaratmasına rağmen Osmanlı Hükümeti aynı duyarlılığı göstermemişti. Osmanlı Devleti topraklarının herhangi bir bölümünün işgal edildiği ve Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan edildiği

⁴⁵ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi, 1. Kitap, İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direniş.** Bilgi Yay., Kasım, 1991, s. 28

⁴⁶ İsrail Kurtcephe, **Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916)**, TTK Basımevi, Ankara, 1995, s. 148

⁴⁷ İsrail Kurtcephe, **A. g. e.**, s. 148-150

göz önüne alınırsa Hükümetin bu olaya yeterince ilgi göstermediği ve vurdumduymaz davrandığı görülmektedir. Bu savaş dönemi içinde çalışma zamanının büyük bir bölümünü iç siyaset ve iç meselelere harcayan Osmanlı Hükümeti, kısır tartışmalar içerisinde takılıp kalmıştır. İzlenilen Trablusgarp politikası nedeniyle ağır eleştirilere maruz kalan Osmanlı Hükümeti ve dönemin sadrazamı Hakkı Paşa, o dönemde mecliste çoğunluğu oluşturan İttihat ve Terakki Fırkası üyelerince korunmuştu. Trablusgarp mebusları tarafından Hakkı Paşa hakkında verilen soruşturma önergesi de çeşitli bahanelerle gündeme getirilmemiş ve zaman aşımına uğrayarak gündemden düşmüştü. Osmanlı Devleti'nin askeri, siyasi ve ekonomik zaafını gözler önüne seren bu savaş ortamında, İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesine rağmen Osmanlı Devleti İtalya'ya karşı savaş ilanı dahi yapmamıştı.⁴⁸

Askeri gücü ile Trablusgarp'ta bir şey elde edemeyeceğini anlayan İtalya, büyük devletlere başvurarak durumu lehine olmak şartı ile halletmeye çalışmıştı. Osmanlı Devleti de zor durumda olduğu için diplomasi yolu ile Trablusgarp sorununu çözüme kavuşturma yanlısı olmuştu. Bu sırada Osmanlı Devleti içeride siyasi parti mücadeleleri ile uğraşmaktaydı. Particilik orduda da yayılınca ordu bölünmüş ve içinden çıkılamayacak bir hal almaya başlamıştı. Bunların yanında Oniki Ada işgal edilmiş, Çanakkale Boğazı tehdit edilmiş, İstanbul ile devletin güneyi arasındaki deniz bağlantısı kesilmiş ve ekonomi de zor bir duruma girmişti. Her şeyden öte Balkanlar da kaynamaktaydı ve bir savaşın çıkacağı açık bir durum almıştı. Tüm bu zor şartlar Osmanlı Devleti'ni barış için görüşmeler yapmaya itmmişti. Ağustos 1912'de yapılan ilk görüşmeden sonuç çıkmamış ve Balkan Savaşı'nın da başlaması üzerine 18 Ekim 1912'de Uşi (Ouchy) Antlaşması ile savaş sona erdi. Uşi Antlaşmasına göre Padişahın Halife sıfatı ile bölgedeki dini nüfuzu devam edecektir ve Oniki Ada, Balkan Savaşı nedeniyle Yunanistan'dan korunmak amaçlı, geçici olarak İtalya'ya bırakıldı. Bölgeye düşen 88.000 altın borcu da İtalya üstlenmişti. Bu savaş sonucunda Osmanlı Devleti Kuzey Afrika'daki son topraklarını da kaybetti.⁴⁹

⁴⁸ İsrail Kurtcephe, "Osmanlı Paramentosu ve Türk-İtalyan Savaşı (1911-1912)", **OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)**, Sayı 5, s. 257-258

⁴⁹ Durmuş Yalçın (vd.), **A. g. e.**, s. 58

Trablusgarp'taki Osmanlı kuvvetleri, antlaşmayı 20 Ekim günü haber almışlardı. Antlaşmaya konu olan maddeleri ve antlaşmanın yürütülmesi ile ilgili olan açıklamaları kapsayan kuryeyi İtalyan komutanlığı aracılığı ile elde eden Osmanlı kuvvetleri, bu haberi aldıklarında bir isyan fırtınası ile karşılaşmışlardı. Trablusgarp'ın İtalyanlara bırakıldığı gerçeğini öğrenen Enver Paşa ve arkadaşları bunu kabul etmekte zorlandılar. Mücahitler Trablusgarp'ı bırakmamaya ve savunma hareketleri yaparak mücadeleye devam etmeye karar vermişlerdi. Yerli halkla beraber bu savaşa devam etme kararı alınmıştı. Hatta barış şenlikleri yapmaya kalkan İtalyan birliklerine karşı bir baskın da yapılmıştı. Fakat bu mücadele kararları Balkanlar'dan gelen olumsuz haberler ile zayıfladı. Balkanlar'da Osmanlı ordusu bozguna uğramaktaydı ve bu durum Trablusgarp'taki kuvvetlerin mücadelesini etkilemeye başladı. Şeyh Sunusi'nin de uygun görmesi ile anavatani savunmak için Trablusgarp'tan ayrılan Türk kuvvetleri İstanbul'a hareket ettiler.⁵⁰

D. HÜRRIYET VE İTİLA FİRKASI

Hürriyet ve İtilaf Fırkası, II. Meşrutiyet döneminin en büyük ve en güçlü muhalefet partisi olmuştu. İttihat ve Terakki Fırkası karşısında muhalefet yapmış fakat İttihat ve Terakki modelinde kurulmuş ve muhalefetin en yüksek aşamasını temsil etmiş bir parti halindedir. Fırkanın kuruluş tarihi 21 Kasım 1911'dir ve bu tarih son derece karışık ve bunalımlı bir döneme denk gelmişti. Fırkanın kuruluşundan 10 gün kadar önce İtalya Trablusgarp'a saldırmış ve aynı dönemde Osmanlı hükümeti de karışıklık içerisindeydi. Trablusgarp'ın savunmasız kalışı İttihatçıların eleştirilmesine neden olmuştu. Aynı şekilde Avrupa basını da İttihatçıları eleştirmeye başlamışlardı.⁵¹

Meşrutiyetin önemli bir parçası olan siyasi partilerin olmasını vatan ve millet için iyi bir şey olarak gören Silah Gazetesi, yeni partilerin kurulmasında bir sakınca görmemekteydi. Ancak bu partilerin birbirleriyle vatanın büyümesi için değil de koltuk sevdası, güç kavgası ve birbirlerini yok etmek gayelerinde olduklarını yazmaktaydı. Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı da bu şekilde bir parti olarak gören Silahçı Hasan Tahsin,

⁵⁰ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)**, TTK Basımevi, Cilt 9, 1. Baskı, 1996, s. 286

⁵¹ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Hürriyet Vakfı Yay., Cilt 1, Ocak, 1988, s. 295

hem İttihat ve Terakki Fırkası'nın hem de Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın birbirlerini boğazlamaktan başka bir işe yaramadıklarını da vurgulamıştı. Burada bir özeleştiriyapar gibi görünse de Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı daha fazla kötülemektedir. Bir fırkayı anlamak ve tanımak için onu oluşturan kişilere bakmak gerekmektedir demişti. Muhalefet fırkasını tanıtarak pek sağlam bir fırka olmadığını ve bu nedenle de bizde iki fırka vardır demenin yanlış olacağını yazmıştı.⁵²

1912 yılının ilk aylarında Meclis-i Mebusan içerisinde bulunan İttihat ve Terakki muhalifi tüm mebuslar birleşerek bir muhalefet kurdular. Meclis içerisindeki Mutedil Hürriyetperveran ve Ahali fırkalarıyla diğer grup muhaliflerin birleşmesiyle meydana gelen bu fırkanın adı Hürriyet ve İtilaf Fırkası oldu. İtilaf, birleşme, anlaşma anlamına gelmekteydi. Bu oluşum partiden öte, her türlü düşünceyi ve eğilimi içeren bir “blok” hareketi anlamını taşımaktaydı. Şehzade Vahdettin ve saray mensubu bazı kişiler de bu partiyi destekliyordular. Parti başkanlığına Damat Ferit Paşa seçildi. Miralay Sadık da onun yardımcısı konumundaydı.⁵³

Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın oluşumunda, İttihat ve Terakki Fırkası'ndan ayrılan mebuslar ile diğer muhalif grupların birleşmesi sonucunda oluşan bir fırka olduğunu görürüz. Bu birleşmenin bir program çerçevesi içerisinde olduğu görülmekle beraber asıl amaç İttihat ve Terakki'nin yıkılmasıdır. Bu gibi önemli bir amaç da İttihat ve Terakki muhaliflerinin bu parti çatısı altında toplanmasına katkıda bulunmuştu.⁵⁴

Partinin kurucularına baktığımızda öne çıkan isimler; Sinop mebusu Dr. Rıza Nur, İttihatçılardan Miralay Sadık ile Debre Mebusu Dukakinzade Basri'dir. Bu isimler diğer isimlerin önüne geçmişti. Sadık Bey ve Dukakinzade Basri, İttihat ve Terakki üyesi olarak Manastır'da Hürriyet'in duyurulması önemli bir rol üstlenmişlerdi. Ancak devlet yönetimindeki farklı fikirleri nedeniyle İttihat ve Terakki Fırkası içerisinde umdukları önem verilmemişti. Bu nedenle de İttihat ve Terakki'nin üst düzey yöneticilerine karşı muhalif bir tavır takınmışlardır. Bu muhalif tavır güçlenerek “Hizb-i Cedit”⁵⁵ adında

⁵² **Silah**, 14 Teşrinisani 1327/27 Kasım 1911

⁵³ Tefik Çavdar, **İttihat ve Terakki**, İletişim Yay., İstanbul, Temmuz, 1991, s. 51

⁵⁴ Enver Ziya Karal, **A. g. e.**, s. 150

⁵⁵ 1911 yılı ortalarında ortaya çıkan bu hareket İttihat ve Terakki Fırkası'nın kendi bünyesinden meydana geldi. Yeni grup anlamına gelen Hizb-i Cedit oluşumu, Miralay Sadık Bey önderliğinde kuruldu ve neredeyse İttihat ve Terakki Fırkası'nı bölecek seviyeye ve güce erişti. Mutedil Hürriyetperveran ve

bir oluşuma doğru yönelmişti. “Hizb-i Cedid” girişimleri bir sonuç vermeyince yeni fırsatlar kollamaya başlayan bu iki isim, İtalyanların Trablusgarp’a saldırmasını fırsat bilerek İttihatçılara karşı Kasım ayında muhalefeti güçlendirmeyi başarmışlardır. Zaten Basri Bey de 27 Ekim’de İttihat ve Terakki Fırkası’ndan çekilerek Albay Sadık ile birlikte muhalefeti birleştirme çalışmalarına hız vermişti.⁵⁶

Parti kurulmadan önce Damat Ferit de parti kurulması konusunda Rıza Tevfik, Dr. Rıza Nur ve Lütfi Fikri’ye bir teklifte bulunmuş ve bu teklif kabul edilmişti. Bu tekliften sonra çeşitli yerlerde fırka için toplantılar yapılmıştı. Bu toplantılardan üçü de Dr. Rıza Nur’un evinde yapıldı. Bu toplantılar sırasında fırka programı ve nizamnamesi kaleme alındı. Parti prensibi olarak isimli kişilerin partiye davet edilmesine özen gösterilmişti. Bu nedenle de Sadık Bey gibi orduda ve özellikle Bahriye’de önemli birini partiye davet etmişlerdi. Partinin kuruluşunda “*şöhret ve haysiyet sahibi, yaşlı başlı*” kişilere “*müessis-i faal*”, partinin gençlerine ise “*heyet-i idare azası*” ünvanları verilmişti.⁵⁷

Hürriyet ve İtilaf Fırkası için olumlu yazılar yazmayan Silah gazetesi, bir çok eleştiride bulunmuştu. Halka karşı gösteri yaparak gözlerini boyamaya çalışıyorlar ancak vatana ihanet edenleri, kıymetlileri ve kıymetsizleri inkılap hareketleri ayıracaktır demektedir. Allah bunların oyunlarını bozacaktır demektedir. Gazetede yer alan şu yazı da ilginçtir; “*“14 milyonluk Arabla, 4 milyonluk Arnavud dururken iki buçuk kişilik Türklüğün ne ehemmiyeti olur. Türkler Arapları sevmez, memuriyet vermez, isimlerinin hizasına (ع) harfi koyarak düşmanlık eder. Onlar canidir” demek melunluk demek değil de nedir?”* diye yazarak Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nın fikirlerini de vererek onları eleştirmişti.⁵⁸

Hürriyet ve İtilaf Fırkası her türlü düşüncüyü, eğilimi içeren bir blok parti olarak görülmektedir. Parti uyguladığı saldırgan politika sayesinde geniş bir kesime hitap etti ve bir çok destekçi edindi. Ekonomi politikası olarak liberal bir yapıya sahip olan parti,

Ahali fırkaları mensuplarından meydana bu grup, cemiyet-fırka dışı oluşumlar içerisinde oldular. (Ahmet Ali Gazel, “İkinci Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki Fırkası’nı Bölünme Noktasına Getiren Hizb-i Cedid Hareketi”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 16, Erzurum, 2001, s. 259)

⁵⁶ Enver Ziya Karal, **A. g. e.**, s. 151

⁵⁷ Ali Birinci, **Hürriyet ve İtilaf Partisi**, Dergah Yay., Nisan, 1990, s. 45-46

⁵⁸ **Silah**, 2 Kanunuevvel 1327/15 Aralık 1911

yönetim şekli olarak ise eğitim, bayındırlık, tarım vb. konularda bölgelere özerk bir yapıyı savunmaktadır. Bu gibi bölgeler yalnızca savunma ve dışişlerinde devlete bağlı olacaklardı. Yapısal bakımdan tam bir karmaşa yuvası olan fırka, savunduğu görüşleri nedeniyle İttihat ve Terakki'ye karşı olan kesimi yanına çekiyordu. Partinin tek amacı oldu, o da İttihat ve Terakki'yi devirmek ve iktidardan düşürmekti.⁵⁹

İttihat ve Terakki Fırkası'na muhalif isimlerin oluşturduğu bu fırka, siyasi hayatını kesintili olarak 1922 sonlarına kadar sürdürdü. Prens Sait Halim Paşa'nın da dediği gibi "Batıda fırkalar önce kurulup seçimlere girip Meclis'te temsil edildikleri halde Hürriyet ve İtilaf'ın kuruluşu önceden meclise girmiş olan İttihat ve Terakki'ye muhalif olan bazı mebuslar tarafından gerçekleştirildi." Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın birleşmesi her ne kadar bir program etrafında olduysa da, fırka üyelerinin temel amacı, yukarıda da dediğimiz gibi, İttihat ve Terakki Fırkası'nı yıkmak oldu.⁶⁰

Hürriyet ve İtilaf Fırkası da İttihat ve Terakki ve Osmanlı Devleti'nin diğer partileri gibi Osmanlı siyasal yaşamının tüm özelliklerini gösteren bir parti olmuştu. Diğer partilerde de olmayan sosyal fikirler, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nda da yoktu. Hürriyet ve İtilaf Fırkası, iktidardaki İttihat ve Terakki'ye muhalefet etmekten başka bir özellik üstlenememişti. Muhalefet partisini oluşturan gruplar, bir sınıfı temsil etmemekle beraber ilmiyeciler başta olmak üzere Osmanlı bürokrasisinin alt ve üst kesimlerini oluşturan İstanbul ve taşra memurlarıdır. Bunları yanında emekliler ve kadro harici kalanların sayısı da parti içerisinde az değildir. İttihat ve Terakki gibi halktan kopuk bir partidir. Programında ideolojik fikirleri yoktur ve daha çok İttihat ve Terakki Fırkası'nı yıkmaya çalışan herkesin üyesi olabildiği bir parti görünümündedir.⁶¹

"Münafıkların mahiyet-i leîmânesi (alçaklık) nedir?" adlı baş makalede Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na eleştirilerine devam eden Silah gazetesi, fırkanın herkese saldırılarda bulunduğunu çünkü başka çarelerinin olmadığını vurgulamıştı. 31 Mart Olayı'nda da fırkanın halkı ayaklandırdığını anlatmıştı. Silah gazetesi bir fikir ortaya koyarak 35. madde ile meclisin nihayete ermesini ve tekrar intihâbâta (seçimler) gidilmesi gerekiyor

⁵⁹ Tevfik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)**, İmge Yay., Haziran, 1995, s. 122

⁶⁰ Gülşah Al, **II. Meşrutiyet Dönemindeki En Büyük Muhalefet Hürriyet ve İtilaf Fırkası** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, Ağustos, 2006, s. 17

⁶¹ Tarık Zafer Tunaya, **A. g. e.**, s. 309

demekteydi. Böylece meclisin kapatılarak ve münafıkların ayıklanarak gerçek bir millet meclisinin oluşacağı düşünülmekteydi.⁶²

Osmanlıcılık ve yerinde yönetim ilkelerini benimseyen parti, 11 Aralık 1911'de İstanbul'da yapılan ara seçimde başarı gösterince iktidarda bulunan İttihat ve Terakki, muhalefet partisiyle baş edebilmek için bazı yollar aramaya başlamıştı. Muhalefeti yok etmek için en uygun yol olarak da anayasa maddelerinde yapılacak olan değişiklikler görülmüştü. Özellikle meclisin dağıtılmasını kolaylaştırıcı ve parti dağıtmayı kolaylaştırıcı maddeler üzerinde oynamalar yapılmıştır. Anayasa değişikliği için gerekli oyu alamayan İttihat ve Terakki, meclisi Padişaha dağıttırmayı başararak bir seçime daha gitmiş ve burada muhalefet partisinden sadece bir kaç aday meclise girebilmişti. Bu seçimin ardından toplanan meclis ile anayasa değişiklikleri kabul edilmiş ve bunun sonucunda da muhalefet meclis içerisinden dışına kaymıştı. Bu durum yeni oluşumlara kapı açmış ve ordu içerisinde "Halaskar ve Zabitan Grubu" meydana getirilmişti. Bu grup da İttihat ve Terakki'ye karşıdır ve iktidardan düşürmeyi amaçlamaktaydı.⁶³

Sadrazam Sait paşa'nın görevden alınıp yerine Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın atanmasıyla beraber meclise muhalefetten ve tarafsız kesimden isimler girebilmişti. Mecliste tekrar egemenliğini kaybeden İttihat ve Terakki, anayasadaki bir boşluktan yararlanarak meclisi dağıttırmayı başarmıştır. Hükümetin yanında olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile İttihat ve Terakki arasında yine çekişme başlamış ve yeni bir seçim yarışına girilmiştir. Ancak bu yarış sırasında Balkan Savaşı'nın başlaması seçimleri daha sonraya bırakmıştı.⁶⁴

Fırkanın belli bir ideoloji ve herhangi bir sınıfa dayanmayışı doğal olarak fırka içerisinde çatışmalar çıkarmıştı. Bu çatışmanın ilki Batılı düşünceyi savunan gençler ile ilmiyeciler sınıfı arasında yaşanmıştı. İlk istifalar da fırkanın yönetici isimlerinden olmuştur. Bu gibi istifaların ardından fırka yönetimi Sadık Bey, Şaban Efendi ve Gümülcineli İsmail Bey gibi kişilerin eline geçmişti. Sait Paşa'nın istifasının ardından

⁶² **Silah**, 4 Kanunuevvel 1327/17 Aralık 1911

⁶³ Coşkun Üçok, **Siyasal Tarih (1789-1960)**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fak. Yay., Ankara, 1975, s. 200

⁶⁴ Coşkun Üçok, **A. g. e.**, s. 200-201

zayıf duruma düşmüş olan İttihat ve Terakki Fırkası'nın yerini dolduracak gücü sahip olmayan Hürriyet ve İtilaf Fırkası iktidar kuramamıştı.⁶⁵

Fırkanın programına baktığımızda dört ana madde göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki Osmanlıcılıktı. İttihatçıların gitgide Türkçülük akımına doğru kayması, İtilafçılar için, çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'nin yıkımı olacağını kaygısını akıllara getirmekteydi. Ancak göz ardı edilen şey azınlıkların düşüncesi idi. Azınlıklara göre, Türkçülük akımı, kendi milliyetçiliklerini kullanıp savunabilecekleri bir yoldu ve bu nedenle de Osmanlıcılık akımına karşı bir tavır sergilemekteydiler. Programda görülen diğer bir madde Adem-i Merkeziyetçilik ve Teşebbüs-ü Şahsi akımıdır. 1906'dan beri İttihatçı karşıtı bir akım olarak ortaya çıkan Adem-i Merkeziyetçilik akımı, eski Ahrarcılar tarafından yeni İtilafçılara taşınmıştı. Diğer bir program maddesi de Meşrutiyetçiliktir. İtilafçılar da meşrutiyeti savunmakla beraber onlara göre bu akımı İttihatçılar soysuzlaştırmaktaydılar. Bir diğer madde ise ekonomi alanındadır. İttihat ve Terakki Fırkası gibi liberal bir ekonomi anlayışı benimseyen Hürriyet ve İtilaf Fırkası, yabancı sermayenin ülkeye sokulması için her türlü kolaylığı sağlama yolunu seçmişlerdi. Muhalefet ile iktidar arasında bu bakımdan bir farklılık yoktur.⁶⁶

Seçimlerin yapılmasına kadar geçen sürede Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na karşı olan eleştirilerine devam eden Silah gazetesi, "utanmaz, hayasız, 31 Mart'çı" gibi sıfatlar kullanarak yazdığı yazılarla fırkaya yüklenmeye devam etmişti. Lütfi Fikri ve Şükrü Emsali Bey gibi fırka mensubu isimler propaganda yapmak için yurt gezileri yapmışlar ancak bu kişilerin hoş karşılanmadığı haberlerine yer verilmişti.⁶⁷ Dışarıda düşmanlarla uğraşırken içeride de meclisteki muhalefet ile uğraşıyoruz diyordu. Ancak seçimlerde milletimiz bir kez daha doğru tercihi yapacaktır yönünde yazılar ile halkı yönlendirmeye de çalışmıştı.⁶⁸

Tek kongresini 3 Haziran 1912 günü yapan fırka, ikinci kongre için girişimde bulunsa da fırka içerisinde anlaşmazlıklar nedeniyle yeterli çoğunluğu sağlayamamış ve yapılan toplantı bir görüşme havasında geçmişti. Ki bu dönemde İttihat ve Terakki

⁶⁵ Tarık Zafer Tunaya, **A. g. e.**, s. 310

⁶⁶ Tarık Zafer Tunaya, **A. g. e.**, s. 268-269

⁶⁷ **Silah**, 24 Kanunusani 1327/6 Şubat 1912

⁶⁸ **Silah**, 3 Kanunusani 1327/16 Ocak 1912

Fırkası'na muhalefette bulunuyordu ve Babıali baskınından önceki dönem yaşıyordu. İç çekişmeleri bir türlü atlatamayan fırka önemli isimlerini de bir bir kaybetmekteydi. İttihat ve Terakki'nin zor dönemlerinde dahi iktidar olma gücüne erişemeyen Hürriyet ve İtilaf Fırkası, yok olmanın eşiğine gelmişti ve giderek küçülen bir fırka olmuştu.

Fırkanın bazı isimleri Mahmut Şevket Paşa suikastinin ardından Sinop'a sürülmüşlerdi. Kimi isimler idam cezasına çarptırılırken kimileri de yurt dışına kaçmışlardı. Fırka için hükümetçe alınmış kapatma kararı olmamakla beraber kendini fesheden bir belge de bulunamadı. Hürriyet ve İtilaf Fırkası, 1913'ten sonra herhangi bir bölgede görünmemişti. Ancak yurt dışına kaçanlar arasından Paris'te bulunanlar birleşerek muhalefet hareketlerine Hürriyet ve İtilaf Fırkası ya da Milli Muhalefet Fırkası adı altında devam etmeye çalışmışlardı. Mütareke dönemine gelindiğinde ise fırka ortaya çıkmaya başlamış fakat tüm iç çekişmeleri ve çatışmaları da devam etmişti.⁶⁹

E. 31 MART OLAYI

31 Mart hareketinin kaynakları ve nedenleri konusunda çeşitli fikirler ortaya sürülmektedir. Olayın bir irtica hareketi olmadığı, İttihat ve Terakki Fırkası'nın tahrik ve kışkırtmalarıyla ortaya çıkan bir olay olduğu fikri ortaya sürülmekle beraber hürriyet ortamının anarşi haline getirilmesi fikri de ortaya konulmaktadır. Kimine göre ise, 31 Mart hareketinde Masonların parmağı vardır. Diğer bir fikir de, olayın İttihatçılar tarafından Abdülhamid'e yüklenmesidir. Günümüzün bazı yazarları da olayı İttihat ve Terakki'ye yükleyerek Hareket Ordusu'na kin ve nefret kusmaktadırlar. Ancak olayın öncesi ve sonrası incelendiğinde, basit bir tahrik unsuru olmadığı görülmektedir.⁷⁰

31 Mart İsyanı'nı yaratanlar için eleştirilerde bulunan Silah gazetesi, bu olayı irticai bir hareket olarak aktarmış ve zulmün vatanda serbest gezdiğini yazmıştı. Vatanın ve milletin selametini istemeyen kişileri kınayan yazılar yazarak Meşrutiyet gibi bir bayramın kutlanılmasına engel olmaya çalışanlara eleştirilerde bulunmuştu.

⁶⁹ Tarık Zafer Tunaya, **A. g. e.**, s. 313

⁷⁰ Necdet Aysal, **Türkiye'de İslami Düşüncenin Örgütlenmesi ve Hedefleri** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 2004, s. 94-95

Aynı fikirdeki kişilerin 31 Mart İsyanı'nı meydana getiren kişiler olduğunu belirterek, 31 Mart Olayı'nı şu şekilde tanımlamıştı: “İttihat ederek terakkiye çalışan milletin önüne hiç bir şeyin çıkamayacağını göstermiştir 31 Mart.”⁷¹

31 Mart Olayı sadece II. Meşrutiyet dönemi için değil, tüm Osmanlı tarihi için önemli ve tartışılan bir konudur. II. Abdülhamid'in baskıcı yönetim tarzı sonucunda ilan edilen “Hürriyet” ile bu baskı dönemi sona erdi. 17 Aralık 1908'de açılan meclis, İttihat ve Terakki Fırkası'nın seçimi kazanmasıyla şekil buldu. II. Abdülhamid'in ilk oturumda söylediği ülke Kanun-i Esasi ile yönetilecek sözleri, yönetimde anayasanın söz sahibi olacağı yönündeki kararlılığını göstermekteydi. Meclisin açılmasından kısa bir süre sonra saray ile İttihat ve Terakki Fırkası arasındaki anlaşmazlıklar ortaya çıktı. Bunun başlıca nedeni de daha önce birkaç kez sadrazamlık yapmış olan Kamil Paşa'nın tekrar sadrazamlığa getirilmesi oldu. Bu durum İttihatçıları rahatsız etmekteydi.⁷²

II. Meşrutiyetin getirdiği siyasi rahatlatma ortamı, geniş yığınların siyasetle ilgilenmelerine neden oldu. Osmanlı Devleti'nde ilk defa çağdaş siyasi hayat oluşmaktaydı. Bu yeni dönemle beraber devlet otoritesi zayıfladı ve matbuat konusunda serbest hareket özgürlüğü getirildi. Her alanda çok sayıda cemiyet teşkil edildi ve siyaset idadilere kadar girebilme imkanı buldu. Siyaset artık sadece hükümet çevresinde değil vatanın her yanında konuşulmaktaydı.⁷³

1908 “Hürriyetin İlanı”ndan 13 Nisan 1909 gününe kadar geçen sürede İttihat ve Terakki Fırkası'na yönelik muhalif hareketlerin nedenleri ve kaynakları incelendiğinde, liberal ve demokratik bir programın izlenmesinden yana tavır takınan güçlerin yürüttüğü muhalefet görülmektedir. Prens Sabahattin ve çevresindekilerin oluşturduğu Ahrar Fırkası⁷⁴ bu muhalefetin kaynağını temsil etmektedir. İttihat ve Terakki'ye muhalif bir diğer grup da tutucu ve dinci diye adlandırabileceğimiz grupların

⁷¹ **Silah**, 10 Temmuz 1327/23 Temmuz 1911

⁷² Alpay Kabacalı, **Türkiye’de Siyasal Cinayetler**, Güner Yay., 2. Baskı, Ağustos, 2007, s. 106

⁷³ Ali Birinci, “31 Mart Vak’ası’nın Bir Yorumu”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 13, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 335-336

⁷⁴ 14 Eylül 1908 tarihinde İstanbul’da kurulan bu partinin kurucuları arasında Nurettin Ferruh, Ahmet Fazlı, Kıbrıslı Tevfik, Nazım ve Şevket Beyler, Celalettin Arif, Mahir Sait Beyler vardır. Ahrar Fırkası, 1900’lerde Paris’te oluşan Prens Sabahattin’i akımın 1908’de Osmanlı siyasi yaşamına girmesidir. İttihat ve Terakki Fırkası'na muhalif hareket olarak ortaya çıkmayı düşünmüşlerdi. Muhalefet partileri arasında 31 Mart ile en yakından ilgilenen parti olarak isyandan büyük beklentileri olan bir partidir (Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye’de Siyasal Partiler**, Hürriyet Vakfı Yay., Cilt 1, 2. Baskı, s. 142-143).

muhalefetidir. Bu gibi siyasi grupların yanında azınlıklar da İttihat ve Terakki Fırkası'na ve politikalarına karşı muhalif hareketlerde bulunmaktaydılar. Ermeniler, Rumlar, Bulgar ve Arap ulusçu hareketleri, Osmanlılık düşüncesi içeren İttihat ve Terakki politikasına muhalif bir hareket olarak görülmektedir. Bu üç gruptan daha fazlasını planlayan Avrupa devletleri de İttihat ve Terakki Fırkası'nın Osmanlılık fikri yaratma çabalarına karşı hareketler içerisindeydiler. Tüm bu muhalif kaynaklar ele alındığında İttihat ve Terakki Fırkası'nın politikalarını işletmekte zorlandığı göz önünde tutulmalıdır.⁷⁵

Jön Türklerin bazı fikirler üzerinde ortak bir noktada buluştukları gibi aralarında anlaşmazlıklara düştükleri fikirler de mevcuttu. Anlaşmazlığa düşülen bu fikirlerden biri de devlet düzenini ıslah etme konusudur. Meşrutiyet'in ilanından sonra da bu konu üzerinde bir çok şey konuşulup bir çok şey yazılmış olsa da ortak bir görüş üzerinde mutabakata varılmamıştı. Bu anlaşmazlık ortamı da ülke siyasetini istikrarsızlığa ve düzensizliğe itmeye başlamıştı. Selanik'te yapılan İttihat ve Terakki Cemiyeti İkinci Kongresi'nde söz alan Mustafa Kemal, şu ana kadar yapılan şeylerin inkılap değil ihtilal olduğunu vurgulamış ve gerekli olan inkılapların bundan sonra yapılması gerektiğinden bahsetmişti. Bu inkılapların bazılarını da şunlar olarak göstermiştir; cemiyetin siyasi bir parti haline gelmesi, ordunun politikadan çekilmesi, cemiyet ile Masonluk arasında hiçbir bağın olmaması, cemiyet içi eşitliğin sağlanması ve hükümet işleri ile din işlerinin birbirinden ayrılması.⁷⁶

Bu gibi inkılapların yapılması ve devlet düzeninde ıslaha gidilmesi yolunda başarısız olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, ülke içerisinde karmaşaya varan olaylarla karşı karşıya kalmıştı. Bu olayların en vahim olanı da şüphesiz 31 Mart Ayaklanması oldu. Rumi tarih olarak 31 Mart 1325 tarihine denk gelen bu ayaklanma Miladi takvime göre 13 Nisan 1909 Salı gününde meydana geldi. Meşrutiyet karşıtı olan bu ayaklanma Avcı Taburları'nın hareketleri ile başlamıştı.

Ordudan tasfiye edilen alaylı subaylar ile medrese öğrenciliği sıfatlarıyla artık askerlikten kaçamayacak olan softalar, ayaklanmayı gerçekleştirecek olan er ve

⁷⁵ Tefvik Çavdar, **A. g. e.**, s. 35-36

⁷⁶ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, TTK Basımevi, Ankara, 1997, s. 603-604

erbaşları hemşerilik, eski komutanlık, din propagandası ve ortak kültür gibi etkileyici silahlar ile harekete geçirebilecek bir durumdaydılar. Bunların yanında Kamil Paşa hükümetinin İttihat ve Terakki Fırkası tarafından devrilmesi ve gazeteci Hasan Fehmi'nin öldürülmesi olaylarında İttihat ve Terakki Fırkası'nın olduğu düşüncesi hareket için gerekli ortamı yarattı.⁷⁷

Meşrutiyet'in ilanından sonra iktidara gelmeyerek perde arkasında kalmayı uygun gören İttihat ve Terakki Fırkası'nın sivil ve askeri üyeleri arasında bu durumdan çıkar elde etmek isteyenler de oldu. Bunun yanında parti üyelerinin hükümet işlerine karışması da ülke içinde rahatsızlanmalara neden oldu. Ülke dışında bulunan diğer İttihat ve Terakki Fırkası üyelerinin de ülkeye gelerek muhalif hareketler içerisinde olmaları üzerine yeni partiler kurulmuştu. Fedakaran-ı Milliye Cemiyeti, Osmanlı Ahrar Fırkası, Osmanlı Demokrat Fırkası⁷⁸ gibi oluşumların yanı sıra 31 Mart Ayaklanması'nda önemli bir etkisi olan şeyh ve hocaların ağırlıklı olarak bulunduğu İttihad-ı Muhammedi Fırkası kuruldu (5 Nisan 1909).⁷⁹

Derviş Vahdeti önderliğinde kurulan İttihad-ı Muhammedi Fırkası ve yine aynı isim tarafından çıkarılmaya başlanan Volkan Gazetesi, "din elden gidiyor" sloganları ile meşruti yönetimi ve anayasayı eleştirmeye başladılar. İrticai bir hareket olarak ele alınan bu ayaklanma ile, Abdülhamid'den şeriatın geri getirilmesi istenilmekteydi. 3 Nisan 1909 tarihinde Ayasofya'da Derviş Vahdet ve Said Nursi tarafından yapılan konuşmalar ile ortam iyice kızışmış, özgürlük ve liberal düşünce yanlısı aydınlara karşı yapılan bazı suikastler de gerginlik yaratmıştı. Serbesti Gazetesi başyazarı Hasan Fehmi'nin Galata Köprüsü üzerinde 7 Nisan günü ve 9 Nisan'da da Sada-yı Millet Gazetesi başyazarı Ahmet Samim'in öldürülmesi üzerine tedirginliğin artması ve

⁷⁷ Sina Akşin, **100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, Gerçek Yay., İstanbul, 1. Baskı, Mart, 1980, s. 112

⁷⁸ Diğer adı Fırka-ı İbad olan bu partinin kurucusu İbrahim Temo'dur. 6 Şubat 1909 tarihinde kurulan parti 31 Mart Olayı'ndan dolayı fazla gelişme imkanı bulamadı ve benzeri küçük partiler gibi kaldı. Toplumsal yönü zayıf ve sadece bazı salt siyasal ilkeler ile yetinen bir parti oldu. 5 Aralık 1911 tarihli bir toplantı ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na katılma kararı alarak partiye son verilmiştir (Tarık Zafer Tunaya, **A. g. e.**, s. 172-178)

⁷⁹ Ergun Aybars, **A. g. e.**, s. 28

katillerinin İ.T. tarafından bulunamaması, fırkanın suçlanmasına yol açmıştı. İşte tüm bu olaylar sonucunda 13 Nisan 1909 Salı günü (31 Mart) ayaklanma meydana geldi.⁸⁰

Avcı taburlarının ayaklanması ve Ayasofya’da toplanmaları üzerine softaların da askerler arasına katılmalarıyla beraber “şeriat isteriz” sloganları atılmaya başlandı. Toplanan bu kalabalık hükümette de bazı değişiklikler istemekteydiler. Bu olayı II. Abdülhamid’in son mabeyn başkatibi Ali Cevat Bey, padişaha iletmış ve ardından da kabinedeki istifalar bir bir kabul edilmişti. Mebusan meclisine giderek orada Şeyhülislamla beraber isyancıları biraz sakinleştirmeye çalışan Ali Cevat Bey, burada bazı isteklerle karşılaşmıştı. Ali Rıza Paşa’yı Harbiye Nazırlığı’na istemediklerini, başka birinin Harbiye Nazırı olmasını uygun gördüklerini bildiren isyancıların istekleri karşılanmıştı. Ayrıca şeriatın da geri getirilmesi istenilmekteydi. Yine Ali Cevat Bey ve Şeyhülislam meydana çıkarak askerlerin ortasında padişahın iradesini askerlere okuyarak affedildiklerini ve şeriatın da aynen devam ettiğini, başkalarının sözlerine inanarak bu tür ayaklanma girişimlerinde bulunmamaları gerektiğini ve kışlalarına dönmeleri konusunda uyarılarda bulundu.⁸¹

Ahrar Fırkası mensupları, 31 Mart Olayı’nın başlamasından itibaren isyanı tamamen İttihat ve Terakki Fırkası aleyhinde gerçekleşen bir hareket olarak gerçekleştirmeye çalıştılar fakat başarılı olamadılar. İsyanın gerici, Meşrutiyet aleyhtarı ve Abdülhamid yanlısı bir olay olmaktan çıkarmak için ellerinden geleni yapsalar da engel olamadılar.⁸²

İsyanı bastırmak için Hareket Ordusu’nu göndermen önce 31 Mart Olayı’nı gerçekleştirenler ile görüşülerek isyanın kontrol altına alınması konusunda görüşmeler yapılmak istendi. Bu görüşme için de meclis çatısı altında karar verilmek istendi. Bu kararın içerisinde ise isyancıların amirlerine itaat etmeleri yönünde ikna etmeye çalışacak bir heyetin seçilmesi vardı. 18 Nisan 1909 günü yapılan toplantı ile hem Hareket Ordusu’na gönderilen heyetteki üyelerin görüşlerine başvurulmuş hem de isyancılara gönderilecek heyetin kimlerden oluşacağı görüşmeleri yapıldı. Bu toplantıda

⁸⁰ Şerafettin Turan, A. g. e., s. 94-95

⁸¹ Faik Reşit Unat, **İkinci Meşrutiyet’in İlanı ve Otuzbir Mart Hadisesi, Ali Cevat Bey’in Fezlekesi**, TTK Yay., Ankara, 1960, s. 48-51

⁸² Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İletişim Yay., Çev: Yasemin S. Gönen, İstanbul, s. 145

bulunan Beyrut Mebusu Süleyman Elbistani söz alarak, isyancı askerlere bir heyetin gönderilmesine gerek olmadığını savunmaktaydı. Buna neden olarak da Hareket Ordusu ile yaptığı görüşmeyi gösterdi ve Hareket Ordusu'nun görüşlerini şu şekilde dile getirdi: “*biz size nasihat için geldik*” dediklerinde karşılığında şu cevabı almışlardı: “*Bizim nasihate ihtiyacımız yok. Meşrutiyet ve meclis tecavüze uğradı diye geldik.*” Hareket Ordusu'nun fikrini bu sözlerle gösterdikten sonra bu askerlerin bilinçli bir şekilde isyanı bastırmaya geldiklerini söyledi. Aynı zamanda isyan eden askerler de “*ahmak ve cahil*” değillerdir demektedir. İsyan eden askerlerin pişman olduğunu savunan Süleyman Elbistani, görüşmenin faydası olmayacağını dile getirdi. Tüm bu fikirlere rağmen 10 kişilik bir heyet isyancılarla görüşmeye gideceklerdi. Ancak bir süre sonra anlaşıldı ki Hareket Ordusu isyancıları cezalandırmadan geri dönmeyeceklerdi. Olayların en hafif şekilde bitirilmesi için çaba gösteren Prens Sabahattin gibi isimler, gazetelerde nutuklar atarak askerlerin kışlalarına dönmelerini istiyorlardı. Böylece isyan sona erecek ve Hareket Ordusu İstanbul'a girmeden geri dönecekti. Oysa bunu isteyen kişiler daha önceleri isyana destek veren kişilerdi. Hareket Ordusu'nun gelmesi ile olaylar bir hafta içerisinde değişmişti. 31 Martta İttihatçılar kaçıp saklanmak için yer ararlarken şimdi Ahrar'cılar ve İttihad-i Muhammed-i Cemiyeti üyelerini Hareket Ordusu korkusu sarmıştı.⁸³

Gerek padişah tarafından verilen güvenceler gerekse de heyetler ile isyana son verilmek istenirken, İttihat ve Terakki Selanik merkezi İstanbul üzerine Hareket Ordusu'nu göndermişti ve bu ordu isyana müdahale etmekte ısrarcıydı. Edirne askeri makamları da bu görüşe katılmışlar ve Çatalca'da büyük bir ordu toplamaya başlamışlardı. İstanbul hükümeti ise bu ordunun İstanbul'a gönderilmesinin gereksiz olduğunu savunsa da artık yapılabilecek bir şey kalmamıştı. Ayastefanos'a kadar ilerlemiş olan Hareket Ordusu'nun 15.000 askeri ve 60 da topu bulunmaktaydı. Bu ordunun başında ise Mahmut Şevket Paşa bulunmaktaydı ve ordunun güvenliği sağlamak için meydana geldiğini bildirerek 24 Nisan sabahı İstanbul'a girdi. Ufak çaplı

⁸³ M. Emin Çaycı, **Osmanlı Basınında 31 Mart Olayı**, (Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2009, s. 63-64

çarpışmaların ardından ayaklanan askerler teslim oldu ve Yıldız Sarayı Hareket Ordusu tarafından sarıldı.⁸⁴

Çok kısa sürede duruma hakim olan Hareket Ordusu ayaklanmacıların ellerinde bulunan binaları ele geçirmişti. 27 Nisan günü Yeşilköy’de büyük bir toplantı yapılarak II. Abdülhamid’in yerine V. Mehmet’in kardeşi Sultan Reşat’ın padişah olmasına karar verilmişti. Bu karar Şeyhülislam’dan alınan fetva ile de desteklenerek 33 yıllık saltanatına son verilen Abdülhamid, Edirne’ye gönderilerek Alatini Köşkü’nde yaşamaya başlamıştır. Onu koruma görevi de Fethi Okyar’a verilmişti.⁸⁵

Seçimler için 31 Mart İsyanı’nı da bir propaganda aracı olarak kullanan Silah gazetesi, İttihat ve Terakki Fırkası’nın bu gibi fikirler içerisinde olanlara karşı da savaşıacağını vurgulamıştı. Milleti biraz daha ön plana çıkaracak mebusların seçilmesi gerektiğini yazmıştır. meşrutiyetin gereklerini yerine getirmek için daha akıllıca davranılıp, memleket için uğraşacak mebusların seçilmesi gerektiğini halka anlatmaya çalışmıştı.⁸⁶

Derviş Vahdeti 31 Mart isyanı sonrası gazeteler tarafından sıkça ele alınmıştı. Bazı gazeteler hala yakalanamadığı konusunda haberler yaparken bazıları da Beyrut’ta yakalandığı konusunda yanlış haberler vermekteydiler. İsyanı destek veren İttihat-i Muhammediye Cemiyeti üyelerinden 1000 kişi kadarının firar ettiği haberleri de yayılmaktaydı. Bu firarlar üzerine Dahiliye Nezareti bu firarilerin yakalanmaları için vilayetlere emirler gönderdi. Derviş Vahdeti de isyanın bastırılmasından sonra İzmir’e kaçmıştı. İzmir’de bir taksiye binip parasını ödeyemediği için hemşehrisine mektup yazarak taksinin parasını ödemesi ricasında bulunmuştu. Ancak Abdullah Efendi: “*Babam olsa böyle vatan hainini haber veririm*” diyerek Derviş Vahdeti’yi valiye ihbar etmiş ve böylece Derviş Vahdeti İzmir’de tutuklanmıştı.⁸⁷

31 Mart isyanı, ülkede ayaklanma çıkararak kişisel menfaatler çerçevesinde gerçekleştirilen bir olay olarak anılmakta ve şeriatı egemen kılmak isteyen kimselerin din sömürüsü yapmasıyla meydana gelen bir ayaklanma olarak görülmektedir. Bu

⁸⁴ Çoşkun Üçok, **A. g. e.**, s. 201

⁸⁵ Şerafettin Turan, **A. g. e.**, s. 96

⁸⁶ **Silah**, 15 Kanunusani 1327/28 Ocak 1912

⁸⁷ M. Emin Çaycı, **A. g. e.**, s. 99-100

isyanın nedenleri arasında bir çok tahrik unsuru ve bu tahrikleri yapan kişiler vardır. Günün şartları da olayın gerçekleşmesinde önemli rollerden birini üstlenmiştir. Bu gibi nedenlerden dolayı isyanı tek yönlü olarak değil de çok boyutlu olarak ele alınması gereken bir olay olarak görmek yerinde olacaktır.⁸⁸

⁸⁸ Necdet Aysal, “Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 38-39, Mayıs, 2006, s. 50

II. BÖLÜM

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ BASIN HAYATI

A. Kansız Devrim ve Basın

1. II. Meşrutiyetin İlanı

1889 yılında kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti, Abdülhamid karşıtı bir çok üyeye sahipti. Çok sayıda aydın tarafından kurulan bu cemiyet, genç subay ve öğrenciyi de yanına çekmeyi başardı. Öğrenciler ve genç subaylar arasında ihtilâlcı gruplar da mevcuttu. Bu hareket özellikle Makedonya’da destek buldu ve siyasi bir güç durumuna geldi. Bu grup, zaman içerisinde Abdülhamid’in mutlakiyetçi yönetimine karşı gelmeye başladı. Abdülhamid’in, yaklaşık olarak 30 yıl süren yönetim tarzı ile bunalmış olan grup, siyasal hareketlerin ve basın özgürlüğünün de kısıtlanmış olmasına dayanamayarak meşruti yönetimin tekrar hayata geçmesi için harekete geçti.⁸⁹

Ülke dışı siyasi koşullar ve yeni siyasi oluşumlar, meşrutiyetin Asya ülkelerinde de kurulabileceğini gösterir nitelikteydi. Rusya, Çin ve İran’ın meşruti yönetime geçmiş olmaları bunun örneklerini teşkil ediyordu. Bu karışık durum içerisinde yasaklara ve baskılara boyun eğmek istemeyen gruplar harekete geçti. Makedonya’daki ve Edirne’deki 2. Ordu birlikleri eyleme başladılar. Binbaşı Enver ve Niyazi Bey dağa çıkarak meşrutiyetin ilan edilmesini istediler. Hükümet yanlısı olan asker ve subayların bir kaçının öldürülmesi olayı da bölge ile Hükümet arasındaki iletişimi koparmıştı. 20 Temmuz 1908 günü Manastır halkı da ayaklandı ve Makedonya Bölgesi kontrol edilemez bir yer haline aldı. Ordu birliklerinin İstanbul’a doğru harekete geçmeleri üzerine Abdülhamid, Kanun-i Esasi’nin tekrar yürürlüğe konulduğunu Meclis-i Vükela mazbatası ile 24 Temmuz 1908 imzaladı. Bunu ilanı izleyen seçimler sonucunda meydana gelen meclis de 17 Aralık 1908 günü Padişahın söyleviyle açıldı.⁹⁰ İstanbul halkı bu kararın anlamını biraz geç fark etmişti. “Hürriyetin İlanı” büyük bir coşku ile karşılandı.⁹¹

⁸⁹ Hamza Çakır, **Osmanlı’da Basın-İktidar İlişkileri**, Siyasal Kitabevi, Haziran, 2002, s. 107

⁹⁰ Hamza Çakır, **A. g. e.**, s. 107-108

⁹¹ Tefik Çavdar, **İz Birakan Gazeteler ve Gazeteciler**, İmge Kitabevi, 1. Baskı, Temmuz, 2007, s. 45

1908'de kansız bir şekilde gerçekleştirilen II. Meşrutiyet ile anayasal düzene geçildi ve basın üzerindeki sansür de ortadan kalktı. Bu sayede basının sesi gür çıkmaya başladı ve siyasi alanda söz söyler hale geldi.⁹²

2. Özgürlük Ortamı ve Basın

Meşrutiyetin ilanından sonra gazetelerini sansür kontrolüne sunmadan çıkararak İstanbul basını, bu yaptığı ile basın rejimini değiştirmişti. Her aklından geçenin gazete yahut dergi çıkarabilmesi bu yeni dönemin özelliğini oluşturmaktaydı. Bu duruma, "*bir basın patlaması demekten çok basın çığırnlığı demek*" daha uygundur.⁹³

Osmanlı Devleti'nde basının gelişmesi ile siyasetin gelişmesi paralel olarak gerçekleşmişti. Basın daha etkili bir hale geldikçe onun siyasi muhalefeti de aynı oranda etkili olmaya başlamıştı. Bu durum da padişahı, basına ve her türlü meşrutiyetçi ve milliyetçi düşünceye karşı sert önlemler almaya yöneltmişti. Bu nedenle II. Abdülhamid dönemini Türk basını için duraklama ve kontrol dönemi olarak nitelendiren yaklaşımlar bulunmaktaydı. Hürriyet söylemlerinin engellenmesi halkın kafasındaki özgürlük düşüncesini yok etmeye yetmemişti. Bu da II. Meşrutiyet'in ilanı ve anayasal düzenin devam ettirilmesi, özgürlük isteğinin varlığını açıkça ortaya koymuştur.⁹⁴

Osmanlı Devleti içerisinde gelişen bu meşrutiyet hareketi, Avrupalılar tarafından bazen sevinç içerisinde bazen de ihtiyatlı bir şekilde karşılanmıştı. Bazıları bu harekete kuşku ile yaklaşırken bazıları da Osmanlı Devleti'ne örnek olduk düşüncesi ile kendileriyle gurur duyma noktasına geldiler. Çünkü; batı tarzı aydınlanma ile Osmanlı meşrutiyetini bir tutmaktaydılar.⁹⁵

Abdülhamid döneminde istibdat alabildiğine artmış ve sadece gazeteler değil her yazı, her kitap ve her tiyatro sansüre tabi olmuştu. Sansürleme konusunda atlanılacak bir konu sonucunda çok ağır ve tehlikeli durumlara düşüleceği korkusu nedeniyle çok

⁹² Palmira Brummett, **İkinci Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm 1908-1911**, Çev: Ayşen Anadol, İletişim Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2003, s. 15

⁹³ Orhan Koloğlu, "Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi", **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul, 1985, s. 89-90

⁹⁴ Mustafa Erdoğan, **Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset**, Liberte Yay., 5. Baskı, Ankara, 2008, s. 39

⁹⁵ Palmira Brummett, **A. g. e.**, s. 16

sıkı tedbirlerle sansür işlemleri gerçekleştirildi. Yapılan sansür uygulamalarına örnek vermek gerekirse; Abdülhamid'in, tahttan indirildikten sonra Çırağan Sarayı'nda hapiste tuttuğu ağabeyi Sultan Murat'ın adı insanların aklına gelir diye gazeteler bu ismi kullanamazlardı. Bu isme sahip olan bir çok kişiye Mir'et ismi verilmişti. Aynı şekilde Mithat Paşa için de bu tür bir yasaklamaya gidilmiş ve Mithat ismini kullanan bir çok kişi kendilerine Mikdad veya Mir'et isimlerini vermişlerdi. Sözlüklerde dahi ihtilal kelimesi veya bu anlama yaklaşan kelimeler kullanılamazdı. Bir yabancı devlet adamı öldürüldüğü zaman, gazeteler bu haberi öldürüldü diye değil de hastalıktan öldü diye vermekteydi. Bunun nedeni de; bizde de buna benzer şeyleri yapmaya kışkırtma olarak görülebilir denmesidir. Çıkacak yazılar ilk önce sansür kontrolü yapan kişiler tarafından incelenir ve uygun görülmeyen yerler üstü çizilerek çıkartılırdı. Yazı edebi olduğunda ise bu gibi çıkartma işlemleri sonucu yazının tüm uyumu da bozulmuş oluyordu.⁹⁶

B. 31 Mart Olayı Sonrasında Basın

İttihat ve Terakki yönetimine karşı gerçekleştirilen 31 Mart Olayı'nın bastırılmasından sonra oluşturulan askeri yönetim, basına tekrar sansür koymuş ve yayınlarında tehdit edici ve halkı ayaklanmaya teşvik eden gazeteler kapatılmıştı. Kapatılan gazeteler ise başka isim adı altında basın hayatlarına devam etme imkanı bulmuşlardı. Eskiden kullandıkları isimlerine benzer bir başka isimle tekrar yayın hayatına girdikleri için, kanunda eksiklik olarak görülen bu uygulamalara son vermek için zamanın şartlarına uygun bir basın kanunu hazırlanması zorunlu hâle gelmişti. Bu amacı gerçekleştirmek için basın ve matbaalar kanunu tasarısı hazırlanarak meclise sunulmuştu. Tasarının mecliste görüşüldüğü haberi kamuoyunda basın özgürlüğünün kısıtlanacağı düşüncesi yaratmış ve gazetecilerin büyük tepkisiyle karşılaşmıştı. Bu kanun teklifi her kesim gazeteci tarafından eleştiriye maruz kalmıştı.⁹⁷

Meclise sunulan kanun tasarısında, herkesin düşündüğünün aksine, basın özgürlüğünün kısıtlanması söz konusu olmamıştı. Hükümet yalnızca bir basın ve matbaalar kanunu çıkarmak istemişti. Yapılan birçok tartışmadan sonra 14 Temmuz

⁹⁶ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılâbı Tarihi**, Cilt 1, Kısım 2, 3. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1983, s. 3

⁹⁷ M. Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, Çağlayan Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 1982, s. 137

1909'da bu kanun tasarısı kabul edildi ve 18 Temmuz 1909'da da yasalaştı. Üzerinde bir çok değişiklikler yapılarak 1931 yılına kadar gelen kanun, 22 yıl yürürlükte kalmıştı. Bu kanunun birçok hükmü, 1881 tarihli Fransız basın kanunundan alınmıştı. Aslında kanun oldukça liberal eğilimli bir fikirle hazırlanmışken, sonradan yapılan değişikliklerle basın özgürlüğüne bir çok yönden kısıtlamalar getirilmişti. Böylece büyük uğraşlar sonucu kazanılmış olan basın rejimi, ileride yapılacak değişikliklerle geniş bir baskı rejimine dönmüştü.⁹⁸

Bu basım kanununda, bir taraftan basına geniş özgürlük verme maddeleri yer alırken, diğer taraftan ise zararlı yayınları önleme kaygısı yer almaktaydı. Ayrıca, gazetelerden sansür ile hükümetin yayınlar nedeniyle ihtar verme yetkisi elinden alınmıştı. Sadece, devletin güvenliğini sarsacak ve halkı isyana sevk edecek mahiyetteki yayınlar nedeniyle hükümete bir gazeteyi geçici bir süre için kapatma yetkisi tanınmıştı. Basın kanununun yürürlüğe girmesine karşın, ülkede askeri idarenin kurduğu sansür ortamı 1912 yılına kadar devam etmişti. 1912 yılındaki sansürün kaldırılması olayı ise pek kısa süreli olmuş ve 1913 yılı Ocak ayında İttihat ve Terakki yanlısı subaylarca yapılan ve tarihimizde Bâb-ı Ali Baskını diye isimlendirilen hükümet darbesinden sonra basına tekrar sansür getirilmişti. Sansür hafiflemek üzere iken Birinci Dünya Savaşı çıkmış, savaş yılları esnasında da İttihat ve Terakki hükümeti basma sansür uygulamıştı. Bu durum, İttihat ve Terakki Fırkası ileri gelenlerinin yurt dışına kaçmalarıyla son bulmuş ve sansür ancak kaldırılmıştı.⁹⁹

Meşrutiyet ilan edildikten sonra İttihat ve Terakki Hükümeti, sansürün kalktığını ve basının özgür olduğunu ilan etmişti. Yukarıda bahsettiğimiz 14 Temmuz 1909 tarihinde çıkarılan bu “Basın Kanunu” maddelerinin önemli olanları aşağıdadır:

1- Gazete çıkarmak için hükümete bildiri verilmesi yeterli olup, ruhsat alma izni kaldırılmıştı.

2- Meclislerin ve mahkemelerin gizli oturumlarındaki konuşmaların yayınlanması yasaklanmıştı.

⁹⁸ M. Nuri İnuğur, **A. g. e.**, s. 318

⁹⁹ M. Nuri İnuğur, **A. g. e.**, s. 320

- 3- Kanun ve yönetmelikleri ilk önce hükümet sonra da gazeteler yayınlatabileceklerdi.
- 4- Osmanlı ülkesinde yaşayan tanınmış dinlerden, mezheplerden veya unsurlardan herhangi birine yazı ile hakaret etmek suç haline getirilmişti.
- 5- Vatandaşları suç işlemeye itecek yayınların yapılması yasaklanmıştı.
- 6- Basın yolu ile şantaj yapmak ve başka türlü çıkar sağlamak amacıyla yapılan yayınlar suç olarak ele alınacaktı.
- 7- Asılsız, sahte suçlamalar ile iftira atmak suç unsurlarından biri haline getirildi.
- 8- Ahlak kurallarına uymayan yazılar yazılması ve resimler basılması suç olmuştu.
- 9- Yapılan yayınlar sonucu zarar gören kişilere cevap hakkı getirilmişti.
- 10- Basın yolu ile halkı suç işlemeye itecek haber yapan gazetelerin dava sonucu beklenmeden, o gazetenin hükümet tarafından kapatılabileceği hükmü getirildi.
- 11- Padişaha yazı ile hakaret içeren yayınlar yapanlara üç aydan üç yıla kadar hapis cezası verilebileceği hükmü getirilmişti.¹⁰⁰

Yukarıda sayılan maddeler “Basın Kanunu” ile ilgili başlıca hükümlerdi. Basına yönelik özgürlüğün etkisiyle “*Gazeteler hürdür. Artık sansür yasaktır, gazeteleri sansür etmeye kalkmak ağır bir suçtur*” gibi başlıklar atılmış ve sansür memurları gazete binalarına sokulmamıştı. Ancak bu geçici bir özgürlük ortamı olmuştu. 1909 tarihli Basın Kanunu’nda yapılan değişiklikler ile sansür tekrar ortaya çıkmaya başladı. Basın Kanunu’nda şu gibi değişikliklere yer verilmişti:

- 1- 3 Mart 1912 tarihli geçici kanun ile siyasal gazete imtiyazı almak için İstanbul’da 500, taşrada 200 lira depozito yatırılması ve askerlerin yazı yazmaları yasaklanmıştı.
- 2- 16 Şubat 1913 tarihli geçici kanun ile edep ve ahlak dışı olan yazı ve resimler yasaklanıp toplanacaktı.

¹⁰⁰ H. Nedim Şahhüseyinoğlu, **Dünden Bugüne Düşünceye ve Basına Sansür**, Paragraf Yay., Ankara, 2005, s. 34

3- 9 Kasım 1913 tarihli geçici kanun ile devletin iç ve dış güvenliğini bozacak mahiyette yayın yapan gazeteler Bakanlar Kurulu kararı ile kapatılabilecekti.

4- 25 Ağustos 1914 tarihli geçici kanun ile askeri sansür memurlarının izni olmadan ordu hareketleriyle ilgili haberler yapılamayacaktı.¹⁰¹

1908 yılı sonrasında gerçekleştirilen yasaklar bir gruba karşı yapılmamıştı. Bu baskı ve yasaklamalar herkes için geçerliydi. Meşrutiyet dönemiyle beraber basın genel olarak İttihatçılar ve İttihatçılara muhalefet yapanlar olarak iki grupta ele alınabilmektedir. Her iki grupta da farklı din, ırk ve milletten insanlar da vardı. Bu grupların hepsi kendi çıkarlarını ve fikirlerini savunma yolunu seçmişlerdi. Sadece Türk çıkarlarını savunan gazete ya da genel olarak söylemek gerekirse yayın organı bulunmamaktaydı. Böyle olmaması da normal olarak karşılanmaktadır. Çünkü bu tür bir durum diğer Osmanlı unsurlarını yok sayacak ve bu da Osmanlılığın temelini, özünü sarsacak bir hareket olacaktı.¹⁰²

1908 II. Meşrutiyet'in ilanı ile sayısı hala bilinmeyen birçok gazete çıkarılmıştı. İsteyen herkesin gazete ya da dergi yayınlayabildiği bu dönemde "basın patlaması" veya "basın çılgınlığı" denebilecek bir ortam yaşanmıştı. Bu patlama sadece İstanbul'da değil, Osmanlı Devleti'nin her bölgesinde canlanmaya çalışan bir yerel basın ortaya çıkarmıştı. Bu patlamanın arkasında yatan neden ise toplumun uzun süredir hasret kaldığı özgürlük ortamı ve baskı ortamının yarattığı tepki olmalıdır. Osmanlı Devleti içerisinde 1906'da 147, 1908'de 120 dergi ve gazete yayını yapılırken, II. Meşrutiyet'in ilk yedi ayında bu sayı 730 imtiyaza kadar çıkmıştı. Tespit edilen bu sayılar da basın ve yayın hayatındaki gelişmeyi açıkça gözler önüne sermektedir.¹⁰³

Bu sayı Meşrutiyet'in ilanından sonraki bir buçuk ayda ise 200'ü aşkındı.¹⁰⁴ Osmanlı Devleti toplumu içerisinde yaşayan kimi kesimler, Osmanlı tarihinde rastlanılmadık şekilde siyasete katılıyordu. Bu girişimleri ile görüşlerini bildiriyorlar ve

¹⁰¹ H. Nedim Şahhüseyinoğlu, **A. g. e.**, s. 35; Server R. İskit, **Türkiye'de Matbuat Rejimleri**, Ülkü Matbaası, 1939, s. 75

¹⁰² Ersin Müezzinoğlu, **Türk Basımında Balkan Savaşları (1912-1913)** (İkdam, Sabah, Tanin), **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Ekim, 2004, s. 14

¹⁰³ Ercan Haytaoğlu, **Denizli Basın Tarihi (1909-2009)**, Pamukkale Üniversitesi Yay., Denizli, 2010, s. 9

¹⁰⁴ Turgut Er, **Türkiye'de Basın, Yayın ve Tanıtma**, Ümit Yay., Ankara, Eylül, 2003, s. 35

de kurtuluş yolları öneriyorlardı. Mevcut olan düşünce akımları kendi yayın organlarını çıkararak düşüncelerini topluma kazandırmaya çalışıyorlardı. Matbaalar sabahlara kadar çalışıyorlardı, çünkü sansür sona ermişti.¹⁰⁵

II. Meşrutiyet'in ilanı günlerinde İstanbul'da dört gazete yayın yapmaktaydı. Bunlar: İkdam, Sabah, Tercüman ve Saadet gazeteleriydi. 24 Temmuz günü bu gazeteler Meşrutiyeti ve özgürlüğü savunan ve yücelten ateşli yazılar yayınlamıştı. Baskı makineleri tüm gün çalışmış, Türk basınında yeni bir dönem başlamıştı. Yıllardan beri fikirlerini yazıya dökemeyen halk, yeni gazeteler çıkarmaya başladı. Yukarıda da değindiğimiz gibi ilk iki ay içinde 200'ün üstünde gazete imtiyazı alınmıştı. Bu gazetelerin içinde öne çıkanları: Tanin, Mizan, Yeni Gazete, Serbesti, Sada-yı Millet, Takvim-i Vakayi'dir. Dini içerikli gazetelerden öne çıkanlar ise Volkan ve Sırat-ı Müstakim'dir.¹⁰⁶ Bu gibi çok sayıda gazete çıkmasına rağmen, II. Meşrutiyet döneminde imtiyaz alan gazetelerin büyük bir kısmı çok fazla yaşayamadı. Hatta içlerinde bir sayı veya birkaç hafta çıkanlar da bulunmaktaydı. Bazı gazeteler ise imtiyaz almasına rağmen yayın hayatına hiç başlamamıştı. Bu sebeple II. Meşrutiyet döneminde imtiyaz alınan gazetelerin tam bir listesi hala oluşturulamadı.¹⁰⁷

Meşrutiyet'in ilanını sağlayan İttihatçılara karşı bir çok gazete muhalefete başladı. Sabah ve Tercüman-ı Hakikat gazeteleri Ali Kemal'in başyazarı olduğu İkdam Gazetesi diğer gazetelerden daha fazla muhalefette bulundu. İttihat ve Terakki yanlısı gazetelerden biri Hüseyin Cahit'in Tanin gazetesidir. Hüseyin Cahit, bu gazeteyle beraber İttihat ve Terakki muhaliflerine karşı mücadele vermekteydi. İktidara geçen İttihatçıların tecrübeden yoksun olmaları birçok haksızlık yapmalarına neden oldu. İktidarı uyararak onlara doğru işler yapmaları konusunda fikirler verecek ve yol gösterecek basın vardı. Bunun üzerine özgürlük yanlısı yazarlar yönetimi eleştirmeye başladılar. Sansür kalktığı için de yazarlar tutuklanamayacağı için bu gibi yazarların

¹⁰⁵ Alpay Kabacalı, **Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa, Basın ve Yayın**, Literatür Yay., 1. Baskı, Eylül, 2000, s. 133-134

¹⁰⁶ Hıfzı Topuz, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 83-84

¹⁰⁷ Ahmet Ali Gazel, Şaban Ortak, "İkinci Meşrutiyet'ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, Erzurum, 2006, s. 223

kalemlerinin kırılması yoluna gidildi. Hürriyeti tam olarak anlayamayan kişiler silah kullanarak, üç basın şehidi olmasına neden olmuşlardı.¹⁰⁸

1908’de II. Meşrutiyet’in ilanıyla beraber, önceleri bastırılmaya çalışılan her türlü siyasi isteklerde ve bunların basımına yönelik yayınlarda bir patlama yaşanmıştı. Genel olarak bu istekler, birbirleriyle yarışan üç akım tarafından temsil edilmekteydi. Çeşitli azınlıklıkları Osmanlı temelinde birleştirmeyi amaç edinen Osmanlıcılık akımı bunlardan biridir. Osmanlı Devleti’nin İslam uygulamaları ve İslam ümmeti içindeki dayanışma ile canlanacağı temeline dayanan İslamcılık akımı da Osmanlı Devleti’nin içerisinde var olan akımlardan önemli akımlardan birisi olmuştu. Yine bu dönemde önemli sayıda destekçi toplayan akımlardan biri olan Türkçülük akımı, Türk ırkından olan toplumu bir araya getirmeyi amaçlayan Pantürkizm’dir. Bu akımların yanı sıra Avrupa’daki gelişmişliği temel alarak Osmanlı Devleti’ne aktarmayı amaç edinen Batıcılık akımıdır. Ancak bu amaç diğer üç temel akıma göre geri planda kalmıştı. II. Meşrutiyet Dönemi yazarları için ana hedef, Osmanlı Devleti’ni toplumunu tekrar uyandırmak olmuştu. İttihatçıların çoğu, bürokrat ve subay olmaları dolayısıyla bu amacı gerçekleştirebilecek en önemli araç olarak devleti görmüşlerdi. Ancak Prens Sabahattin bu gruptan fikir yönüyle ayrılmıştı. Prens Sabahattin ve onu destekleyen grup, bu konudaki temel görevi topluma yüklemişti. Adem-i Merkeziyetçilik ve Teşebbüs-ü Şahsi adlarını verdikleri politikaları ile, eğitim üzerinde durmuşlardı.¹⁰⁹ Şerif Mardin ise Prens Sabahattin’in düşüncesinde kendine has taraflar olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre Prens Sabahattin’in düşüncesindeki en belirgin özellik, *“hükümetle milleti yekdiğerine muarız iki kuvvet olmaktan”* çıkarma gerekliliğine işaret etmesiydi.¹¹⁰

Devlet’in gelişmesinin gerekliliği üzerine aynı fikirlere sahip olan bu akımların önemle ele aldıkları iki konu mevcuttu. Bu akımların üzerinde durduğu temel konular, batılılaşma ölçütü ve devlete bağlılığın temelini ne olacağı konularıydı. Bu akımlarda sezilebilen yanlar da vardı. Birbirleriyle bağlantılı olan akımlar ve bunların savunucuları

¹⁰⁸ Enver Behnan Şapolyo, **Türk Gazeteciliği Tarihi, Her Yönüyle Basın**, Güven Matbaası, Ankara, 1971, s. 175

¹⁰⁹ Eric Jan Zürcher, **A. g. e.**, s. 186-187

¹¹⁰ Şerif Mardin, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri**, İletişim Yay., 15. Baskı, İstanbul, 2008, s. 302

olarak bir Jön Türk, Osmanlıcılık'ı savunurken, romantik bir Pantürkist olarak milliyetçiliğe güçlü bir şekilde bağlı olan dindar bir Müslüman da olabilmekteydi.¹¹¹

Aşağıdaki bölümlerde Osmanlı Devleti içerisindeki akımlardan da kısaca bahsedeceğiz. Bu akımlar Osmanlı Devleti içerisinde çok büyük etkilerde bulunmuşlardı. Gerek gazetelerde gerekse dergilerde bu akımların tartışmaları yapılmış ve bu akımların geniş kitlelere ulaştığı görülmektedir. Sadece kitlelere ulaşmakla kalmayıp hükümeti elinde bulunduran partiler tarafından da siyaset olarak izlenmiş ve Osmanlı Devleti'ni, imparatorluk mirasını korumak için takip edilmişlerdi. Osmanlı siyasetini etkilemeleri ve basının da siyaset üzerindeki etkisi nedeniyle incelemeye değerdir.

C. II. Meşrutiyet Döneminde Fikir Akımları

1. Osmanlıcılık

Osmanlı Devleti içerisinde Osmanlıcılık fikri ilk defa olarak II. Mahmut zamanında ortaya çıkmıştı. II. Mahmut “*Ben tebaam arasındaki farkı ancak cami, kilise ve havralarda görmek isterim*” diyerek tebaası arasında herhangi bir ayrıma gitmeden, herkesin özgür bir ortam içerisinde yaşayabileceğini belirtmişti. Aynı dönem içerisinde Avrupa'daki milliyetçilik hareketleri, soy ve ırktan farklı olarak vicdani unsurlara dayanmaktaydı. II. Mahmut ve ondan sonraki yönetim kadrosu bu akımı tam manasıyla kavrayamamışlar ve Osmanlı gayrimüslim tebaasına çeşitli özgürlükler tanıyarak karşılıklı anlaşmaya dayanan millet yaratma fikrini savunmuşlardı. Osmanlılık düşüncesini savunanlar, devlet sınırları içerisinde yaşayan fertler arasında din, dil ve ırk açısından hiçbir ayırım yapmaksızın herkesin eşit hak ve yetkilere sahip olduğunu ortaya koymanın, Osmanlı tebaası için en uygun dayanışma unsuru olacağı savunulmuştu. Bunun bir sonucu olarak da Osmanlı Devleti, eski sınırlarını koruyabileceği düşüncesiyle hareket etmişti.¹¹²

Öncesi Tanzimat dönemine kadar giden Osmanlıcılık akımı, II. Meşrutiyet'in ilk günlerinde neredeyse tüm gruplar tarafından kabul edilmiş bir akımdı. Akımın

¹¹¹ Eric Jan Zürcher, **A. g. e.**, s. 187

¹¹² Yusuf Akçura, **Üç Tarz-ı Siyaset**, Ankara, 1976, s. 19-20

özelliklerine bakacak olursak, Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan her kesimin din, dil ve ırk ayrımı yapılmaksızın, Osmanlı tebaası olarak, kanun önünde eşit haklara sahip olduğu düşüncesini barındırmaktaydı. 1789 Fransız İhtilali sonucunda geniş kitlelere ulaşan düşünceye göre, bir millet olarak tanımlanan toplulukların yaşamlarını sürdürdükleri yerlerde kendilerine ait devlet kurma isteği şeklinde ortaya konulan fikirler ve bu fikirler sonucu gerçekleştirilen hareketler, imparatorluk adı altında var olan devletleri zor duruma düşürmekteydi.¹¹³

Osmanlı Devleti de aynı zor durumlara düşmüştü. İşte bu milliyetçilik akımlarından etkilenmeyi en aza indirmek için bazı yazarlara göre Tanzimat Fermanı ile bazılarının göre ise Islahat Fermanı ile resmi bir hal alan Osmanlıcılık akımını oluşturma ihtiyacı hissetmişti. Bu akımın etkisi, II. Meşrutiyet'in ilk zamanlarına kadar devam etti. 1908'da Meşrutiyet'in ilanı ile meydana gelen olumlu hava ile beraber kardeşlik duygularının gözler önüne serildiği birçok örnek görülmekteydi. Meşrutiyet'in ilk günlerinden itibaren gözlemlenen ortamda papazlar ile hahamların sarılması, Rumlar ile Türklerin kucaklaşması, basında büyük bir yer edindi ve Osmanlıcılık tezine hizmet etmekteydi.¹¹⁴

Osmanlı yöneticileri yeni bir kimlik yaratma ihtiyacını hissettiklerinde, aslında, gelişen milliyetçilik akımının farkında olmadıkları ve bu yüzden çağın en güçlü düşünce akımının karşısına Osmanlıcılık gibi suni bir milliyetçilik akımı çıkararak olayı en baştan itibaren kaybettikleri düşüncesi pek yerinde olmayacaktı. Osmanlıcılık fikirlerini ortaya koyan kimseler, çok iyi farkında oldukları milliyetçilik akımına karşı bir üst kimlik anlayışı olarak Osmanlıcılık akımını getirerek zor da olsa başarabileceklerine inanmışlardı. Başta Tanzimat olmak üzere tüm modernleşme hareketleri, bir taraftan batı tarzı kurumları Osmanlı Devleti'ne entegre etmeye çalışırken diğer taraftan da Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan çeşitli azınlık grupları arasındaki farkları nasıl ortadan kaldırırsınız diye düşünce içerisindeydiler. Başta hukuk alanı olmak üzere

¹¹³ Azmi Özcan, "Osmanlıcılık", **İslam Ansiklopedisi**, Diyanet Vakfı Yay., Cilt 33, İstanbul, 1998, s. 486

¹¹⁴ Tarık Zafer Tunaya, **Hürriyet'in İlanı**, Arba Yay., İstanbul, 1996, s. 43

gerçekleştirilmeye çalışılan reformlar, bir Osmanlı ferdi, vatandaşı yaratma çabasında olmuştur.¹¹⁵

Son dönem Osmanlı ıslahat hareketlerinin temeli sürekli olarak Batı olmuştur. Bu nedenle Osmanlı tebaasını bir arada tutma fikri olarak ortaya çıkan Osmanlılık akımı yine Batı kaynaklı olmuştur. Bu fikre göre; Osmanlılık akımının örnek olarak alındığı ülke Fransa idi. Bu ülkenin örnek olarak seçilmesinde ise Fransa'da yaşayan azınlık gruplarının çokluğu önemli bir rol oynamıştı. Fransız milliyeti Cermen, Selt (Kelt), Latin, Grek ve bazı başka soylar tarafından meydana gelmekteydi. Bu durum da Osmanlı Devleti için bir örnek teşkil etmiş ve Fransız milletinin oluşumu Osmanlı Devleti'ne örnek olmuştur. Osmanlılar Batı modelinde örnek aldıkları Fransız modeli Osmanlı Devleti'ne uyarlanması şu şekildeydi: *“Osmanlı tebası Müslüman ve Hıristiyan farkı gözetilmeyerek bir bütün olarak ele alınmalıdır. İdarede birlik, siyasal ve sosyal haklarda eşitlik sağlanmalıdır. Ortak haklar ve ortak menfaatler, imparatorluğun türlü unsurlarını kaynaştırmaya yarayacaktır. Bu suretle de kuvvetli bir Osmanlı toplumu meydana gelecektir”*.¹¹⁶

Osmanlı Devleti için Osmanlılık fikirleri olumlu olarak görünse de azınlıklar aynı fikirleri savunmamaktaydılar. Eşitlik halinde kendilerinin mevcut imtiyazlarını kaybedeceklerini düşündükleri için eski imtiyazları korumak için ısrar etmekteydiler. Bu da Osmanlılık fikirlerine darbe vurmaktaydı. Diğer bir darbe de Türk aydınları tarafından fark edilmişti. Türk aydınları, Osmanlıcılığın, yabancı unsurların kendi milliyetçilik siyasetlerini yapmalarını önlemediğini fark etmeye başladılar ve daha kuvvetli bir şekilde Türk milliyetçiliği, Türkçülük akımına doğru kaymalar başlamıştı.¹¹⁷

Balkan Savaşları'nın kaybedilmesi, gayrimüslim Osmanlı askerlerinin düşman tarafına geçmeleri, Osmanlılık akımının zayıflamasında etkili bir rol oynamıştı. Savaş bitiminde Balkanlar kaybedilmiş ve Osmanlılık akımının önemli bir yapı taşı olarak kabul edilen Balkanlar nedeniyle akım da sona erme aşamasına gelmişti. Bu aşamaları

¹¹⁵ Şükrü Hanioglu, “Osmanlılık”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yay., Cilt 5, s. 1389

¹¹⁶ Ramazan Hurç, “Osmanlılarda Son Devir Fikir Hareketleri”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 1997, s. 265

¹¹⁷ Şükrü Hanioglu, *A. g. m.*, s. 1392

geçtikten sonra Jön Türkler Osmanlı Devleti'nin gerçek kurtuluşunun Türk milliyetçiliğinde olduğunu görecektlerdi. Osmanlılık fikirlerinin sonra ermesi ile yerini alan Türkçülük akımı ile Türkçü dernek ve vakıfların hızla artmıştı. Türk Ocağı, Türk Yurdu, Türk Bilgi Derneği ve Türk Gücü gibi dernek ve Türkçülük akımının yayın organlarında Ziya Gökalp, Mehmet Fuat, Yusuf Akçura gibi isimler Türk tarihi ve Türk kültürü üzerine araştırmalar yapmışlardı.¹¹⁸

İlk dönemlerinde Osmanlılık akımını savunan Jön Türklerin temel bir nedeni vardı. Azınlıkların Osmanlı Devleti'nden kopmalarını engellemek için bu akımın peşinden gitmişlerdi. Dönemin güçlü grubunun da destekleyip sürdürmeye çalıştığı bu akım, tüm çabalara rağmen azınlıkların ayrılmasını engelleyememişti. Osmanlılık akımı, devletin geleceği için bir zorunluluk olarak görülmüştü. Bulgarlar, Yahudiler, Rumlar ve Araplar Osmanlı Devleti'nin temel unsurlarından kabul edilirken, yine aynı unsurlar Osmanlılığı kabul etmediklerini hatta Osmanlı olmadıklarını söylemekten çekinmemişlerdi. II. Meşrutiyet dönemi meclisinde görüşülen müzakere sırasında meclis kürsüsünde sarf edilen “Osmanlılık” tabirine kızan Serfice Mebusu Başo Efendi, kürsüye fırlatarak “*Bırakalım artık bu safsata Osmanlılığı, şu Osmanlı kelimesini. Biz Osmanlı değiliz. Bizim Osmanlılığımız Osmanlı Bankasının Osmanlılığı kadardır*” demekten çekinmemişti.¹¹⁹

Bir siyasal ideal olarak Osmanlılık Balkan Savaşları'ndan sonra çok az kullanılmıştı. Bu dönemden sonra iktidarı elinde tutan yönetim olan İttihat ve Terakki, buna inanmamakla beraber, Osmanlılık konusunda bazen görüşler ileri sürmüş ve bu kavramdan bir toplumsallaştırma aracı olarak yararlanmak istemişti. Ancak bu fayda sağlama amacı son derece sınırlı kalmıştı. I. Dünya Savaşı sırasında Türk milliyetçiliği düşüncesinin ön plana çıktığı, kısmen de bir araç olarak Panislamizm siyasetinin devreye sokulmaya çalışıldığı gözlenmekteydi. Ama I. Dünya Savaşı bittiği zaman Osmanlılık da artık tamamen sona erdi. Çünkü, artık böyle bir toplumsallaştırma aracıyla sistem içinde tutulmaya çalışılan unsurlar söz konusu değildi ve siyaset ilmi literatüründe “kabuk değiştirme dönemi” adı verilen bir dönemde İttihatçıların hiçbir

¹¹⁸ Mustafa Gencer, “Geç Osmanlı İmparatorluğu'nun Modernleşmesi Çerçevesinde Kimlik Sorunsalı”, **Kültür ve Kimlik Sempozyumu Bildirisi**, İstanbul, Haziran, 2005, s. 31-39

¹¹⁹ Nevin Yazıcı, **Osmanlılık Fikri ve Genç Osmanlılar Cemiyeti**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2002, s. 149

değer vermese de vazgeçemedikleri bu akımın tamamen bir kenara bırakıldığı görülmektedir. Bu, bir imparatorlukla beraber ancak o çerçevede anlamlı olan yüzyıllık bir siyasal idealin de sonu demektir.¹²⁰

II. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber yavaş yavaş yok olmaya başlayan Osmanlıcılık akımı, Balkan ve Trablusgarp Savaşları sonucu tamamen bitme noktasına geldi. Dağılmak üzere olan bir imparatorluk, bu akımla da kurtulamadı. Hürriyet ve milliyetçilik fikirlerinin yoğun bir şekilde desteklendiği dönemlerde böyle bir fikrin yaşaması zaten çok zordu. Osmanlı Devleti'ne hiçbir zaman gönülden bağlanmayan Balkan ulusları, ne din ne de milliyet olarak Osmanlı Devleti'ni kendilerine yakın görememişlerdi. Sadece Balkan ulusları değil, Arnavut ve Araplar gibi Müslüman olan unsurlar da Osmanlı Devleti'ni kabul edememişlerdi. Bunların sonucunda da yanlış olduğu görülen Osmanlıcılık akımı yok olup gitmişti. Milliyetçilik akımı, tüm bu sayılan azınlık gruplarını Osmanlı Devleti'nden koparmaya yetmişti.¹²¹

2. İslamcılık

İslamcılık akımı da Osmanlıcılık akımı gibi Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını engellemek için ortaya konulan fikirlerden biridir. Osmanlı Devleti'nin yabancı devletlere karşı din birliğine dayanan yeni bir kuvvet, sağlam bir dayanak temin etmek amacıyla, gerçekleştirmekteki imkansızlığı ve doğuracağı kötü sonuçlara bakılmadan, II. Meşrutiyet'ten önce, Panislamizm'in, İttihat-ı İslam prensibi olarak ortaya atılmıştı.¹²²

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıla gelindiğinde din kavramı, eskisinden daha farklı bir anlam içermişti. Artık bir ideoloji, bir siyasi düşünce olarak ele alınan din, yüzlerce yıl Osmanlı Devleti için taşıdığı anlamını bir miktar kaybetmişti. Artık kitlelerin üstünde olmaktan ziyade, onların katılımıyla yeni dünya düzenine uygun bir hale getirilmişti.¹²³

¹²⁰ Şükrü Hanioğlu, **A. g. m.**, s. 1393

¹²¹ Ramazan Hurç, **A. g. m.**, s. 270

¹²² Hamza Eroğlu, **Türk İnkılap Tarihi**, Savaş Yay., Ankara, 1990, s. 63

¹²³ Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi**, İletişim Yay., İstanbul, 1991, s. 89

Oysa, Osmanlı Devleti'nin yüzlerce yıllık ekonomik, siyasi, askeri ve toplumsal geçmişine bakıldığında, tüm tarihsel özellikleri ve yasaları dikkate alındığında, Osmanlı Devleti'nin büyük ve güçlü bir İslam devleti olarak yüzlerce yıl hakimiyet sürdürmüş olduğu ifade edilmelidir. Halifelik gibi bir gücün Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi, tüm dünyanın dikkat ettiği bir yer haline gelmesinde en önemli etken olmuştur. En güçlü olduğu dönemde Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu askeri güç, savunma açısından Osmanlı Devleti'ne halifelik makamı kadar yarar sağlayamadı.¹²⁴

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanı, Osmanlı Devleti'nde modern siyasi alanın ilk defa kurulduğu tarih olarak kabul görmektedir. II. Meşrutiyet, Batı modeli meşruti monarşi tarzı hükümet sistemine anayasal bir nitelik kazandırarak, çok partili siyasi hayatı ve bunun gereği olan demokratik meşruiyeti kurumsallaştırmıştı. Meşrutiyet'in getirdiği anayasal düzenin bir parçası olan demokrasi, dini, kültürel ve etnik unsurların Osmanlı Meclisi'nde temsil edilmesine olanak sağlamıştı. Ortamın gerekliliği olarak İslamcılığın siyasallaşması da, Meşrutiyet döneminde tohumları atılan söylemin siyasi rekabete konu edilmesiyle gerçekleşmişti. Siyasal İslam, Osmanlı Mebusan Meclisi'ndeki gruplarda savunma ve temsil imkanı bulabilmişti. Bu durum aynı zamanda İslamcı gruplar içerisindeki ayrışmaya da işaret etmekteydi. Osmanlı Devlet örgütlenmesiyle olan organik bağına Tanzimat dönemiyle beraber kaybeden ulema grubu ile İslamcılığı söylem ve meşru siyasi ortamda temsil eden gruplar kesin olarak ayrılık yaşamıştı. 31 Mart'taki gerici ayaklanmada da görüldüğü gibi, gruplar arasında tartışmalar yaşanmıştı.¹²⁵

İslamcılık, bir diğer adıyla “*İttihat-ı İslam*” adı altında 1870 yılından itibaren Osmanlı Devleti'nde etkili bir düşünce olarak karşımıza çıktı. Fikir hareketi olarak ortaya çıkması, ise II. Meşrutiyet sonrasında Sırat-ı Müstakim'in 14 Ağustos 1908'de yayın hayatına başlaması ile gerçekleşti. İttihat-ı İslam, II. Abdülhamid tarafından bir devlet siyaseti haline getirildi. Abdülhamid dönemi İslamcılığı bir cümle ile anlatmak gerekse, “*Osmanlı hilafetini ve devletini Müslüman unsura yaslanarak ve ondan güç alarak ayakta tutma*” olarak kullanabiliriz. İttihat-ı İslam politikasını bir tarafa

¹²⁴ Celal Nuri İleri, **Uygarlıklar Çatışmasında Türkiye**, Haz. Mahir Aydın, İstanbul, 2008, s. 175

¹²⁵ Efecan, İnceoğlu, **Türkiye'de Siyasal İslamcılığın Evrimi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s. 16

bırakarak II. Abdülhamid dönemi incelendiğinde, ordu ve eğitim alanlarında Batılı tarzda en büyük hareketleri bu dönemde görebilmekteyiz. İslamcı olarak kabul gören aydınlar, II. Abdülhamid döneminde fikirlerini açıkça söyleme imkanı bulamamışlardı. Bunun üzerine de kendileri karşıt grup oluşturarak ya da karşıt bir gruba katılarak fikir beyanlarında bulunmuşlardı. Kısacası, bu dönemlerde II. Abdülhamid'e muhalefet yapmak dışında, İslamcılar arasında fikir akımı olarak ortak bir birikim sağlanamadı. II. Meşrutiyet'ten sonra ise İslamcılar tarafından çıkarılan yayınlarda Abdülhamid ve istibdad yönetiminin aleyhinde, İttihat ve Terakki'yi ise destekleyici yazılar kaleme alınmıştı.¹²⁶

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin ardından oluşan basın serbestliği ile İslamcı-yenilikçi tezi destekleyen yazılar ortaya konulmaya başlandı. Bu grubun en çok etkilendiği düşünür, Cemaleddin Afgani'nin takipçisi Muhammed Abduh'un girişimleri oldu. Muhammed Abduh, Cemaleddin Afgani'nin ortaya koyduğu İslam devletlerinin güçlenmesi fikirlerini "İslam dini düşüncesi Rönesansı" kalıbı haline getirdi. Bu kalıp çerçevesinde oluşan dini fikirler, II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkan gazetelerden olan Sırat-ı Müstakim ve Sebilü'r-Reşad'da kendilerine yer bulmuştu.¹²⁷

19. yüzyılda görülmeye başlanan İslamcılık akımı, her ne kadar kaynaklara dönmeye çok önem verse de gerçekte bu böyle olamadı. İktidarda olan bir parti olarak geriye bakmaktan daha çok, hakimiyet kavgaları nedeniyle sürekli ileriye bakmak gerekmekteydi. İleriyi düşünmek, şimdiki zamanı öne çekmeye çalışmak ve mevcut sorunlara çözüm bulmak, bir iktidar olarak daha mantıklı işler olarak kabul edilmekteydi. İlerleme (terakki) kavramına çok fazla bel bağlanması, bu iktidar grubunu geçmişten ve gelenekten ayrı düşürmüştü. Geçmiş ve gelenek, sadece ilerlemeye yararlı ise bir değere sahip idi. Gelişmekte olan mevcut olanın yerine geçmekte zorlanmamıştı.¹²⁸

¹²⁶ İsmail Kara, **Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi 1 Metinler Kişiler**, Dergah Yay., 4. Baskı, İstanbul, 2012, s. 29

¹²⁷ Şerif Mardin, "İslamcılık", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yay., Cilt 5, s. 1402

¹²⁸ İsmail Kara, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İslamcılık Tartışmaları", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5, s. 1405

3. Türkçülük

Türkçülüğün, Türk ulusçuluğu fikir akımına dönüşmesi İttihat ve Terakki Cemiyeti ile beraber gelişmişti. İttihat ve Terakki Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nin tasfiyesini savunamayacağı için, Türkçülük akımı konusunda son derece dikkatli davranmak zorunda kalmıştı. Bu nedenle de Türkçülük akımını uzun bir süre gizli saklı tutmaya çalışmıştı. Ancak zaman geçtikçe ve de siyasi ortam da buna hazır olunca, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Türklüğün siyasi örgütü olduğu bilincini geliştirmişti. Bu bilinçlenmede bazı faktörler devreye girmişti. Türkçülük fikirleriyle ortaya çıkan bazı önemli şahsiyetler sayesinde gelişen akım, diğer akımlara göre daha tutarlı görülmüştü.¹²⁹

Modern anlamda Türk milliyetçiliği fikri 19. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştı. Türklerin Osmanlılardan, Selçuklulardan ve de İslamiyet'ten önce var olan bir millet olduğu bilgisi bu fikrin oluşumunda etkili olmuştu. Orta Asya'dan başlayan ve daha sonra genişleyen coğrafyalarda yaşamlarını sürdüren Türklerin, derin bir tarihe sahip oldukları ortaya konulmuştu. Avrupa'ya öğrenim görmeye giden Tanzimat dönemi gençleri, sürgüne gönderilen Genç Osmanlılar, Avrupa'da Batılı Türkologlar tarafından yapılan çalışmaları görmüşlerdi. Lewis'e göre Türkçe, Türk milli benliğinin korunmasında en etkili rolü üstlenmişti. Aynı dönemlerde Arap harflerinin okuryazarlığı etkilediği ve eğitimi geliştirmek için yazı reformu fikri ortaya konulmaktaydı. Dilde sadeliği savunan en önemli kişilerden olan Ali Suavi de Türkçe'nin Arap-Fars etkisinden kurtulması gerektiğini savunmaktaydı. Ali Suavi, "Laisizm"¹³⁰ yanlısı fikirlere sahip biridir ve Cumhuriyetçilik, Türkçülük ve Halkçılık fikirlerini savunmaktaydı. Teokrasiye karşı laikliği, mutlakiyete karşı halkçılığı, saltanata karşı Cumhuriyetçiliği ve Osmanlıcılığa karşı da Türkçülüğü savunmuştu.¹³¹

Türkçülük görüşlerinin ilk olarak ortaya çıktığı yer, özellikle Rusya olmuştu. 1860 yılından sonra Rusya'da Müslümanlar arasında Türkçülük düşünceleri etkili oldu.

¹²⁹ Sina Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 11. Baskı, Şubat, 2010, s. 85

¹³⁰ Dinin toplumda, toplumsal varoluşun her alanında, devlet idaresi tarafından, siyasi güç ile etkisizleştirilmek üzere, tamamen a-sosyal ve tamamen kişisel bir hale getirilmesi durumudur ve laiklikten daha ileri bir seviyedir. Laisizm, militan ve agresif yönere kaymaya uygun bir fikirdir ve ateizme kolayca kaymaya müsait bir düşüncedir.(Durmuş Hoccoğlu, **Laisizm'den Milli Sekülerizm'e**, Selçuk Yay., 1. Baskı, Eylül, 1995, s. 122)

¹³¹ Ergun Aybars, **A. g. e.**, s. 22-23

Çarlık Rusya'sının Batı fikirlerine daha yakın olması ve Rusya'daki Türklerin kendilerini Osmanlı olarak görmemeleri, milliyetçilik akımının Rusya'daki Türkler arasında yayılması daha çabuk ve kolay olmuştu. Tarih alanında yapılan bazı çalışmalar vardır ki Türkçülüğün gelişmesinde önemli rol oynamışlardı. Avrupa'daki bu çalışmaları yapanlar şunlardır: Arthur Lumley Davids, Arminius Vambery ve Leon Cahun. Osmanlı Devleti'nde ise Ahmet Vefik Paşa, Türk tarihi ve dili üzerine ilk çalışmaları yapan kişi olmuştu. Yine bir başka isim de Şemseddin Sami idi ve dil üzerine çalışmalar yapmıştı. Ancak siyasal bir ideoloji olarak Türkçülük fikirleri daha sonra ortaya çıktı. Bu fikirleri ortaya koyan ise İslamcılığı ve Osmanlıcılığı eleştirerek Türkçülüğü ön plana çıkaran, yukarıda da bahsettiğimiz önemli şahsiyetlerden biri olan, Yusuf Akçura oldu. Üç Tarz-ı Siyaset adlı eseriyle, Türklerin izlemesi gereken yolun milliyetçilik akımı olduğunu savunmuştu.¹³²

Osmanlı Devleti aydınları için bir Osmanlı ulusu yaratma fikri o kadar etkileyiciydi ki, bu fikirden vazgeçme köyle kolay olmamıştı. Avrupa yaşayıp da istibdada karşı gelen Jön Türklerin hemen hemen hepsi bu fikirlerini benimsemişlerdi. Ulusun birliğini gelişimin doğal bir parçası sayılmaktaydı bu aydınlar tarafından. Türk milliyetçiliğinin ilk manifestosu olan Üç Tarz-ı Siyaset yazarı Yusuf Akçura'nın yakın arkadaşlarından Ahmet Ferit bile arkadaşının eserindeki temel tez olan Osmanlı ulusu düşüncesinin reddedilmesini kabul edememişti. Tartışmaya dahil olan isimlerden biri olan Ali Kemal'i de eleştirmekle beraber, Yusuf Akçura'nın Üç Tarz-ı Siyaseti'nin sadece sonuç bölümünü onaylamamaktaydı.¹³³

Yusuf Akçura, Harbiye Mektebi sıralarında iken şuurlu Türkçülüğüne başlamıştı. Bu şuurlu Türkçülüğünde etkili olan isimler Necip Asım Bey, Veled Çelebi Efendi, Bursalı Tahir Bey idi. Bu kişilerin Türkçülükle ilgili risale ve makalelerini inceleyerek, Türkçülük fikirlerini geliştirme imkanı bulmuştu. İsmail Gaspıralı Bey de Yusuf Akçura'nın etkilendiği isimlerin başında gelmişti. Bunun yanı sıra amcası İbrahim Akçura da Yusuf Akçura'yı etkileyen isimlerden olmuştu. İbrahim Akçura Türk dili ve edebiyatı konularında oldukça bilgili bir isimdir. Tüm bu isimlerle beraber gelişen

¹³² Selahattin Hilav, "Düşünce Tarihi (1908-1980)", **Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Cem Yay., s. 358-359

¹³³ Masami Arai, "Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce**, İletişim Yay., Cilt 1, 8. Baskı, İstanbul, 2009, s. 180

Türkçülük fikirleri Yusuf Akçura'nın ortaya önemli bir isim olarak çıkmasında etkili olmuşlardı.¹³⁴

Tarihte, milliyetçilik ve demokrasi gibi akımlar çıkmaya başladığı dönemlerde, tarih bu iki kavramın gelişme yönünde ilerlemekteydi ve bu gelişmeye karşı konulamazdı. Yusuf Akçura'nın tarih konusundaki tutumu da, Türk tarihini evrensel tarihin bu büyük akımlarıyla birleştirmeye çalışmaktı. Nitekim, Türk tarihini alabildiğine yücelten ve ona İslamiyet'in tarihinde kendisine ayrılan yerden çok daha geniş bir özerklik kazandıran milliyetçilik akımı, ilginç bir paradoksla, sonuçta onu dünya tarihine çok daha fazla yaklaştırmıştı. Kemalist dönemin tarih tezleri de aynı ikili yönelimi öngörmüştü. Tarih evrenselleştirilmeliydi. Ancak tarihsel gelişmeye boyun eğmek zorunda olan din de aynı akıma tabi olduğuna göre tarih laikleştirilmeliydi diye düşünmekteydi.¹³⁵

Üç Tarz-ı Siyaset adlı eserde Osmanlıyı kurtaracak üç fikir üzerinde çalışılmıştı. Bunlar Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük idi. Osmanlılık fikirlerinin artık uygulanamayacağı ve bundan sonra uygulanması gereken politikaların İslamcılık veya Türkçülük olması gerektiği idi. Osmanlılığı bir kenara bırakmıştı. Çünkü bu politikadan bir yarar sağlanamayacağını görmüştü. İslamcılık fikirlerinin de olumlu ve olumsuz yanlarını ortaya koymuştu. Ancak kesin bir kanıya yer vermemişti.¹³⁶ Aynı şekilde Türkçülük ile ilgili olumlu veya olumsuz yönleri de ortaya koymaya çalışmıştı. Ancak şunu belirtmek gerekir ki İslamlılık fikirlerini Türkçülük fikirlerinden geride tutmuştu. Çünkü zamanın tarihinde görülen genel akımın ırklarda olduğundan bahsetmişti. Dinlerin siyasal önemlerini ve kuvvetlerini yitirdiğinden bahsetmekteydi.

Türkçülük akımının düşünsel bakımından en önemli temsilcilerinden olan Ziya Gökalp, çok renkli ve farklı yönlü şahsiyete sahip bir şair olarak Türkçülüğü dile getiren, dürüst bir kişiliğe sahip ve üst düzey bir siyaset ve devlet adamı olarak milliyetçilik düşüncesi yaratan isim olmuştu. Bir içtimaiyet müderrisi olarak ilgili ilk kürsüyü kurarak, metodolojisini Batı kıstasları içerisinde tanıtmış ve de bir mütefekkir

¹³⁴ Ahmet Temir, **Yusuf Akçura**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., 2. Baskı, Ankara, 1997, s. 27

¹³⁵ François Georgeon, **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri**, Yusuf Akçura, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2. Baskı, Ankara, 1986, s. 76

¹³⁶ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Yay., 4. Baskı, İstanbul, Ocak, 2003, s. 409

olarak, “Türkçülüğün Esasları”nı modern anlamıyla yorumlayarak geleceğe ışık tutan bir fikir adamıydı. İttihat ve Terakki Cemiyeti için de bir fikir babası olan Ziya Gökalp, devletin milli temellere dayanmadan uzun süreler boyunca yaşayamayacağını ve böyle bir devletin oluşması için de üç bölümün meydana gelmesi gerektiğinden bahsetmişti. Bunların birincisi, milli temeller üzerindeki kültürel medeni uyanışı. İkincisi ise aydınlanan bir milletin yaratacağı siyasi mücadele ortamı ve son olarak da, kurulan yeni siyasi düzenin iktisadi kalkınma dönemi idi.¹³⁷

Türkçülük akımı savunucularının ilk örgütlenme girişimleri 7 Ocak 1909 tarihinde Türk Ocağı’nın kurulmasıyla gerçekleşti. Kültür derneği olarak kurulan yapının içerisinde Ermeniler ve Avrupalı bazı doğubilimciler de yer almışlardı. 31 Ağustos 1911’de Türk Yurdu Cemiyeti kuruldu ve Türk öğrencilere yurt sağlamak oldu. Dernek tarafından çıkarılan Türk Yurdu dergisi ise Türkçülüğün gelişmesinde önemli bir yere sahipti. Trablusgarp Savaşı’nın da başlaması Türkçülük fikirlerinin yayılmasına ortam hazırlamıştı. Türkçülük akımının hızla yayılmasına yardımcı olacak diğer bir dernek de Türk Ocağı idi. Türk Ocağı, Askeri Tıbbiye’de 3 Temmuz 1911 tarihinde kuruldu. Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Ferit Tek, Ağaoglu Ahmet, Dr. Fuat Salih gibi isimler bu derneğe üye idiler. Türk Yurdu Dergisi’nde çıkan yazılar da büyük bir ilgiyle takip edilmekteydi. Her Cuma günü de İstanbul’da konferanslar verilmekteydi.¹³⁸

Balkan Savaşlarında büyük devletlerin sürekli olarak azınlıkları desteklemeleri, Türk milliyetçiliğine sıkı sıkıya bağlanmaya neden olmuştu. Ziya Gökalp, bir anlamda İttihat ve Terakki’nin de düşünsel yapısının temellerini atan kişi olmuştu. Türk Ocakları da bu doğrultuda örgütsel yapılar kurmanın önemli bir yapı taşıydı. Türk Yurdu, Yeni Mecmua, hatta bir yerde gene İttihat ve Terakki’nin çıkarttığı İslam Mecmuası reformcu, radikal savlar geliştirerek, bu yeni düşünceyi geliştirmeye çalışmaktaydılar. Osmanlı Devleti’nin de içinde bulunduğu zor durum halkı uyandırmıştı. Milli mefkure, Milli şuur, Milli Vicdan kavramları birer kutsal ilke halini almıştı. Ziya Gökalp’ı destekleyen ve fikirlerini benimseyen kişi ve gruplar, bu ilkelere ideolojik bir atılım ve kendi kendini keşfetme duygusu vermişlerdi. Dincilerin baskıcı tavırlarından kurtulmak,

¹³⁷ Gülten Madendağ, **Ahmed Vefik Paşa ve Türkçülük**, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Hatay, 2009, s. 20

¹³⁸ Sina Akşin **A. g. e.**, s. 86

Türk olmayanlar karşısında aşağılık duygusuna kapılmamak için ulaşmak istenen nokta buydu. Sonuç olarak, "kökü mazide olan atı"ye erişilecekti. Bu ilkelere uygun hayat tarzı ise Gökalp'in Yeni Hayat önerisinde bulunmaktaydı. Yeni Hayat, milli düşüncenin denetimi altında, Osmanlı İmparatorluğu için, Türkçü ilkelere dayanan bir yaşam biçimiydi.¹³⁹

4. Batıcılık (Garpcılık)

Dünya üzerinde "Batılılaşma" adıyla tanınan bir süreç varsa, bunun ilk örneklerini Osmanlı Devleti ve Rusya meydana getirmişti. Bu da Osmanlı Devleti için 18. yüzyılın ilk yarısını ifade etmekteydi. Aynı dönemlerde Batı, "Batı" denilebilecek özelliklere sahip olmaya başlamıştı. Ancak onlar da bu sürecin daha başındaydılar ve onlar da "Batılılaşmaya" devam ediyorlardı. Yaklaşık olarak yüz yıl sonra Fransız Devrimi ve sanayi devrimi gibi atılımları gerçekleştirerek Batı, "Batı" olacaktı. Özellikle ikinci kavram, dünya genelinde tek ve eşsiz konuma sokacaktı. Bundan sonra da "Batılılaşma" fiili "Batılı" olmayan devletler için temel uğraş alanı olacaktı. Ancak daha sonraları bu kavram rahatsız edici tanımlamalar ile karşılaşınca yerini başka bir kavrama bırakacaktı ve bu kavramın adı da "modernleşme" olacaktı. Bu kavram daha yaygın bir kullanım alanı bulacaktı.¹⁴⁰

Batılılaşmanın ne olduğu konusunda birçok tanım yapılmakta ve batının ne olduğu konusunda ciddi bir sorun bulunmaktaydı. Bazılarına göre batılılaşmak kelimesi, batının toplumsal yaşayış tarzını elden geldiğince doğuya uygulamaya çalışmak, yani doğuyu yaşam tarzını da Batı gibi bilim, teknik, sanayi sahibi yapmak, üniversitelerle, fabrikalarla, parklarla, operalarla, rasathanelerle canlı bir hale getirmektir. Bazılarına göre Batılılaşma ise, Türk milletinin bekasıyla ilgili bir sorundu ve Türk vatanını ileri ve gelişmiş Türkiye hedefine doğru yürüten tek yoldu. *"Kimilerince de Batı kulluğu, yabancılaştırma, düzenin yabancılaştırılması olarak görülmekteydi. Batılılaşma kavramı, geri kalmış toplum aydınlarının kendi toplumlarının kalkınmaması karşısında, ilerlemiş toplumları yüksek görmekten gelen aşağılık duygusunu hafifletmek için yapıştıkları bir*

¹³⁹ Tefik Çavdar, **İttihat ve Terakki**, İletişim Yay., İstanbul, Temmuz, 1991, s. 78-79

¹⁴⁰ Murat Belge, "Batılılaşma, Türkiye ve Rusya", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık**, İletişim Yay., Cilt 3, 2. Baskı, İstanbul, 2002, s. 43

hayal, bir toplumsal sakatlığın aydınlar arasında nükseden görüntüsü olarak tanımlanmıştı."¹⁴¹

II. Meşruyet Dönemi'ne kadar Osmanlı Devleti'nin Batı karşısındaki tavrı, farklı özellikler içermişti. Yükselme döneminin son evresine kadar Osmanlı Devleti'nde Batı'yı örnek olarak görme, Avrupai tarzda yeniliklere açık olma gibi belirtilere rastlanmamaktaydı. Yükselme döneminin son bulmasının ardından, devlet artık eski gücünü ve kudretini kaybetmekte ve bunun sonucu olarak da düşüşün nedenleri araştırılmıştı. Kuruluşundan itibaren yükselmeyi savaşların kazanılması olarak nitelendiren Osmanlı Devleti, duraklama nedenleri olarak da savaşları ve savaşların kaybedilmesi olarak görmeye başladı.¹⁴²

Bu nedendir ki Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde, savaşların kaybedilmesi gerilemenin nedeni olarak görülmüş ve Batı'nın askeri gücü öğrenilmeye çalışıldı. Bunun içindir ki Osmanlı Devleti, Batı'nın askeri özelliklerini ülkeye getirmeye çalışmıştı. Avrupa'dan örnek alınan askeri eğitim ve askeri güç ile Osmanlı Devleti'nin düşüşünün engellenmesine çalışıldı. Osmanlı Devleti, yönetim ve diğer alanlardaki geri kalmışlığını araştırmak ve öğrenmek için dağılma dönemini beklemişti. Ki bu da çok geç kalmış bir uygulama olmuştu. Zira gerilemenin nedeni olarak sadece askerî başarısızlıkların görülmesi ve askeri amaçlı yenilikler ile gerilemeye bir son verilemeyeceği düşüncesini anladıklarında, Avrupa ile Osmanlı Devleti arasındaki fark bir hayli açılmıştı.¹⁴³

II. Meşrutiyet döneminde hem Avrupa'nın gerisinde kalışı engellemek hem de Osmanlı Devleti'nin dağılmasını engellemek için Batıcılık fikir akımının üstüne daha çok düşülmüştü. Türkleri Orta Asyalı bir topluluk olmaktan çıkarmak için düşünülen Batıcılık fikirleri ile öne çıkan Batıcılar, öncelikle batı eserlerini, kitaplarını ve kültürlerini öğrenmek gerektiğini savunmaktaydılar. Bu yüzden de öncelikle gelişmiş Batı eserlerini Türkçeye çevirmek gerekliliğinden söz etmişlerdi. Böylece Batı kültürü daha iyi öğrenilecek ve Batının hangi iyi özelliklerinin alınacağı kararlaştırılacaktı. Bu

¹⁴¹ Abdullah Baktır, **İkinci Meşrutiyet Dönemi Batıcılık Düşüncesi**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Eylül, 2010, s. 33

¹⁴² Şerif Mardin, **A. g. e.**, s. 12

¹⁴³ Şerif Mardin, **A. g. e.**, s. 12-13

gibi çalışmalar sonucunda Batıcılık fikirleri ile Osmanlı modernleşmesi ve dağılmaması sağlanabilecekti.¹⁴⁴

Batıcılık akımını savunan kişiler için Batı uygarlığı, düşünülebilecek medeniyetler içerisinde en uygun ve en mükemmel olanıydı. Bu medeniyet, sadece ekonomik alandaki başarıları ile değil, yaşayış tarzlarında, düşün hayatlarında ve sanat anlayışlarında diğer tüm medeniyetlerden farklıydılar. Batı etkisi altında kalan milletler, Batı'yı tamamen, kendine has ayırıcı yönleriyle fark edemedikleri ve kavrayamadıkları için Batı medeniyetine üye olamayacaklardı. Batıcılığı tam kavrayamayanlar da Batı'nın en önemli yanlarını tamamen yanlış anlayacaklar, çarpıtacaklar ve eski değerler ile bağdaştıramayacaklardı.¹⁴⁵

II. Meşrutiyet döneminde Batıcılık akımını savunan başlıca iki önemli yayın organı vardı. Bunlardan ilki Hüseyin Cahit Yalçın'ın çıkardığı "Tanin" gazetesi idi. İkincisi ise Abdullah Cevdet'in çıkarmakta olduğu "İctihad" gazetesi sayılabilmekteydi. Abdullah Cevdet, Hüseyin Cahit Yalçın'a göre daha sistematik ve kararlı bir biçimde Batıcılık düşüncesini savunmaktaydı. Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük akımlarını savunan yazarlar da Batı'nın bilim tekniğinin alınmasında sakınca görmüyorlardı. Söz konusu Batıcılıktan anlatılmak istenen ise terakki etmek idi. Bu bağlamda düşünüldüğü zaman hiç kimsenin Mehmet Akif kadar Batıcı olduğu söylenemezdi. Batıcılık kavramının burada anlatılmak istenen yönü, kültürün maddi ve manevi tüm boyutlarını kapsamaktaydı. Abdullah Cevdet, birlikte hareket ettiği dava arkadaşları Celal Nuri ve diğerleriyle olan düşün birlikteliği kısa süreli olmuştu. Abdullah Cevdet, İslamcılara ve kısa bir süre sonra da Türkçülüğe karşı tek başına fikirlerini savunmak zorunda kaldığı görülmektedir. Bazı fikirlerinden dolayı İslamcıların tepkilerini de almışlardı. Batıcılık akımının diğer temsilcilerine baktığımızda aralarında sayabileceğimiz isimler; Rıza Tevfik, Celal Nuri İleri, Kılıçzade Hakkı, Baha Tevfik'dir.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Niyazi Berkes, **Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler 1**, Cumhuriyet Yay., İstanbul, 1997, s. 56-57

¹⁴⁵ Aliye Baysal Okulevi, **Meşrutiyet Dönemi Fikir Akımları İçinde Batıcılık Akımı**, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, Ocak, 2006, s. 44-45

¹⁴⁶ Cengiz Karataş, **II. Meşrutiyet Dönemi Fikir Hareketleri ve Türk Edebiyatına Yansımaları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2009, s. 69-70

I.Dünya Savaşı sırasında, savaşın gel-git hali nedeniyle Osmanlı Devleti içerisindeki fikir hareketleri de birbirlerine göre güçlerinde değişiklikler olmuştu. Savaş sırasında Osmanlı toplumunda görülen eksiklikler ve zayıflıklar, iyice göze batar hale gelmişti. Bu da şüphesiz Batıcılık akımını güçlendiren bir etken olmuştu. Avusturya ve Almanya ile olan sürtüşmeler ne kadar büyük olursa olsun, bu iki ülke ile gelişen ilişkiler, Batıcılık akımını destekler hale geliyordu. Savaş sırasında Avrupa'daki müttefiklere gönderilen öğrenciler de Batıcılığı güçlendiren etkilerle geri dönüyorlardı. Batıcılık fikirlerinin yanında, az sayıda da olsa, sosyalizm fikirleri de bu kişiler tarafından Osmanlı Devleti içerisine sokulmaktaydı.¹⁴⁷

D. II. Meşrutiyet Dönemi Siyaset ve Basın İlişkisi

II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında ülkede siyasal ayrışmalar da olmuştu. Bu duruma paralel olarak da basın hayatında da gruplaşmalar başlamıştı. Siyasal hayatın çalkantılar ve kargaşalar içerisinde geçen bu dönemde, bu ortamın basın hayatına da yansıdığı görülmektedir. Basını etkili bir biçimde kullanmaya çalışan siyasal gruplar, basının gücünü kullanarak muhalefet ya da yönetme güçlerini üstün kılmaya çalışıyorlardı. İktidar karşısında önemli ve etkili güçler olarak beliren bu gruplar basın yolu ile sosyal hayatı etkilemişlerdi. Kamuoyunu yanıltıcı ve yönlendirici haberler ile kitleleri hareket ettirmişler ve bazı olumsuz olayların yaşanmasında başrolü oynamışlardı.¹⁴⁸

Basın hayatında o güne kadar yaşanılmamış olan özgürlük ortamını yakalayan Osmanlı basını, en geniş boyutlara ulaşan özgürlükler döneminde, ikiye ayrılmıştı. Bunlardan bazıları İttihatçı yandaşları ve bazıları da muhalifler olarak ortaya çıkmışlardı. İkdam, Sabah, Tercüman-ı Hakikat ve Saadet en çok okunan gazeteler arasından önde gelenlerdi. Sultan Abdülhamid döneminde hiç bir şeye karışmadan basın hayatını sürdüren bu gazeteler, II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yanında görünmekteydiler. Türk basınında önemli bir yere sahip olan İkdam Gazetesi, Ahmet Cevdet (Oran) Bey tarafından 1894 yılında kurulmuştu.

¹⁴⁷ Sina Akşin, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Kasım, 2001, s. 458

¹⁴⁸ M. Nuri İnuğur, **A. g. e.**, s. 312

Meşrutiyetin ilan edilmesinin ilk günlerinde Hüseyin Cahit Yalçın, Babanzade İsmail Hakkı ve Ahmet Rasim gibi isimleri kadrosuna katmıştı. Günlük gazete satma sayısı ise kırk bine yükselmişti. Ancak Ahmet Cevdet ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin arası açılınca 1909 yılında yurdu terke etmek zorunda kalmıştı.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz, gazetelerin kitleleri hareket ettirici özellikleri için örnekler de yer almaktadır. Bu örnekler de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 28 Ocak 1908 tarihli tamiminde görülebilmekteydi. Bu örnekleri şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Meşrutiyet'in ilanını sağlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti, parti halinde örgütlenmişti. Yayın organları da Tanin ve Şura-yı Ümmet gazeteleri olmuştu. Bu gazetelerin yanında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin güçlü olduğu Rumeli'de, Tüfek, Silah, Süngü, Kurşun, Hançer, Top, Bıçak, Bomba gibi ilginç ve tedirgin edici gazete isimleri kullanan yayınlar da mevcuttu.

2. Sultan II. Abdülhamid döneminde sürgüne giden gazeteci ve aydınlar yurda dönerek Fedekaran-ı Millet adlı bir örgüt kurmuşlardı. Bu örgütün de yayın organları mevcuttu ve bunlar; Hukuk-u Umumiye ve Serbesti'dir. Bu gibi yayınlar ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne büyük bir muhalefet de ortaya çıkabilmişti.

3. Prens Sabahattin ve taraftarları, adem-i merkeziyetçi akımı ve ekonomide de liberalizmi benimsemişlerdi. Bu fikirler çerçevesinde bir federasyon kurmak amacıyla olan bu grup, Ahrar Fırkası'nı kurmuşlardı. Bu fırkanın yayın organı ise Osmanlı Gazetesi¹⁴⁹ idi. İkdam Gazetesi de yazılar yazan Ali Kemal de zaman zaman Ahrar Fırkası fikirlerini destekler yazılar yazmıştı. İttihat ve Terakki Fırkası'nın politikalarını eleştirmekten geri kalmamıştı.

4. İttihat ve Terakki Fırkası'nı açıkça desteklemeyen ancak perde gerisinden desteklerini esirgemeyen gazeteler de mevcuttu. Bunlar, muhalefet gazeteler ile etkili polemiklere girmişlerdi.

¹⁴⁹ Bu gazete 1 Aralık 1897-8 Aralık 1904 tarihleri arasında Cenevre İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yayın organı olarak Abdullah Cevdet (Karlıdağ), İshak Sükuti ve Tunalı Hilmi tarafından çıkarıldı, İkinci Abdülhamid gazetesinin yayınına engel olmak için kurucularına elçiliklerde görevler verdi. 69. sayısı 1 Ekim 1900'de Folksto-ne'da Prens Sabahaddin tarafından Hürriyetperveran Fırkası yayın organı olarak çıkarıldı. Bu dönemi 119. sayıda sona erdi. 120-135. sayıları Kahire'de, 136-142. sayıları Cenevre'de başka kişilerce yayımlandı. II. Abdülhamid yönetimine sert eleştiriler yönelten ve "ihtilâlcî" görüşleri savunan Osmanlı Gazetesi'nin kimi yazıları zaman zaman öteki Jön Türklerce başka yayın organlarında eleştirilmişti.(Ahmet İhsan Tokgöz, **Matbuat Hatıratım**, Haz.:Alpay Kabacalı, İletişim Yay., 1. Baskı, Haziran, 1993, s. 283)

5. İslamcılık akımını savunmak için kurulan İttihad-ı Muhammedi derneği ile aynı dernek adına çıkan ve Derviş Vahdeti tarafından yönetilen Volkan Gazetesi vardı. Bunun yanı sıra Cemiyet-i İlmiye-i İslamiye derneği tarafından yayınlanan Beyan-ül Hak Gazetesi, halkın dini duygularını sömürme yoluyla zihinlerde bulanıklık yaratmıştı. Dini politikaya karıştırarak halkı toplu bir ayaklanmaya hazırlamışlardı.

II. Meşrutiyet döneminde siyasi oluşumlar ve onların yayın organları görüldüğü gibi şekil bulmaya başlamıştı. Daha sonraları çıkarılmaya başlayan gazeteler de olmakla beraber, başlıca grupların önemli yayın organları yukarıda yazıldıkları gibidir. İşte bu gibi karışık bir ortamda, zıt fikirlerin meydana olduğu bir dönemde 31 Mart İsyanı denilen olay meydana gelmişti.¹⁵⁰

İttihat ve Terakki Cemiyeti yanlısı gazeteci ve yazarlar ile muhalif hareketlerde bulunan kimseler arasındaki tartışma ortamı giderek artmış ve 31 Mart İsyanı denen olay patlak vermişti. Volkan gazetesi ve sahibi Derviş Vahdet, İttihatçılara şiddetli yazılarla eleştiriler yöneltmekteydi. Bu gazeteye göre; İttihatçılar nedeniyle dini inançlar sarsılmaya başlamıştı. İttihatçılar bir Batılılaşma tutturmuşlardı ki bu inançları ahlakı bozmaktaydı ve bu dönem şüphesiz bir şeytanlar dönemi idi. Gazeteye göre; ittihatçılar çarşafı kaldıracak, önlerine gelen yerlerde meyhaneler açacaklardı. Gazete ve arkasındaki isimler, bu gibi fikirleri savunan yazıları ile Meşrutiyet'in ilanından duydukları rahatsızlıkları dile getirmekteydiler. Meclisin kapatılarak, İttihatçıların yönetimine son verilmek isteniyordu. Bu gibi amaçlar doğrultusunda gazete binalarına saldırılar düzenlendi ve bu da yetmeyerek en ateşli İttihatçılardan olan Hüseyin Cahit'i öldürmeye çalıştılar. Meclis binasına saldırarak, yanlışlıkla, Hüseyin Cahit'e benzediği için bir başka milletvekilini öldürmüşlerdi.¹⁵¹

Meşrutiyet'in ilanından 31 Mart İsyanı'na kadar geçen dokuz aylık dönemde basına sonsuz bir özgürlük ortamı yaratılmış ve bu uygun ortamın nimetlerinden de sonuna kadar yararlanılmıştı. Bu rahat fakat karışık ortamı fırsat bilen bir grup, İstanbul'dan bazı askeri birliklerin de katılımıyla Sultanahmet Meydanı'nda gösteriler yapmıştı. Bu grubun eylemlerine önlem alınamayınca iyice kontrolden çıkan

¹⁵⁰ M Nuri İnuğur, **A. g. e.**, s. 312-313

¹⁵¹ Emin Karaca, **Türk Basımında Kalem Kavgaaları**, Gendaş Yay., 1. Baskı, Şubat, 1998, s. 24-25

grup, İttihat ve Terakki'nin yayın organları olan Tanin ve Şura-yı Ümmet gazetelerine saldırarak yağma ve talan edilmişlerdi. Bu olaylar sırasında bazı nazır, subay ve mebuslar sokaklarda öldürülmüşlerdi. Bu gibi olaylar nedeniyle padişah da sadrazamı değiştirmek zorunda kalmıştı. Yeni bir hükümet kurulmuştu. Selanik'ten gelen hareket Ordusu, bu isyanı ülke içinde sıkı yönetim ile sonlandırmıştı.¹⁵² Bu olaydan sonra da daha evvel bahsettiğimiz 1909 Basın Kanunu yürürlüğe konuldu.

31 Mart isyanı sonrasında oluşturulan sıkı yönetim uygulaması ile Volkan Gazetesi'nde kışkırtıcı yazıları ile halkı ayaklanmaya teşvik eden Derviş Vahdeti de dahil olmak üzere bir çok kişi ölüm cezasına çarptırılmışlardı. Bu olaydan sonra Sultan Abdülhamid tahttan inmiş ve yerine V. Mehmed Reşad tahtın yeni sahibi olmuştu. Ancak bu olaydan sonra oluşturulan sıkı yönetim ile beraber basındaki özgürlük ortamı da ortadan kalkmıştı. Gazete kapatma uygulamaları da tekrar başlamıştı. Kapatılan gazetelerin yerine başka isimlerle kullanarak yeni gazeteler çıkarmaktaydılar. Her gazete kapatma olayı sonrasında yeni bir isimle çıkan gazeteler, sıkı yönetim sonucunda bu işlemi de gerçekleştirememişlerdi. Bunun nedeni de hükümetin isim değiştirme ile ilgili kanun maddesini değiştirmesi olmuştu.¹⁵³

Gazeteler için II. Meşrutiyet'in önemli yanlarından biri de devrimin kansız oluşuydu. Ayrıca "İkdam" gibi gazeteler, Meşrutiyet'in İslâmiyet ile ne kadar uyumlu bir görüntü çizdiğini ve bu yönetim tarzının Hulefa-yı Raşid'in devrinde de aynı şekilde olduğunu belirtmekteydi. Ortam muhalif hareketlere ne kadar uygun olsa da, bir süre sonra siyasal alanda olduğu gibi basın alanında da guruplaşma başlamıştı. İttihat ve Terakki Cemiyet'i ile doğrudan bağlantılı olarak gösterebileceğimiz gazeteler, Selanik'te çıkan "İttihat ve Terakki", "Hürriyet", "Rumeli" ve İstanbul'da yayınlanan "Tanin" ile "Şura-yı Ümmet" olarak bilinmekteydi. "Tasvir-i Efkâr", "Tercüman-ı Hakikat" gazeteleri bağımsız bir şekilde yayınlarına devam etmekle beraber, Fırka'nın destekçisi durumundaydılar. "İstiklâl", "Hak", "Hâdisat", "Vakit" gibi gazeteler ise Fırka'ya eğilimli gazeteler olarak nitelendirilebilmekteydi. Mizah gazeteleri içinde "Kalem", "Karagöz" ve "Haftalık Şura-yı Ümmet" ve Türkçüler ile bağlantılı olan yayın organları "Türk Yurdu", "Yeni Mecmua", "İslâm Mecmuası" Fırka'yı

¹⁵² Atilla Girgin, **Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik**, İnkılap Yay., İstanbul, 2001, s. 97-98

¹⁵³ Alpay Kabacalı, **A. g. e.**, s. 84

desteklemekteydiler. Muhalefet tarafından İttihatçıların yayın organlarından olarak görülen gazeteler de vardı. Bunlardan biri "Sabah" gazetesiydi ve cemiyet taraftarı gazeteler arasında görülmekteydi. Zat-ı Şâhâne'ye Tanin ile beraber sadece bu iki gazetenin okutulmasından şikayet edilmekteydiler. Ayrıca, bizim de sonraki bölümde ele alacağımız Silah ve vb. gazeteler de vardı. Fırka'nın mücadelesini destekleyen "Bomba", "Süngü", "Silah" gibi gazeteler İttihat ve Terakki yanlısı yayınlarda bulunmaktaydılar. Muhalefette bulunan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın yayın organları ise, "Tanzimat", "Tesisat", "Şehrak", "Hemrak"¹⁵⁴, "Darbe", "Alemdar", "Yeni İkdam", "İkdam", "Sabah" ve "Yeni Gazete" idi. Bu gazeteler Fırka'yı desteklemekteydiler. Beyanü'l-Hak mecmuası da bu gazetelerin, yani Hürriyet ve İtilaf Fırkası yanlıları arasında zikredilmelidirler. Fırka'nın İzmir'de "Müsâvat", Kastamonu'da "Zafer", Şam'da "El-Kays", Trabzon'da "Tarık" adlı gazeteleri çıkmaktaydı.¹⁵⁵

İttihat ve Terakki Fırkası'na karşı yayın yapan muhalif gazeteler eleştiri dozlarını da arttırarak 31 Mart İsyanı'nın çıkmasında etkili olduğunu vurgulamıştık. En sert muhalefet Serbesti gazetesinden yapılmaktaydı. Bu gazetenin başyazıları da Hasan Fehmi tarafından yazılmaktaydı. Ancak Hasan Fehmi'nin 31 Mart İsyanı'ndan sekiz gün evvel öldürülmesi ile ilk basın şehidi verilmiş oldu. Bu tarihten on dört ay sonra da Sada-yı Millet gazetesi başyazarı Ahmet Samim öldürülmüştü. İştirak gazetesi sahibi İştirakçi Hilmi de birçok kez yayınlarından dolayı sürgüne gönderilmişti.¹⁵⁶

Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın sözcüsü durumundaki Şehrah gazetesi, Türkiye basın tarihinde kapatılma ve değişik adlarla tekrar tekrar yayınlanma rekoruna sahip bir gazeteydi. 28 Nisan 1911-26 Mart 1912 tarihleri arasında 13 kez kapatılmış ve 14 kez isim değiştirerek yayın hayatına tekrar atılmıştı. Bu gazetenin kullandığı isimler şunlardı; "Darbe", "Alemdar", "Nevrah", "Yeni Yol", "Meslek", "Bedahet",

¹⁵⁴ Şehrak ve Hemrak gazeteleri, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın sözcüsü durumundaki gazetelerdir ve Mevhibe Savaş'ın "İkinci Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki ve Basın" adlı eserinde bu isimlerle ele alınmışlardır. Diğer eserlerde Şehrah ve Hemrah olarak geçen bu gazeteleri, biz de Şehrah ve Hemrah isimlerini kullanarak ele alacağız.

¹⁵⁵ Mevhibe Savaş, **İkinci Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki ve Basın**, Ankara, 1998, s. 21

¹⁵⁶ Alpay Kabacalı, **A. g. e.**, s. 87-88

“Mukavemet”, ve “Hedef” ve “Necdet”. Bazı isimler birkaç kez kullanılarak gazete yayınına devam etmişti.¹⁵⁷

E. II. Meşrutiyet Dönemi Başlıca Gazeteleri

1. Tanin

Tanin gazetesi 2 Ağustos 1908 -1947 tarihleri arasında yayın hayatını sürdürmüştü. Hüseyin Cahit (Yalçın), Tevfik Fikret ve Hüseyin Kâzım Kadri gibi isimler tarafından II. Meşrutiyet'in ilanından yaklaşık olarak on gün sonra yayımlanan gazete, İttihat ve Terakki Fırkası'nı destekledi. Kısa bir süre sonra Tevfik Fikret ve Hüseyin Kâzım Kadri'nin tartışmaları nedeniyle yaşanan ayrılık üzerine, İstanbul milletvekili olan Hüseyin Cahit tarafından yönetilmeye başlandı.¹⁵⁸ İttihatçıların iktidarda bulunmadığı dönemlerde sert bir muhalefet ile iktidara yüklenen Tanin gazetesi, sık sık kapatılmalara uğradı ve Renin, Senin, Cenin gibi isimler ile yayın hayatına devam etmeye çalışmıştı. İmtiyazı 30 Ocak 1914'te İttihat ve Terakki Fırkası'na devredildi. Ateşkes döneminde İngilizler tarafından Malta'ya sürülen Hüseyin Cahit Yalçın, 27 Ekim 1922'de Tanin'i yeniden çıkarmayı başardı. Gazete Takrir-i Sükûn Kanunu'na dayanılarak hükümet tarafından kapatılmaya uğradı. Hüseyin Cahit hayat boyu Çorum'da sürgün cezasına çarptırıldı. Tanin, onun sürgünden dönüşünden sonra, 1943-47 arasında üçüncü kez yayımlandı.¹⁵⁹

Hüseyin Cahit, koyu bir İttihat ve Terakki Cemiyeti destekçisiydi. Mebusan meclisinde de aynı fırkanın İstanbul milletvekilliğini yapmaktaydı. Tanin gazetesi, İttihatçıların yayın organı olarak görüldüğü için 31 Mart Olayı'nda gericiler tarafından saldırılara uğramıştı. Gazete binasına saldırılmış ve yağma edilmişti. Bu olaydan sonra da bir çok saldırıya uğrayan gazete birçok kez kapatılmıştı. Kapatıldığı dönemlerde de yukarıda zikredilen isimler ile tekrar çıkarılmaya başlanmıştı. Eski İttihatçı ve Maliye Bakanlığı yapmış olan Cavid Bey ve Adnan Adıvar da bir dönemler Tanin'de

¹⁵⁷ Alpay Kabacalı, **A. g. e.**, s. 88-89

¹⁵⁸ Bu ayrılık olayını Emin Karacan şu şekilde anlatmaktadır: Hüseyin Cahit, Tevfik Fikret'in ayağını kaydırmak istemişti. Çünkü, gazeteyi İttihat ve Terakki Fırkası'na bağlamak istiyordu. Böylece kendisine de siyasi bir sıçrama aracı olarak gazeteyi kullanacaktı. Bu fikirler nedeniyle Tevfik Fikret ile Hüseyin Cahit'in arasında mektuplar vasıtasıyla atışmalar başlamıştı ve bu atışmalar hakaret etmeye kadar varıyordu.(Emin Karaca, **A. g. e.**, s. 27)

¹⁵⁹ Ahmet İhsan Tokgöz, **A. g. e.**, s. 280

çalışmışlardı. Tanin gazetesi, 1925 yılında İstiklal Mahkemesi tarafından kapatılmış, fakat daha sonra, 1943 yılında tekrar çıkmış ve 1947 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüştü.¹⁶⁰

2. Şura-yı Ümmet

Bu dergi 10 Nisan 1902 yayın hayatına başlamıştı. Osmanlılık ideolojisini benimseyen Şura-yı Ümmet, bu fikir akımını iki kısma ayırmıştı. Bunlardan ilki teorinin özü, diğerine de metodolojisi denilebilmektedir. Teorinin özünde tüm Osmanlıların kuvvetlerini birleştirmesi fikirleri ortaya konulmuştu. Metodolojisi ise istenen sonucu elde etmek için kullanılacak yöntemler ile ilgili olan kısmıydı. Şura-yı Ümmet'e göre, ne zaman yabancı bir devlet Osmanlı Devleti'ne dışarıdan müdahale etse, Osmanlı Devleti toprak kaybetmekteydi. Şura-yı Ümmet, milli kültür sorununu ele alan ilk Jön Türk dergisi olmuştu.önceleri Ahmet Rıza Bey'in Meşveret'teki yazılarından dolayı daha evrensel bir yöntem ile alınan kültür, Osmanlı Devleti'ni korumak için bir amaç olmaya başlayınca milli olarak ele alınmaya başlamıştı.¹⁶¹

Ahmed Rıza Bey ve arkadaşları tarafından çıkarılan gazete, Kahire'de on beş günde bir yayımlanmıştı. Daha sonra yayını Paris'te sürdürmüştü. Başyazarı ise Sami Paşazade Sezai Bey idi. 1906 yılında, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yayın organı olarak kabul edildi ve Bahaeddin Şakir'in sahipliği ile Sezai Beyin başyazarlığı altında çıkarılan gazete, bir süre günlük, sonra da haftalık olarak çıkarılmıştı. II. Meşrutiyet'in ilanının ardından İstanbul'da haftalık olarak çıkarılmaya başlandıysa da düzenli aralıklarla çıkarılamadı. 31 Mart Olayı sırasında yağmalandı ve bu yağmalanma kapanmasına neden oldu.¹⁶²

3. Mizan

Sultan II. Abdülhamid'in istibdad devrinde yaşayıp da Meşrutiyet'in ilanını görebilen Osmanlı liberal aydınlarının çoğu, Abdülhamid yönetimine şiddetli bir muhalefete başlamışlardı. Bunlardan biri de Murat Bey idi. Basının sansür baskısı

¹⁶⁰ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, Gerçek Yay., 1. Baskı, Mart, 1973, s.10; Alpay Kabacalı, **A. g. e.**, s. 134-135

¹⁶¹ Şerif Mardin, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908**, İletişim Yay., 12. Baskı, İstanbul, 2005, s. 255-278

¹⁶² Ahmet İhsan Tokgöz, **A. g. e.**, s. 282; Hıfzı Topuz, **A. g. e.**, s 104

altında bulunduğu dönemlerde Murad Bey'in çıkardığı haftalık Mizan gazetesi, bağımsız fikirli ve de gerektiği zaman hükümeti eleştirebilen bir gazete olarak görülmekteydi.¹⁶³ Gazetenin ilk çıkış yılı 1886 idi.¹⁶⁴

II. meşrutiyet'in ilan edildiği 23 Temmuz 1908 tarihinden 7 gün sonra, yani 30 Temmuz 1908 günü ikinci kez yayın hayatına başlayan Mizan gazetesi, uzun bir yayın geçmişine sahipti. II. Abdülhamid'in baskıcı rejimi nedeniyle Mısır'a kaçan Mizancı Mehmet Murad Bey, Mizan gazetesini burada çıkarmaya devam etmişti. Mısır'dan sonra Avrupa'ya giden Mizancı Murad, burada Ahmet Rıza ile tanışmış ve ardından da Paris'teki Jön Türklerin başına geçmişti. Böylece Mizan da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yayın organı haline gelmişti. Avrupa'daki bu hareketlerinden sonra II. Abdülhamid'in affı ile İstanbul'a dönmüştü. İstanbul'da günlük olarak yayınlanan gazete, bu dönemden sonra tamamen İttihat ve Terakki karşıtı yayınlarda bulunmaya başlamıştı. Bu nedenle de 31 Mart Olayı'nın hemen ardından gazetesi açılmamak üzere kapatılmış ve Mizancı Murad da müebbet kalebentlik cezasına çarptırılmıştı.¹⁶⁵

Mizan gazetesini sahibi Mehmet Murad Bey, aslında bir tarihçiydi. Uzun süreler yurtdışında kalmıştı. Genel olarak muhafazakar, İslamcı tavırlarıyla boy göstermişti. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yayın organı olsa da sonraları Cemiyet ateş püsküren yazılar yazmıştı.¹⁶⁶

4. İkdam

Ahmet Cevdet Bey tarafından 1896¹⁶⁷ yılında çıkarılmaya başlanan gazete, amaç olarak fikir ve haber vermeyi tercih etmişti. Gazete, bir fikir ve havadis gazetesi idi. Türkiye tarihi için çok önemli dönemlerde yayın hayatını sürdüren gazete, II. Meşrutiyet öncesi dönemi, II. Meşrutiyet dönemini, I. Dünya Savaşı dönemini, Mütareke, milli mücadele ve Cumhuriyet dönemlerine şahit olmuştu. Türkiye'nin

¹⁶³ Şerif Mardin, **A. g. e.**, s. 81

¹⁶⁴ Ahmet İhsan Tokgöz, **A. g. e.**, s. 264

¹⁶⁵ Abdullah Uçman, "Mizancı Murad", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Cilt 30, İstanbul, 2005, s. 214

¹⁶⁶ Hıfzı Topuz, **A. g. e.**, s. 103

¹⁶⁷ Bu tarih Ahmet İhsan Tokgöz'ün eserinde 23 Haziran 1894 olarak verilmiştir.(Ahmet İhsan Tokgöz, **A. g. e.**, s. 276

sosyal, siyasal, tarihi, kültürel ve edebi hayatını ve bunların değişimlerini yaşamış ve yansıtmış bir gazete idi. Gazetenin kurucusu olan Ahmet Cevdet, Tercüman-ı Hakikat'te ilk yazarlık serüvenine başlamıştı. Gazetenin yazar kadrosuna baktığımız zaman şu isimleri görmekteyiz: Hüseyin Rahmi, Şinasi Hikmet, Teodor Kasap ve tabii ki Ahmet Cevdet.¹⁶⁸

Ahmet Cevdet tarafından İstanbul'da çıkarılan bu günlük gazetenin, ünlü gazetecilerden birçoğunu kadrosuna aldığından bahsetmiştik. Bu kadrosuyla beraber Sabah ile rekabete girişen İkdam gazetesi, II. Abdülhamid döneminde birkaç kez kapatılma hadisesiyle karşı karşıya gelmişti. II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında tirajı artmış ve daha sonra Ali Kemal'in başyazarlığı altında İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidarına karşı sert bir muhalefet yürütmüştü. Ateşkes Döneminde Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) yönetiminde yayınlanan gazete, Kurtuluş Savaşı'nı da desteklemişti. 1923 yılında gazetenin yönetimini Mecdi Sadrettin'e bırakan Ahmet Cevdet, 1926 yılında İkdam gazetesini Ali Naci Karacan'a devretmiş ancak gazete aynı yıl kapanmıştı.¹⁶⁹

5. Sada-yı Millet

15 Aralık 1898 tarihinde yayın hayatına başlayan Sada-yı Millet gazetesinin kurucuları arasında Kaymakam Şefik, Dr. İbrahim Ethem Temo, Kadri ve Ebulmukbil Bey vardı. Bu isimler bir şirket kurarak Sada-yı Millet gazetesini çıkarmak için anlaşmışlardı. Romanya'da kurulan bu gazeteye, yayınlarında sorun yaşamamak için müdür olarak bir Romanyalı atamışlardı. Gazetenin yayıncıları: Kadri, Şefik, Temo, Ebulmukbil ve İbrahim Naci'dir fakat bu isimler gazetecilik işiyle uğraşmamışlardı. Midhat Şükrü (Bleda) nın da katılımıyla "Bükreş Genç Türkler Komitesi"ni kurmuşlardı. Buradaki amaç Sada-yı Millet gazetesini Türkiye'ye sokabilmektir. Bu amaçlarına ulaşmışlardır da. Deniz yolunu kullanarak İstanbul'a sokulan gazete, Bükreş elçisinin bu durumu önleyemeyişine ve görevden alınmasına neden olmuştur. Kaymakam Şefik ile Ebulmukbil Kemal'in araları açılınca gazete heyeti

¹⁶⁸ Hıfzı Topuz, **A. g. e.**, s. 74

¹⁶⁹ Ahmet İhsan Tokgöz, **A. g. e.**, s. 276-277

dağılmıştı.böylece gazete de dağılmıştı. Ancak gazeten kapanış tarihi tam olarak net değildir.¹⁷⁰

II. Meşrutiyet dönemi basın hayatında yer alan önemli gazetelerden bazılarını yukarıdaki bölümlerde vermeye çalıştık. Bu gazeteler haricinde çıkan gazeteler de vardı. Daha önce de vurguladığımız gibi Meşrutiyet ilan edildikten sonra çok sayıda gazete ve dergi yayın hayatına başlamıştı. Türk olmaya unsurlar da boş durmamışlar ve Arnavutluk, Elikdam, Arnavut, Başkım, Besa, Bosna, Aşiret, Kürdistan, Kürt, Makedonya ve Kartal gibi isimler altında gazeteler çıkarmışlardı.

İttihat ve Terakki Cemiyeti politikalarını destekleyen gazeteler de bir hayli fazlaydı. Ebüzziya'nın Yeni Tasvir-i Efkar, Kitapçı İbrahim Hilmi'nin içeriği güzel ve ilk defa resim koyan gündelik gazetesi Millet, Samih Rıfat'ın İttifak, Ubeydullah'ın Hak Yolu, Cenap Şahabettin'in Hürriyet, Nesim Mazliyah'ın İttihad, Ali Efendi'nin tekrar çıkardığı Basiret, Payitaht, Servet, Ahali, İstiklal, Metin, Protesto, Saadet, Zaman, Akşam, Vakit isimli gazeteler bu siyaseti takip eden yayınlardı.¹⁷¹

Çıkarılan mizah gazeteleri de vardı. Bunlar: Salah Cimcoz'un Kalem, Davul, Püsküllü Bela, Curcuna, Coşkun Kalender, Cingöz Hokkobaz, Dalkavuk, Zavzek, Zuhuri, Hoca Nasrettin, Geveze, Meddah, Muzip, Laklak, Hacıyvat, Hayali Cedit, Şaka, Falaka, Kel Hasan, Baha Tevfik'in çıkardığı Eşek, Elmalum, Yuha isimli gazetelerdi. Dini gazete ve dergiler de bu dönemde oldukça artmıştı. Bunlar da: Ceride-i Sofiye, Sıyıtı Hilafet, Sadayı Din, Tarik-i Hidayet, İlmiye, Mikyas-ı Şeriat, Hikmet, Sırat-ı Müstakim, Muhibban, Elmedrese, Sebilürreşat, Kelimetül Hak, Beyanül Hak adlı gazetelerdi.¹⁷²

¹⁷⁰ Caner Arabacı, "İttihat ve Terakki Basını", **İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset**, Editör: Hakan Aydın, Palet Yay., 1. Baskı, Konya, Ekim, 2010, s. 111-112

¹⁷¹ Server İskit, **Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları**, Başvekalet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yay., 1943, s. 159

¹⁷² Server İskit, **A. g. e.**, s. 159

III. BÖLÜM

SİLAHÇI HASAN TAHSİN VE GAZETECİLİĞİ

A. Hayatı

1883 yılında İstanbul'da doğan Hasan Tahsin'in hayatı hakkında bildiklerimiz, aile fertlerinden edindiğimizi bilgilerden ve aynı dönemde yaşamış olan kişilerin hatıralarından meydana gelmekte. Aynı dönem içerisinde yaşayan kişilerden bazıları da oldukça tanıdık isimlerdi. Hasan Tahsin hakkında parça parça olmak üzere edindiğimiz bilgileri bir bütün haline getirmeye çalışmak ve bu bilgileri önemli kişilerin kalemlerinden edinmek oldukça önemliydi. Bu kişilerden biri Mustafa Kemal idi. Yine aynı dönemde yaşayan ve Teşkilat-ı Mahsusa'da görev yapan isimler de, Hasan Tahsin hakkında edindiğimiz bilgileri toplamak adına önemli kaynaklardı.

Bu isimlerin dışında, günümüzde hayatta olan aile üyelerine ulaşmak da bir o kadar önemli kaynaklardı. Aile fertlerinden edindiğimiz bilgiler de Hasan Tahsin'in yaşamı hakkında oluşturacağımız kaynağa önemli katkılar sağlamıştı. Bilgilerine başvurduğumuz bu isimlere de ilerleyen satırlarda değineceğiz. Ancak konuya girmeden önce, özel arşivinden yararlandığım ve bana bu tez konusunu seçmemde yardımcı olan Sayın Hocam Ahmet Mehmetefendioğlu'na teşekkür ederek başlamak istiyorum. Bir aile üyesi olarak da bu bilgileri Yard. Doç. Dr. Ahmet Mehmetefendioğlu'na veren Sayın Hamit Güneşli Bey'e de teşekkürlerimi sunarım.

Hasan Tahsin, İstanbul'da 1883 yılında dünyaya geldi. Babası Miralay (Binbaşı) Seyit Bey idi. Seyit Bey'in, Bolu'lu olduğu bilgisine ve daha sonra da Silah gazetesinden bir yazı ile bu düşüncenin doğruluğunu teyit edebilecek bilgilere de ulaşmış bulunmaktayız.¹⁷³ Seyit Bey'in ve eşi Pembe Hanım'ın, iki kız evladı ve bir de oğlu Hasan Tahsin olmak üzere 3 çocuğu vardı. Kızlarından birinin adı Fevkiye Hanım, diğlerinin ismi ise Nermiye Hanım'dı.

Miralay Seyit Bey işi gereği, Selanik'te çalışmak durumunda kalmıştı. Ailesiyle beraber uzun yıllar Selanik'te kalmışlardı. Fevkiye Hanım'da (1890-1979) burada

¹⁷³ **Silah**, 29 Teşrinievvel 1326/ 11 Kasım 1910

dünyaya gelmişti. Eğitimini Selanik'te alan Hasan Tahsin, babasının da isteği üzerine askeri okula yazılmıştı. Harbiye'ye başladığında ise daha sonra oldukça ünlenecek isimler ile aynı sıraları paylaşmıştı. Bu isimlerden en önemlisi Mustafa Kemal idi. Diğer arkadaşlarından bazıları ise: Ali Fuat (Cebesoy), Ali Fethi (Okyar), Cafer Tayyar Paşa, Enver Paşa, Halil Paşa, Selahattin Adil Paşa, Nuri (Conker), Ömer Naci, Fahrettin Altay, Asım (Gündüz), Ali İhsan (Sabis) gibi isimler ile arkadaşlık yapmaktaydı. Bu isimler o dönemde II. Abdülhamid'in baskıcı rejiminden nasıl kurtuluruz planları yaparak okul yıllarını geçirmekteydiler. Hasan Tahsin de bu ortam içerisinde kendi fikirlerini oluşturmaya başlamıştı. Harbiye eğitimi son bulduktan sonra yapılan kurada görev yeri olarak kendisine Van'ı seçmişti.¹⁷⁴

Mülazım Hasan Tahsin, ordu disiplinini seven, girişimci, cesur ve zorluklarla başa çıkmasını bilen bir kişiydi. Bu kişisel özelliklerinin de etkisiyle Van'da istediği ortamı bulamayan Hasan Tahsin, Van'dan ayrılarak İstanbul Kuleli Askeri Lisesi'nde öğretmen olarak göreve başladı. Romantik bir yapıya sahip olan Hasan Tahsin, şiir yazmakla da meşgul oluyordu. Çıkarıldığı Silah gazetesinde de Tevfik Fikret¹⁷⁵ gibi önemli isimlerden de şiirler olarak yayınlamıştı. Şiire olan merakı da bu gibi örneklerle ortaya konulabilir. Sadece şiir yazmakla kalmamış, resim de yapmıştı. Ancak bu sanatsal özelliklerinin yanı sıra politikayla da ilgilenmekten vazgeçememişti. Padişah hakkında eleştirel konuşmalarının dozu kaçınca İstanbul'dan kaçmak zorunda kalan Hasan Tahsin, Mısır'a gider. Ancak orada da fazla kalamayacak ve İstanbul'a geri dönecekti. İstanbul'dan da Selanik'e geçmişti.¹⁷⁶

Hamit Güneşli Bey'den alınan bilgilere göre Hasan Tahsin, 13 Nisan 1909 günü gerçekleşen ve tarihe 31 Mart İsyanı olarak kaydedilen olayda ise isyan hareketinin bastırılmasında etkili olan Hareket Ordusu içerisinde yer almıştı. Bu olaydan sonra askerlik mesleğinden istifa eden Hasan Tahsin, Silah gazetesini çıkarmaya karar vermiş ve 23 Temmuz 1909 tarihinde gazetenin ilk sayısını çıkarmayı başarmıştı.

Gazetede, daha sonra da bahsedeceğimiz gibi, sert, ateşli ve İttihat ve Terakki Cemiyeti yanlısı yazıları ile tanınmaktaydı. Hasan Tahsin hiç evlenmemişti. Zaten

¹⁷⁴ Hıfzı Topuz, **Özgürlüğe Kurşun**, Remzi Kitabevi, 2. Basım, Ekim, 2007, s. 163

¹⁷⁵ **Silah**, 10 Temmuz 1325/23 Temmuz 1909

¹⁷⁶ Hıfzı Topuz, **A. g. e.**, s. 164

öldürüldüğü tarihte de 33-34 yaşlarında olması gerektiği Hamit Bey tarafından dile getirilmektedir.

Hasan Tahsin'in çok iyi silah kullanmakta ve üzerinde daima iki tabanca taşımaktaydı. Zaten asker olmasının da iyi silah kullanabilmesi üzerindeki etkisi büyük olsa gerektir. Bunun yanında iki silah taşınması da doğal karşılanabilir. Çünkü, İttihatçıların fedaisi olarak anılan bir kişinin her an hangi olay ile karşılaşabileceği konusu her zaman akıllara gelebilir ve kötü bir sonuçla karşılaşmamak için bu gibi bir önlem almayı tercih etmiş olabilirdi.

Çok sert, hırçın ve asabi bir yapıya sahip olan Hasan Tahsin, bu özelliklerini çıkardığı gazetelerde de göstermişti. Gözünü budaktan sakınmayan bir tavır ile cesurca yazılarına devam etmişti. Bu yazılarından dolayı birkaç kez dava konusu olmuş ve gazeteye verilen kapatma cezaları onun bu özelliklerini törpüleyememişti. Cesur yazılarına devam etti. Özellikle de Osmanlı toprağına karşı yapılan bir saldırı karşısında sakinliğini koruyamayan, heyecanlı ve ateşli yazılar ile halkı da hareketlendirmeyi başaran bir yazar olmuştu. Bu tavırların ileride iyi sonuçlara varamayacağı da görülmüştü.

Hasan Tahsin'in iki kız kardeşi olduğundan daha önce bahsetmiştik. Fevkiye Hanım, Hasan Tahsin'den 7 yaş daha küçüktü. Hicaz Valisi Hasan Hilmi Paşa'nın yeğeniyle evlendi. Daha sonra Şemsettin Güneşli adında bir oğulları oldu. Şemsettin Güneşli (1907-1986), Hasan Tahsin ile ilgili bilgelerin bize ulaşmasını sağlayan ve elindeki bilgi ve belgeleri paylaşan Hamit Güneşli'nin babasıdır.

Diğer kız kardeşi Nermiye Hanım, Hasan Tahsin'in ablasıydı. Bir jandarma subayı ile evlenmişti. Hasan Tahsin, eniştesiyle çok iyi dost olmuşlardı ancak eniştesi pek siyaset yanlısı bir insan değildi. Nermiye Hanım'ın bir oğlu dünyaya geldi ve o da daha sonraları generalliğe kadar yükselecek olan Nedim Eremsoy idi.

Hasan Tahsin'in ailesi ve hayatı hakkındaki kısa bilgimiz bunlardan ibarettir. Silah gazetesi ve gazeteciliği hakkındaki bilgiler de sonraki bölümlerde verilecektir. Ancak, Silah gazetesine geçmeden evvel ölümünden, nasıl öldürüldüğünden bahsetmek

de yerinde olacaktır. Ölümü ile ilgili bilgiler de bazı kaynaklarda anlatılmaktadır. Ailesinden alınan bilgiler de bu yazılanları doğrulamaktadır.

Bu konuya ilişkin kaynaklardan biri de Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları adlı eseridir. Hasan Tahsin'in, Mustafa Kemal ile olan arkadaşlıkları askeri okul yıllarına dayanmaktaydı. 317 sınıfının askeri kulüpteki toplantısında Hüseyin Cahit Yalçın için verilmek üzere altın bir kalem hediye edilmesini talep edilmiş ve konuşmalar yapılmıştı. Yunan gazetelerinden birinde Osmanlı Ordusu için hakaret dolu haberler yapılmış ve bu yazıları sadece Hüseyin Cahit Bey reddetmişti. Bu nedenle de bir altın kalem verilmesi için toplantı yapılmıştı. Bu toplantıda konuşma yapanlardan biri de Hasan Tahsin idi. Mustafa Kemal, bu konuşmayı ve Hasan Tahsin'i şöyle anlatmıştı:

“Bazı zabıtlar, yekdiğerini müteakip nutuk veriyorlar, herkes alkışlıyor. Söylenen sözlere dikkat ettim, Ali Paşa'ya sordum, içtimai ve alkışlanan sözlerin medlulünü anladım. Muharrir meşhur Hüseyin Cahit Bey'in altın kalemi...”

O günlerde Yunan gazetelerinden biri yazdığı bir makalede Osmanlı ordusu hakkında hakaretimiz kelimeler kullanmış... Hiç kimse buna karşı ses çıkarmamış, yalnız Hüseyin Cahit Bey Osmanlı ordusuna tevcih edilen bu hakareti kalemiyle reddetmiş, bu hareket zabitanın takdirine mazhar olmuş, kumandan nezdinde teşebbüste bulunmuşlar, Cahit Bey'e Selanik'teki zabitan namına bir hediye takdimi düşünülmüş, bunu kararlaştırmak ve tedariki için zabitanıdan icap edecek parayı toplamak için işbu içtima vukubulmuştu...

Şimdi Tahsin Efendi'nin, gayet hararetli ve mutantan bir nutku alkışlanıyordu. Tahsin Efendi benim sınıf arkadaşım idi. Yüzbaşı iken istifa etmiş veya tekaüd edilmiş ve Selanik'te Silah gazetesini çıkartıyordu. Bu gazete okuyanlarca malum olduğu üzere mahalle kahvehaneleri müdavimlerini galeyana getiren mahiyette manalı manasız sözler, fikirlerle mali idi. Tahsin Efendi (Silahçı Tahsin) lakabını almıştı. Bu suret talakkub, iki muhtelif nevi talakkubdan neşet etmişti. Bazıları Silah gazetesinin adeta atıp tutmalar naşiri olmasından istihza makamında ve diğer bazıları... Avam, bu gazeteyi mahalle kahvesinde biri yüksek sesle okuyup diğerleri dinlediği zaman adeta ateşlendikleri ve Tahsin'in palikaryalara veya Moskoflara savurduğu ağırca küfürlerin

düşmanların ciğergâhına bir tüfek, bir silah mermisi gibi tesir etmekte olduğundan asla şüphe etmedikleri için makamı takdir ve teşcide bu (babayiğit)'e (silahçı) demişlerdi. Bunun şahsını, ahlakını, kuvvet-i ruhunu tanımayanlar yazılarını okudukları zaman kendisini hakikaten sevdayı milliye ve aşkı vatanla kalbi yanan ve ateşin şevkiyle millet ve vatani için ölümler arayan bir kahraman zannedebilirlerdi. Erbab-ı izan için cehalet ve şarlatanlığı takdir etmek bittabi müşkül değildi... Fakat köylerde, kasabalarda, hatta büyük şehirlerde avam için Tahsin, milliyet ve vatanperverliğin bir sembolü idi. Bence de zavallı garip bir tip (type) idi".¹⁷⁷

Mustafa Kemal'in de bahsettiği gibi tam bir vatansever, milliyetperver, bağımsızlık düşkünü, meşrutiyet savunucusu ve İttihatçı olan Hasan Tahsin'in "zavallı" olarak nitelendirilmiş olması ilginçtir. Okul sıralarından itibaren arkadaşı olan bir insanın bu tür sıfatlar ile anılması da bir o kadar ilginçtir. Zira Hasan Tahsin halk tarafından sevilen ve milletvekilliği için adaylığı dahi düşünülen bir isimdi. Ancak Hasan Tahsin, fırkasının henüz adaylarını açıklamadığını vurgulamıştı.¹⁷⁸

Tahsin Uzer'in Makedonya Eşkîyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi adlı kitabında Hasan Tahsin'den bahsedilmektedir. Burada da karşımıza yine önemli bir görevin içerisinde çıkmaktadır. Daha önce de bahsedildiği üzere 31 Mart İsyanı bastırıldıktan sonra sorumluları yakalama çalışmaları başlamış ve bu isyana önder olan kişiler de fazla bir süre geçmeden yakalanmışlardı. Tahsin Uzer'in eserinde, 31 Mart İsyanı'nın tüm ağırlığının Selanik'e yüklendiği ve burada bir "Tahkik Heyeti"nin kurulması istendiğini belirtmektedir. Bu heyetin içerisinde de Tahsin Uzer, Savcı Şakir, Yarbay Hüsnü ve Silah gazetesi sahibi ve başyazarı olan Hasan Tahsin bulunmaktaydı. İlk toplantısı Tophane salonunda olan bu heyetin görevi: 31 Mart İsyanı tutuklularını suç derecelerine göre sıraya sokmak ve suçları sabit olanları da tutanak ve raporları hazırlanarak Askeri Mahkemeye sevk etmektir.¹⁷⁹

Hasan Tahsin, İttihat ve Terakki Fırkası'nın illegal hareketlerde bulunduğu dönemlerde fedai olarak çalışmıştı. Silahşör kadrosunda bulunan Hasan Tahsin, 23

¹⁷⁷ Afet İnan, **Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları**, Cumhuriyet Yay., Nisan, 1999, s. 87-88

¹⁷⁸ **Silah**, 25 Kanunisanı 1327/7 Şubat 1912

¹⁷⁹ Tahsin Uzer, **Makedonya Eşkîyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi**, TTK Yay., Ankara, 1979, s. 253-254

Ocak 1913 tarihinde gerçekleştirilen Babıali Baskını'nda da bulunmuştu. Enver Paşa, Talat Paşa, Filibeli Hilmi, Sapançalı Hakkı, Mithat Şükrü Bleda, Yakup Cemil, Mustafa Necip, Kara Kemal, İzmitli Mümtaz, Samuel İsrail ve Ömer Naci ile beraber baskını düzenleyen grubun içerisinde yer almıştı.¹⁸⁰

Hasan Tahsin, yazdığı bir makalede fedai olduğunu açıkça dile getirmekteydi. "Aldığım tehdid-i namelerin, rezil ve kahpe sahiplerine" başlıklı baş makalede, komitelerden senelerdir tehditler aldığını belirtmekteydi. Hürriyet ve İtilaf Fırkası da "Fırça" namı ile tehditler savurmaktaymış. Bunun nedeni de Hürriyet ve İtilaf Fırkası aleyhine yazdığı bir yazı imiş. Umum Arnavutluk namına Üsküp'ten gelen bu tehditlerden korkmadığını ve vatan ve millet için ölebileceğini, korkmadığını ve son sözünün bu olduğunu vurgulamaktaydı. "Ey Millet! İttihat ve Terakki'nin vatan ve millet yolunda ölecek daha çok fedaisi vardır" diyerek kendisinin de fedai olduğunu ve korkusunun olmadığını anlatmaktaydı.¹⁸¹

Hasan Tahsin'in öldürülmesi olayında ise Mustafa Kemal'in önerilerini dinlememesi, inatçılığı, kendine güvenen ve kararlı bir yapısının olması gibi etkenlerden kaynaklanmaktaydı. Silah gazetesini çıkarmayı bıraktıktan sonra İstanbul'a gelerek, gazetenin yayın hayatına burada devam etmek istemişti. Bu amaç için İttihatçı dostlarıyla da görüşmeler yapmış fakat olumlu bir sonuç alamamıştı. Çünkü, Hasan Tahsin, gazetesinin son yıllarında İttihat ve Terakki Fırkası'na karşı muhalefet yapmaktaydı. Bu durum da İttihatçıları, Hasan Tahsin'e karşı hoşnutsuz kılmaktaydı.

Bu nedenle, İstanbul'a gazete çıkarmak için gelen Hasan Tahsin'e gazete çıkarmadan, iktidara karşı sessiz durması kaydıyla 25 altın maaş bağlanmıştı. Ancak sessiz durmak Hasan Tahsin'e göre bir iş değildi. Bu nedenle de İttihatçılar, Hasan Tahsin'den kurtulma yollarını aramışlardı. Hasan Tahsin'i İstanbul'dan uzaklaştırmak için Bulgaristan'daki Türk çetelerinin örgütlenmesi ve yer altı örgüt çalışmalarını yürütmesi için Sofya'ya gönderilmişti.¹⁸²

¹⁸⁰ Caner Arabacı, "İttihat ve Terakki Basını", **İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset**, Editör: Hakan Aydın, Palet Yay., 1. Baskı, Konya, Nisan, 2010, s. 170

¹⁸¹ **Silah**, 9 Kanunusani 1327/22 Ocak 1912

¹⁸² Hıfzı Topuz, **A. g. e.**, s. 165

Sofya'da çetecilik faaliyetlerinin kendisine uymadığını anlayan Hasan Tahsin, İstanbul'a dönmek için çareler aramaktaydı. Ancak en önemli sorun, komitenin vermiş olduğu bir görevi yerine getirmeme suçu, ölüm cezası ile sonuçlanmaktaydı. Bu olayı da Mustafa Kemal şöyle anlatmıştı:

“Biçarenin akıbeti pek feci olmuştur. 1913'te Sofya'da ataşemiliter bulunduğum sırada, bir gün Silahçı Tahsin'in, sırtında alelaceaip bir sivil elbise, ayaklarında ihtimal zabıtlık zamanından kalmış bir çizme olduğu halde sefarethanenin önünde gördüm.

- *Hayır ola, Tahsin Bey, dedim. Burada ne arıyorsunuz, ne vakit geldin?*

- *Dün geldim, dedi. Sizi arıyordum. Görüşmek istiyorum.*

- *Buyurun, dedim. Ben sefarethaneye girmek üzere gelmiş iken sarf-ı nazar ettim.*

Tahsin Bey'le beraber kendi ikametgâhıma gittik. Ben Sofya'da Boulouvard Ferdinand'da bütün Sofya arabalarınca Numiero Trissisedim denmekle tanınan güzel bir evde ikamet ediyordum...

Enver Paşa, teşkilat-ı mahsusa namı altında bir teşkilat vücuda getirmiştir. Bunun gayesi Memalik-i Osmaniye haricinde Makedonya'da, Kafkasya'da, Mısır'da, Afrika'da, Acemistan'da, Türkistan'da, hülâsa Osmanlı Amal-i Milliyesi'nin küşayış bulabileceği her yerde mekasıd-ı hususiye takip etmek...

Bağdad'da, İngilizlerle muharebede mağlup olduğu için müteessir olup, intihar eden Süleyman Askeri Bey bu hususta Enver Paşa'nın en ileri muavinlerinden bulunuyordu.

Bu teşkilat-ı mahsusanın en faal şubesi Makedonya ile iştigal edeni idi. Bir aralık İstanbul'da, Bulgar komite rüesasından bazıları ile yapılan müzakerat neticesinde bir (Makedonya) Komitesi teşkiline ve müştereken çalışmaya karar vermişler... Süleyman Askeri, bu maksat için Sofya'da, adeta bir murahhas olarak sık sık isbat-ı vücut ediyordu. Süleyman Askeri Beyin Basra Valiliği ve kumandanlığına tayininden sonra, benim arkadaşım olan ve Solak İbrahim denmekle arkadaşları arasında maruf olan bir zat hemen aynı vazifenin ifası için Sofya'ya gelmişti.

İstanbul'da, her kahramanım diyeni komiteye ithal ve Makedonya'ya geçmek üzere Sofya'ya izam ediyorlardı. Silahçı Tahsin Bey de bu meyanda gelmişti. Bu zavallı

her işi Silah gazetesinde avama aşk ve galeyana ve fakat hareketsiz bir takdire sevkedilen makaleleri yazmak gibi bir vazife ifa edeceğini tahayyül ederek Sofya'ya kadar gelmiş. Burada Makedonya'ya geçmek, dağlarda eşkıyalık etmek, silahı gazetesinin serlevhasından eline almak ve kullanmak lazım geleceğini anlayınca, Tahsin yapamayacağı bir işe sevkedilmiş ve İstanbul'da sefalet ve ıstırahım şurada, burada söylemekten mütevellid mahzurun refi ve defî maksadıyla İstanbul'dan biliğfal çıkarılmış olduğunu anlar... Şimdi ne yapayım, dedi.

- Arkadaşlarınla beraber gideceksin, ayağına çarığı geçirecek ve eline mavzeri alacak siyasi maksadınız ne ise onu istihsal edinceye kadar çalışacaksın, dedim.

-Ben, evvela siyasi maksadın ne olduğunu anlamadım. Kimse bana bir şey anlatmadı. Ben böyle körü körüne dağlarda dolaşamam, İstanbul'a döneceğim, dedi.

- İstanbul'a dönemezsin, dedim.

- Niçin! Dedi.

O zaman intisap ettiği komitenin bir nizamnamesi olup olmadığını ve bunu okuyup okumadığını sordum. Hemen cebinden bir nüsha çıkardı.

- Bu mu? dedi.

- Evet! dedim, bunu okuyunuz, ben de bu vesile ile ittıla etmiş oldum.

Tahsin Bey birinci maddeden başlayarak yüksek sesle okumaya başladı. Bilmem kaçınıcı madde idi, biraz daha dikkatli ve bir defa daha okumasını söyledim. Öyle yaptı, fakat benim istihraç ettiğim manaya o intikal edemedi. Tekrar okuması ve anlaması için anlayamadım. Bir daha! dedim...

Bu madde komiteye dahil olanlar, sözlerinden hulf ederlerse hakkında tatbik olunacak cezaya ait idi ve Tahsin Bey'in bu meseleye nazarı dikkatini celbettim.

-Ne demek dedi . Bunun bana ne nispeti olabilir. Bana yemin de ettirmediler. Ben İstanbul'a gitmekle yeminimden hulf etmiş olmayacağım ki.

Tahsin vaziyeti benim ihata ettiğim derecede kavrayamıyordu. Halbuki Tahsin İstanbul'a giderse, komite tarafından idam edileceğine hüküm veriyordum. Çünkü yeni

teşekkül etmiş olan bu komite teşkilatında ciddiyet ve nizamnamenin meriyetinde şiddet iltizam etmek isteyecektir.

Bunu bilakis irae için Tahsin'den hafif bir av olamazdı. Fakat ben daha fazla izahat vermek, mütalaat ve tenviratta bulanmaktan ictinab ettim. Çünkü Tahsin'in yaygaracı olduğunu biliyordum. Bu maddeye bir defa daha ve ciddi olarak nazarı dikkatini celbettikten sonra ihtiyar-ı sükût ettim.

- Ben, dedi, behemehal İstanbul'a gidip bu zevat ile anlaşacağım. Fakat hiç param yoktur. Rica ederim, bana yalnız yol parası veriniz.

Eski mektep arkadaşıma bu kadar cüzi bir para iare etmek benim için pek tabii ve ehemmiyetsiz idi. Fakat evvela seyahatini teshil etmemek ve saniyen benim muavenetimle İstanbul'a avdet ettiğinin şüyuuna mahal vermemek için,

- Peki istediğiniz kadar para vereyim, fakat İstanbul'a gitmek için değil... Ve zaten yanımda para yoktur. Sefaretteki kasada muhafaza ediyorum dedim.

- Merak etmeyiniz, ben İstanbul' a yalnız vaziyeti daha iyi anlamak ve yine avdet etmek üzere gideceğim dedi.

O esnada Sobranya'da mebus arkadaşım İsmail Hakkı Bey geldi. Tahsin'in de arkadaşı idi. İsmail Bey'den istiare edebilirsin dedim. Ve o suretle para meselesi halledildi. Zannediyorum bir gün sonra idi, Talat Paşa (o zaman bey) Sofya'ya gelmişti. Tahsin sefarette herkesin muvacehesinde müşarünileyhin yanına geldi ve yüksek sesle kendinden ve vaziyetten ve mantıksızlıktan bahsetti. Talat Paşa mumaileyhi daha fazla söyletmemek için salona aldı, yalnız görüştüler... Kendisine İstanbul'a dönmeyip, kendisi oraya gittikten ve icap edenlerle görüştükten sonra, Fethi Bey vasıtasıyla vereceği telgrafın mefadına göre hareket eylemesini söyler.

Talat Paşa'nın avdetinden sonra da Tahsin birkaç gün daha bekler. Nihayet hiçbir işaret vuku bulmamış olduğundan İstanbul'a hareket eder.

Beş on gün sonra İstanbul gazetelerinde bir vaka-i müessife okuyorum. Silahçı Tahsin Bey'in biruh olarak cesedi bir çuval içinde mezarlıkta bulunmuştur. Merhumun Allah taksiratını affetsin...!

Mustafa Kemal'in ağızından, Silahçı Hasan Tahsin'in Bulgaristan'daki hareketlerini öğrendikten sonra öldürüldüğü olayı daha yakından incelemek yerinde olacaktır. Kemal Tahir'in Kurt Kanunu adlı romanında bu sahne açık bir şekilde betimlenmişti.

Teşkilat-ı Mahsusa merkezinde küçük bir odada bir masa ve karşılıklı iki sandalye bulunmaktaydı. Birinde Teşkilat-ı Mahsusa başkanı Süleyman Askeri otururken diğer sandalyede de kapıya arkası dönük olarak Silahçı Hasan Tahsin oturmaktaydı. Masada bir takım plan ve haritalar bulunmaktaydı. Bulgaristan'a harcanması için gönderilen Hasan Tahsin, bu görevi yerine getirmek istememiş ve İstanbul'a izinsiz dönmüştü. Bu dönüşünden sonra Teşkilat-ı Mahsusa liderleriyle görüşse de ölüm cezası almaktan kurtulamamıştı. Ancak bu ona sezdirilmemişti ilk görüşmelerde. Masada otururken neden dönmek zorunda olduğunu anlatmaktaydı. Bu sırada da bir kahve getirilmişti kendisine. İş üstünde kahve ikram edilmesi büyük bir saygı ve derin bir sevgi belirtisi idi. Oysa kahvenin içerisinde afyon vardı. Bir yandan kahvesini içerken bir yandan da durumunu anlatmaktaydı. Zaman geçtikçe sersemlemeye ve başı dönmeye başlayan Hasan Tahsin'in başı öne düşüyor fakat zorlayıp kafasını kaldırıyordu. Tam sırası olduğunu fark eden Şef Süleyman Askeri, Kuşçubaşı Eşref'i çağırdı. Eşref, elindeki yağlı kementi Hasan Tahsin'in boynuna dolamıştı. Son bir hamle ile silahına davranmaya çalışan Hasan Tahsin, kahvenin de etkisi ile başarılı olamamıştı. Kısa zaman içerisinde öldürülen Hasan Tahsin, bir çuval içerisinde konularak Edirnekapı Mezarlığı'nda parmaklık çevrili bir mezarın ardına bırakılmıştı.¹⁸³

Birkaç hafta sonra Edirnekapı Mezarlığı'nı ziyarete gidenler tarafından fark edilen bu çuval, bekçiler tarafından açılınca içinden kimlik adına bir şey bulamadılar. Ancak ceketinde terzi Mir'in etiketini okuyabildiler. Zaptiyeler ceketi ünlü terzi Mir'e götürdüklerinde, Mir ceketi görür görmez tanıdı ve "Zavallı Tahsin Bey, bu ceketi ona geçen sene dikmiştim" dedi. Böylece ölünün kimliği de belli olmuş ve Hasan Tahsin olduğu anlaşıldı.¹⁸⁴ Öldürüldüğünde ise yıl 1914 idi.

¹⁸³ Kemal Tahir, **Kurt Kanunu**, İthaki Yay., İstanbul, Eylül, 2005, s. 70-71

¹⁸⁴ Hıfzı Topuz, **A. g. e.**, s. 187

B. İki Hasan Tahsin

Hasan Tahsin ile Osman Recep Nevres arasındaki ilişkiyi de bu bölümde ele alacağız. Bildiğimiz gibi İzmir’de Yunan askerlerine ilk kurşunu sıkarak kendisinin feci bir şekilde ölümüne neden olan, fakat bu ölümü ile ismini ve fikirlerini günümüze kadar ulaştıran kişi olan Osman Nevres, ya da günümüzde sıkça kullanılan ismi ile Hasan Tahsin bir gazeteci idi. Selanik’te doğmuş ve Paris’te siyasal bilgiler okumuştur. İzmir’de yayın hayatını devam ettiren Hukuk-u Beşer gazetesinin de başyazarlığını yapmıştı.¹⁸⁵

Osman Recep Nevres de Silahçı Hasan Tahsin gibi Türklüğü savunan, vatana uzanan düşman ellerinin kırılmasını isteyen, bu yönde ateşli yayınlar yapan bir isimdi. 15 Mayıs 1919 günü attığı kurşun da bu fikirlerinin bir sonucu olarak meydana gelen bir olaydı.

Osman Recep Nevres’in isminin nasıl ve neden değiştiği de oldukça ilginçti. Bu konuda derin bir araştırma yaparak makale hazırlayan Yard. Doç. Dr. Ahmet Mehmetefendioğlu, “Teşkilatın İki Elemanı: Silahçı Tahsin’den Osman Nevres’e İki Hasan Tahsin” adlı çalışmasında bu değişimi ortaya koymuştu.¹⁸⁶

İngiltere adına Balkanlarda faaliyetlerde bulunan Noel ve Charles Roden Buxton kardeşler, Reval Görüşmeleri sırasında Balkan Komitesi adına hareketlerde bulunmaktaydılar. Balkan Savaşı’na giden süreçte ise iyice kızışan siyasi ortamda, Buxton biraderler, Balkan ülkelerini kendi yanlarına çekmeye çalışmışlardı. Bu da Osmanlı Devleti tarafından kaygı verici bir olay olarak görülmekteydi. Bu nedenle Buxton kardeşleri takip etme görevi, 1913 yılında kurulan ve 1914 yılında örgütlenmesini tamamlamış olan Teşkilat-ı Mahsusa’ya verilmişti. Teşkilat-ı Mahsusa’da görev alan Silahçı Hasan Tahsin, daha önce de bahsettiğimiz gibi öldürülmüştü. Öldürülmesi ile kimliği boşa çıkmış ve Hasan Tahsin kimliği, Buxton kardeşlere suikast yapmak için görevlendirilen Osman Recep Nevres’e verilmişti. Bu yeni kimliği ile Bükreş’e giden Osman Recep Nevres, suikast için uygun bir zamanı

¹⁸⁵ İzzet Öztoprak, “Türkiye’nin İşgali ve Milli Direniş Hareketleri”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., Cilt 15, Ankara, 2002, s. 1005

¹⁸⁶ Ahmet Mehmetefendioğlu, “Teşkilatın İki Elemanı: Silahçı Hasan Tahsin’den Osman Nevres’e İki Hasan Tahsin”, **Toplumsal Tarih**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2009, Sayı 185, s. 32-38

beklemeye başlamıştı. Bu tarihten sonra Hasan Tahsin olarak tanınmaya başlamış ve ilk kurşunu atmasına kadar geçen sürede de bu kimliği kullanmıştı.¹⁸⁷

Bükreş'te suikast girişiminde bulunan Hasan Tahsin, iki kardeşi yaralamış ancak öldürmeyi başaramamıştı. Kalabalığın arasından kaçma fırsatı da bulamayarak yakalanan Hasan Tahsin, yapılan sorgulamalarda gerçek ismini vermemiş ve suikastı kendi inisiyatifi ile gerçekleştirdiğini bildirmişti. 1915 yılında yargılanarak beş sene hapis cezasına çarptırılan Hasan Tahsin, 1916 yılında Türk ordusunun Bükreş'e girmesiyle serbest kalmıştı. Türkiye'ye dönerek Teşkilat-ı Mahsusa'da görevine devam etmiş ve öldürüldüğü 15 Mayıs 1919 yılına kadar gizli faaliyetlerini bu yeni ismi, Hasan Tahsin ile gerçekleştirdi.¹⁸⁸

C. Silah Gazetesi

Çalışmamızın konusunu teşkil eden ve Hasan Tahsin'in kişiliğinden bir çok örnekler sunan Silah gazetesi, Türk basın tarihine II. Meşrutiyet'in sağladığı özgürlük ortamı çerçevesinde girmişti. II. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber çok sayıda gazete çıkmış ve bu gazeteler siyaset ile yakından ilgilenmişlerdi. Silah gazetesi de bu tür gazetelerden biriydi.

İlk sayısını 10 Temmuz 1325/23 Temmuz 1909 tarihinde çıkaran gazete, tespit ettiğimiz son sayısını ise 8 Şubat 1327/21 Şubat 1912 çıkarmıştı. Bu tarihte son bulan gazetenin sayısı ise 442'dir. Dergi formatında çıkan gazete, 10. sayısına kadar 16 sayfa olarak çıkmıştı. Sadece 10. ve 12. sayılarında mündericat sayfası ekleyen gazete, 1 sayfası mündericat olmak üzere toplamda 9 sayfa olarak basılmıştı. Daha sonraki sayılarında ilk sayfasına fotoğraflar da ekleyerek basılmaya devam etmişti. 11. sayıdan itibaren 8 sayfa olarak çıkmaya devam etmişti. İlk 8 sayısı 15 günde bir çıkmıştı. Dokuzuncu sayısından itibaren haftada 1 kere çıkarılan Silah gazetesi, 38. sayısına kadar bu şekilde devam etmişti. Ancak bu sayı, birinci senenin son sayısı idi. Gazete, 15. sayısında 1910 yılına geçmişti. Yani 1909 yılının Temmuz ayından 1910 yılının

¹⁸⁷ Ahmet Mehmetefendioğlu, **A. g. m.**, s. 32-35

¹⁸⁸ Ahmet Mehmetefendioğlu, **A. g. m.**, s. 36-38

Ocak ayına kadar, 6 ay gibi bir süre zarfında 15 sayı çıkarabilmişti. Bu arada, gazete 5. sayısında sahip değiştirmişti.

Gazete künyesinde sahibi ve müdürü olarak Mahmud İzzeddin ismi yazmaktaydı. Sermuharriri ise “Na-kam” takma isimli biridir ki biz bu ismin, daha sonraki gazete nüshalarına dayanarak, Hasan Tahsin olduğunu görmekteyiz. Sahibi ve müdürünün değişmesinin nedeni Hasan Tahsin’in Avrupa’ya gitmesiydi. Gazetenin 4. sayısında “*Silahımızın sahibi ve sermuharriri Tahsin Bey muvakkat (geçici) bir zaman için Avrupa’ya gitmiştir. Oradan gazetemize hatırat-ı askeriye gönderecektir.*” diye bir ilan verilmişti.¹⁸⁹ Yaklaşık olarak 6 ay gibi bir süre için Avrupa’da kalan Hasan Tahsin, tahminen Rumi takvim olarak Şubat ayı sonlarında geri dönmüştü. Bu süre zarfında “Tahsin” imzalı hiçbir yazı gazetede yer almamıştı. Onun yerine Na-kam takma ismiyle sermuharrir olarak yazılar yazılmıştı. Biz de bu değişimin sebebini verilen ilandan anlamaktayız. Çünkü; zaten 23. sayıda da gazete sahibi ve sermuharriri tekrar Tahsin olarak değişmiş ve “Tahsin” imzalı yazılar tekrar gazetede yer almıştı. Ancak müdür-ü mesulü Mahmud İzzeddin olarak devam etmişti.

Gazetenin ilk sayısından 10. sayısına kadar olan fiyatı 40 paradır. 10. sayısından itibaren 20 para olan gazete fiyatı ikinci senesine kadar bu şekilde devam etmişti. Senelik abonelik fiyatı 30 guruş olan gazetenin memalik-i ecnebiyedeki satış fiyatı ise 10 Frank’tı.

Kırmızı ve beyaz olarak çapraz olarak ikiye ayrılan ilk sayfada, ay ve hilal simgeleri dikkati çekmektedir. Hilal simgesinin içerisinde “Silah” yazarken, ay simgesinin içerisinde “Hazır ol cenge eğer istersen sulh-u salah” yazmaktadır. Ay ve hilalin arasında ise “Yaşa millet, yaşa ey şanlı vatan” yazmaktadır. Silah başlığı altında yazan slogan, gazetenin amacını açıkça ortaya koymaktadır. “Mesleği İttihad, Hedefi Terakki” ile ne amaçla yayınlar yapılacağı ve hangi yönde olunduğu açıkça ortaya konulmuştu. İdarehane adresi olarak da Selanik Örtülü Çarşı’da “Asır” Matbaası verilmişti. Posta kutusu numarası 219 idi. Yine aynı bölümde Latin harfleri ile TAHSSIN: “Silah” Salonique isimleri yazılmıştı.

¹⁸⁹ **Silah**, 25 Ağustos 1325/7 Eylül 1909

İkinci senesine 30 Mayıs 1327/12 Haziran 1911 günü başlayan gazete, artık her gün çıkan bir gazete haline gelmişti. Sermuharriri yine Tahsin idi. Bu defa sahibi ve müdürü de Tahsin idi. Ancak bu sefer de isminde değişikliğe gidilmişti ve Silah olan gazete ismi “Salah” olarak değiştirilmişti. Salah; düzelme, iyileşme, iyilik anlamlarına gelmektedir. 6 Teşrinisani 1327 tarihinde gazetenin matbaasında değişiklik yapılmış ve Asır Matbaası yerine Osmaniye Matbaası tarafından basılmıştı. Silah gazetesinin tüm sayıları ne yazık ki elimizde yoktur. Çok eksik sayı bulunmaktadır.

Silah gazetesi düzenli olarak çıkan bir gazetesi olamamıştı. Bazı tarihlerde “Şimdilik haftada üç kere çıkar” notuyla da yayınlanabilmişti. Bunun yanı sıra konu olarak da ilk dönemleriyle son dönemleri arasında büyük farklılıklar göze çarpıyordu. İlk dönemlerinde siyasete hızlı bir giriş yapmayarak askeri bilgilere daha çok yer verirken, daha sonraları gelişen siyasi olaylar karşısında sessizliğini koruyamamış ve askeri haberlerden daha fazla siyasete el atmıştı. Bu konuyu yayın politikası başlığı altında işleyeceğiz.

Gazetenin içeriğinde geniş bir şekilde yer bulmuş tefrikalar da mevcuttur. Bunlar, Makedonya ve Girit adındaki yazı dizileridir. Makedonya adlı yazı dizisinde, Makedonya tarihini anlatarak, o dönemlere nasıl gelindiği ve o bölgede savaş ortamına nasıl düşüldüğü ele alınmaya çalışılmıştı. Bu konuyu geniş bir biçimde ele alan Hasan Tahsin, o bölgelerde yaşayan biri olarak da bu konuya eğilmişti.

Girit ise aslında bir tiyatro oyunudur. Bu tiyatro oyununu gazetede yayınlayarak okuyucularına aktarmıştı. Aslında, tüm yayın hayatı boyunca Girit’e ayrı bir önem ile sarılmış olan Hasan Tahsin, bu tiyatro oyunu ile Girit’in tarihinden başlayarak, Yunanistan’ın Girit’i ilhak edişine kadar olan dönemi, biraz da acıklı bir şekilde, ele almıştır. Bu tiyatro oyunu bazı dönemlerde yasağa da uğramıştı. Bunun nedeni de, tiyatro metninde bazı yabancı devletlere ve Rumlara karşı aşırı sert tavır takınmış olmasıdır. Bu tiyatro oyununda bir aile üzerinden hareket edilmiş ve bu ailenin Girit Adası’nda Rumlarla yaşanan sıkıntıları, Girit’in düşman eline düşmesini anlatmaktadır. Konumuz Silah gazetesi olduğu için Girit tiyatrosunu da başka bir çalışmaya bırakmak yerinde olacaktır. Zira bu tiyatro, çok uzun bir metinden oluşmaktadır.

Girit ve Makedonya gibi yazılarının dışında Arabistan ve Yemen’i de anlatan içerikler yer almıştır. Bunların dışında, gazetenin ilk dönemlerinde askerlere yönelik olarak eğitimler ve bilgiler içeren yazılar da geniş yer bulmuştur. Ancak askerlere yönelik bu yazılar kısa sürede yayınlanmaktan vazgeçilmiştir.

1. Silah Gazetesi Yayın Politikası

Silah gazetesi sahibi Hasan Tahsin’in asker kökenli bir isim olmasından dolayıdır ki gazetenin ilk sayılarından itibaren askeri haberlere önem verilmişti. Askerlere önem veren, asker sağlığıyla ilgilenen, “Terbiye-i Maneviye” isimli yazıları ile ordunun maneviyatını anlatan, “Terbiye-i Maddiye” yazıları ile de bir ordunun düzenini ve erlerin nasıl eğitileceğini anlatmaya çalışan bir gazete olarak yayın hayatına başlamıştı Silah gazetesi. Osmanlı ordusunun ne derece sağlam ve kuvvetli olduğunu her fırsatta vurgulayan, askerlere seslenerek onların güçlerini arttırmaya ve vatani korumaya yönelik haberler yapan, askerlere, askerlik mesleği ile sorular sorarak cevap bekleyen ve doğru verilen cevaplarda hediye olarak Silah gazetesi aboneliği veren bir gazete idi.

Gazete 2. sayısında ne amaçla çıktığını bir beyanatta açıkça belirtmişti. Bu beyanat aşağıda verilmiştir:

“Silahın Beyanattı

Silah bir mavzer, bir martin, bir gıra, bir manliher, bir grup (krupp) değildir. Onların ne mal olduklarını anlatır. Bir Osmanlı piştolüdür. Silah bilhassa nefer, onbaşı, küçük zabıt ve mülahım ve yüz başıdır. Silah, amele bir millet-i anasırı yetiştirir. Efradına atıp vurmayı, dayanıp durmayı talim eder. Bir neferin adımıdan, bölüğün hücumuna kadar talim ve terbiye-i askeriye’nin sefahatini muhtevindir. Bir çöpün, bir tarlanın, bir kulübenin ve bunların sahiplerinden müteşekkil bir heyet-i içtimaiyenin bidayet-i¹⁹⁰ teşkilinden, nihayet mevcudiyetine kadar en ufak hakayık (gerçekler) felsefesi çizili, zirai, sınai, ticari, iktisadi, askeri, içtimai, siyasi bir Osmanlı

¹⁹⁰ Bidayet, başlangıç anlamında kullanıldığı gibi son dönem Osmanlı adli teşkilatında davaların ilk olarak görüldüğü mahkemelere de verilen isim idi. Bu mahkemeler kaza ve kaza mahiyetinde olan bölgelerde bulunmaktadır. Bu mahkemelerin bir üst mahkemesi istinaf mahkemeleriydi. En üst mahkeme olarak da temyiz mahkemeleri yer almaktaydı.

haritasından bahs eder. Silahın heyet-i tahririyesi bütün ordu zabitanıdır. Ve her sınıftan yazılara arz-ı sütun eder. (Silah Selanik askeri kulübünün merci-i (merkez) efkarıdır. Ve bütün askeri kuliplerine hizmet eder.)

Silah kıt'asınca okuyup yazdığını tasdik ettiren efrada nısf-ı (yarı) fiyatla abone kayıt eder. Aynı şartla efrada idarehanesinde nüshasını yirmi paraya satar. Silahın yaşaması abonelerinin artmasıyla kaimdir (mevcut). Kâri'ni (okuyucu) rağbete davet zâiddir (gereksiz).

Silah, müteveffa (ölmüş) ve şüheda ailelerinin devair-i askeriyedeki (askeri daire) işlerini takip eder ve cereyanını (akışını) söyler.

Silah, zabitan ve efrad-ı askeriye ailelerinin hastalarını tedavi edecek vesaiti ihzar eyler.

Silah, Selanik'teki leyli (yatılı) mekteplerindeki asker çocuklarının her türlü mes'ulünü deruhde (üstüne almak) eyler.

Heyet-i idare, Silaha abone olan silah arkadaşlarımızın ordu merkezindeki amur (beka, kalıcılık) ve hususat-ı resmiye ve siparişat-ı hususiyelerini mesaraten (masraf olarak) temin eylemeğe bir hizmet-i fahire (değerli) add eder. Silah, intişarını tebrik eden refika-yı kirama teşekkürleriyle resm-i tazimi (saygı gösterme) ifa eder.”¹⁹¹

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, askerler ve orduyla yakından ilgileneceğini beyan eden gazete, asker ailelerini de yalnız bırakmamaya gayret göstermişti. Bu örnekleri gazete sayılarında rahatça görebilmekteyiz. Son dönemlerinde daha çok siyasete yönelse de asker ve orduyu yüceltmekten, onlara yardım etmekten, donanmaya yardımlar toplamaktan asla vazgeçmemişti. Aynı zamanda askerleri eğitici bilgiler de gazetenin ilk sayılarında verilmeye çalışılmıştı. Bir manganın eğitimi, bir takımın eğitimi gibi yazılar ile askerleri eğitici yayınlar yapılmıştı. Sadece yazılar ile kalmayarak bazı müsabakalar da gerçekleştirmişti. Bunlardan biri de askerlere gazete üzerinden sorular sorarak, doğru cevaplara ödüller vermek olmuştu. “Silahın Müsabakaları” adında, gazete sayısının sonunda yer verilen sorulardan bir tanesi şu şekildeydi:

¹⁹¹ **Silah**, 25 Temmuz 1325/7 Ağustos 1909

“1-Zabitan ve küçük zabitan arkadaşlarımıza, bir bölüğün bir takımı en şiddetli bir ateş altında çarpışıyor. Diğer takımlar takviye etti. Avcı hattı takımlara, mangalara taksim olunmak için en kolay nasıl sevk olunur.

2-Nefer arkadaşlarımıza: bir nefer düşmanı görünce ne yapar ?

Avcı hattında yanındaki arkadaşın yaralandı, senin vazifen nedir ?

Müsabakayı kazanana altı aylık abone ikram ve bir yadigar hediye edilecektir.”¹⁹²

Silah gazetesinde, Avrupa’da sosyalizmin gelişmesine paralel olarak gelişen anti militarizm akımından da bahsedilmekteydi. Köprülü Mülazım Ömer adındaki bir kişinin makalesinde, anti militarizm düşüncesinin işe yaramayacağı, bunun bir hayal ürünü olduğunu vurgulamıştı. Gazetede 4 sayfa yer verilen bu uzun makalede bu gibi bir durumun, yani anti militarizmin gerçekte var olamayacak bir düşünce olduğunu anlatmaya çalışmıştı. Hıristiyanlığın müdafii, meşhur Lactance ve ünlü filozof Seneca’dan da örnekler verdiği yazısında ilk insanlar nasıl hayatını, malını, izzetini, nefisini muhafaza ettiyse bu günkü insanlar da aynılarını yapacaklardır demektedir. Eski insanlar da hemcinsinin kilerine nasıl tecavüz ettiyse şimdi de aynı şeyler olacaktır demişti. Ancak bugünün farklılığı ise teknoloji, yani gelişen akıldır demektedir. Artık mitralyözler yapılıyor ve bunlarla savaşıyor diyordu. Kısacası, anti militarizm gibi bir düşüncenin var olamayacağından bahsetmekteydi.¹⁹³

Gazetenin ilk dönemlerinde yazı yazan bir çok isim görülmekteydi. Bunun nedeni olarak da gazetenin herkese açık olması olarak gösterilebilir. Yayın politikasında, askeri bilgiler de olmak üzere, gazetenin yayın politikasına ve düşüncelerine karşı bir sorun çıkarmayan ve genel olarak asker kökenli isimler tarafından gönderilen yazıların yayımlandığı görülmektedir. Böylece, hem gazete daha çok okuyucuya seslenmekte hem de farklı kişilerin farklı fikirlerini yayınlarak yayın politikası çerçevesinde yayın hayatını sürdürmekteydi.

Daha ilk sayısından itibaren “Makedonya” adında bir tefrika yayınlamaya başlayan Hasan Tahsin, Makedonya’daki siyasi kargaşaya dikkat çekmek istemekteydi.

¹⁹² **Silah**, 10 Temmuz 1325/23 Temmuz 1909

¹⁹³ **Silah**, 10 Ağustos 1325/23 Ağustos 1909

Bunun için de Makedonya tarihini anlatarak tefrikasına başlayan Hasan Tahsin sonraki sayılarda da bu coğrafyaya dikkat çekmeye devam etmişti. Sadece Makedonya'dan değil, Girit'ten bahseden yazılar da kaleme almıştı. Aynı dönemde, Girit'in Yunanistan tarafından ilhak edilmesi çabaları da mevcuttu. Bu duruma dikkat çekmek ve donanmayı güçlendirmek için yardımlar da toplamak amacıyla gazetede yayınlar yapılmaktaydı. Silah arkadaşlarına çağrılar yaparak Girit'te Yunan bayrağı çekildiğini ve oradaki Türk izlerinin silinmeye başlandığını anlatmış ve Girit'i kurtaralım demişti.

Gazete, yayın hayatını sürdürebilmek için bazen isteklerde de bulunmuştu. Gazetenin satın alınarak yaşayacağını belirten "Rica-yı Mahsus" adı altındaki yazı ile bu isteğini açıkça belirtmektedir. Gazetenin fakir olduğunu belirten bu yazısı aşağıdaki gibidir:

"Rica-yı Mahsus

*Silah, yaşamak ister, fakat fakirdir. Hayatını kazandıracak kuvvet, muhterem kar'ininin buyuracağı rağbettir. Silah üç ay kendi gıdasıyla, nafakasıyla yaşadı. Artık kar'inine tasdi'e (rahatsız etme), ta'cize mecburiyet hasıl oluyor. Abonelerimiz her vakit bizi mes'ud ettikleri rağbete ve teveccühe değersiz abone bedelatından mütehasıl (meydana gelen) muavenet-i nakdiyelerini (nakdi yardım) de ilave buyururlarsa Silah bahtiyar olur ve şimdiden kar'inine takdim ettiği teşekküratıyla hayatını techiz (gerekeni yapma) eder."*¹⁹⁴

Silah gazetesi, Girit ve Makedonya gibi Balkanlar'dan da haberler vermekteydi. Balkanlardaki durumu da yakından takip eden gazete, oradaki çetecilik hareketlerinden, Türkiye ve Balkan sınırlarındaki olaylardan, Balkan devletlerinin diğer Avrupa devletleriyle olan ilişkilerinden de bahseden bir gazete idi. Herkes gibi Silah gazetesi ve yazarları da Balkanlarda olacak bir savaştan emin gibi yazmaktaydılar. Çünkü oradaki hareketler ve Balkan uluslarının davranışları bunu açıkça göstermekte idi. Hasan Tahsin'in bu konudaki değerlendirmeleri de tahmin edilebileceği gibi savaştan korkmayan ve eğer gerekecekse savaşırız tarzında idi.

¹⁹⁴ **Silah**, 25 Eylül 1325/8 Ekim 1909

Silah gazetesinin daha ilk sayılarında Balkanların durumundan bahsedilmiş ve Osmanlı Devleti için sonu hiç de hayırlı olmayan olaylar ile karşı karşı kalınacağına değinilmişti. Aslında gazetede Osmanlı ile diğer devletler arasında yaşanan olayların hepsinde fikrini beyan eden yazılar yer almıştı. Hasan Tahsin'in bizzat kaleme aldığı Makedonya adındaki tefrikasında, Balkanların Osmanlı Devleti ile süregelen ilişkisini devletin kuruluşundan itibaren anlatmaya çalışmıştı. Rusların Panslavizm politikası ile hareketlenmeye başladıklarını ve bu hareketlerle Türklere karşı baskılarda bulduklarını yazmıştı.¹⁹⁵

Balkanlarda olan olaylara sık sık değinen Silah gazetesi, Mülazım Tevfik adında bir Osmanlı askerinin Balkan çeteleriyle mücadele ederken şehit edildiğini ve bunun sorumlusu katillerin peşine düşülmesi gerektiğini, aksi takdirde Tevfik'in silah arkadaşlarının intikamını alacaklarını yazmıştı.¹⁹⁶ Gazetede bu ve bunun gibi bir çok olaydan bahsedilmişti.

Romanya'dan başlayarak Bulgar, Sırp, Karadağ, Yunan ve Osmanlı Devleti'ni saran müzmin bir hastalık olarak gördüğü bu durumun gittikçe arttığından bahseden Na-Kam, bu hastalığın ta Viyana'dan, Roma'dan ve Petersburg'dan yayıldığını ve bu nedenle tedavi etmenin zorlaştığını vurgulamaktaydı. "*Balkanlarda oluşan "Balkan ittihadı", bazı gazeteleri himaye ederek genç Sırpı kuvvetli hale getirmektedir"* diye yazmaktaydı. "*Balkanların kendi haline bırakılması daha doğru olarak görmekte ve böylece tarihlerdeki lekelerin de yıkanmış olarak kansız bir tarihe yeni yollar açar"* demektedir.¹⁹⁷

Balkanlardaki bu durum için sulhtan yana olmayan yazılar kaleme alınmıştı. "*Şark sulha değil harbe gebe dir"* adlı makalede, "*Balkanlardaki siyasi ortamdan doğan karmaşanın sulh ile çözülecek bir yanı kalmamıştır ve eğer bize karşı taarruz ediliyorsa biz de kan ile cevap vermeye hazırız"* demektedir.¹⁹⁸ Zaten gazetenin yayın politikasında da geri çekilme, alttan alma gibi bir düşünce yoktur ve bu düşünce doğrultusunda da her türlü saldırıya karşı gereken cevapların verilmesinden yanadır.

¹⁹⁵ **Silah**, 10 Ağustos 1325/23 Ağustos 1909

¹⁹⁶ **Silah**, 10 Ağustos 1325/23 Ağustos 1909

¹⁹⁷ **Silah**, 23 Teşrinievvel 1325/5 Kasım 1909

¹⁹⁸ **Silah**, 5 Şubat 1325/18 Şubat 1910

“Osmanlılar hayat için namusu değil, namus için hayatı sevenlerdendir” diyerek herhangi bir saldırıda ne için cevap verileceğini de vurgulanmıştı.

Balkanların kanlı ve matemli günlere gebe olduğunu ve çok yakında bir savaş çıkacağını önceden gören Silah gazetesi, bu günlerin sonucunda ise çok sayıda şehit ve gazi olacağını yazmıştı. Yine aynı tarihli gazete nüshasında Bulgar sınırında yer alan Timraş'ta meydana gelen olaydan bahsedilmişti. Silah gazetesi namına Timraş'ta şehit olanlar için bir mevlit okutulmuştu ve Timraş ahalisi de bu mevlit için Silah gazetesine teşekkür etmekteydi. Silah gazetesinin Bulgar hududu muhabiri Mehmed, Timraş'ta meydana gelen olayları anlatan bir mektup göndermiş ve bu müsademede şehit olanların isimlerini yazmıştı.¹⁹⁹

İkinci senenin ilk sayısında Balkanlardaki siyasi durumdan bahseden Silah Gazetesi bu bölgeye ne kadar önem verdiğini göstermiş ve Alman Post Gazetesi'nden haberlere yer vererek Avusturya'nın Balkanlardaki hareketlerinden dolayı Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karıştığını vurgulamıştır. Balkanlardaki küçük ve büyük devletlerin tehlikeli oyunlarından bahsederek bölgedeki durumun kritik seviyelerde olduğunu söylemektedir. Balkanlardan bir silah borusu işitildiği ve savaş durumunda olduğu anlatılmıştır.²⁰⁰

Bu kritik durumun ardından Balkan sınırlarımızda olan olaylardan, çete hareketlerinden ve kundakçıların Balkanların tutuşacağını söylediklerinden bahsediyor. Bunun yanında Karadağ ile ilgili haberlere de yer verilerek oradaki durumun da Osmanlı Devleti kontrolünden çıkmak üzere olduğu ve muharebe durumuna geçilebilme ihtimali olduğu gazete haberlerinde yer almaktadır. Karadağ'ın şımarık hareketlerde bulunduğu da yazılmaktadır. Durumun ne kadar önemli bir seviyeye geldiği de bu gibi olumsuz haberlerden anlaşılmaktadır. Ancak bu durumu hükümetimiz tam kavrayamadı, bu yüzden Osmanlı halkı olarak uyanalım diyor. Eşkıyalara ve canilere karşı birlik olarak karşı koyalım demektedir.

Balkanlar gibi Girit'in ve Girit ahalisinin durumuyla ilgili sıkça haberler veren Silah gazetesi, bu konuda özellikle donanmaya önem vermekteydi. Bir ada olan Girit'e

¹⁹⁹ Silah, 26 Şubat 1325/11 Mart 1910

²⁰⁰ Silah, 30 Mayıs 1327/12 Haziran 1911

ulaşmanın tek yolu olan gemilere ve dolayısıyla olası bir savaş durumunda kullanılacak olan savaş gemilerine önem veren Silah gazetesi donanma için her fırsatta yardım toplamaya çalışmıştı. Gazetede Girit haberleri örneklerine bakmakta da yarar var.

Silah gazetesi ilk sayılarından itibaren Girit'in vahim durumunu anlatmaya başlamıştı. Gazetede yer alan haberlere göre Girit'te bulunan kalelere Yunan bayrağı çekilmiş ve İslamlara karşı boykot yapılmaya başlanmıştı. Girit'teki Müslüman ve Türk izlerinin tek tek silinmeye çalışıldığı ve burada bulunan Türklere karşı kötü davranışlarda bulunulduğunu yazmıştı. Silahçı Tahsin de silah arkadaşlarına gazete vasıtasıyla seslenerek Girit'i Yunan bayrağının altında ezilmekten kurtaralım demekteydi.²⁰¹ Ancak bu haberlere rağmen bir şey yapılamadığını ve Girit'teki halkın gaspa uğradığından bahsetmişti.²⁰²

Gazetenin birinci sene sayılarında Girit problemine sıkça değinilmiş ve Girit'in Yunanistan'a ilhakına şiddetle karşı çıkılmıştı. *“Bu ilhakin olmaması için gerekirse pençelerimizi çıkararak savaşmalı ve bu statükoyu yıkmalıyız”* diyordu.²⁰³ Bunun yanında Osmanlı donanmasını güçlendirmek için de faaliyette bulunan Silah gazetesi, 13. sayısını İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin birinci kulübü himayesinde çıkararak *“Girit Bayram İster”* başlıklı yazıda *“Girit için dua edelim ki ilhaktan kurtulsun, aynı zamanda donanmaya da ianede bulunalım”* diye halka seslenmekteydi.²⁰⁴ Donanma için her zaman yardım isteyen gazete, güçlü bir donanma sayesinde düşmanlara karşı daha rahat hareket edilebileceği düşüncesini halka yaymaktaydı.

Girit'in Osmanlı için ne kadar hayati önemde olduğunu vurgulamak isteyen Silah gazetesi, *“Ya Girit, Ya Şehit”* adlı makalede Yunanistan'ın savaşmak için ordusunu güçlendirdiğini ve Bulgarların da savaş için hazırlıklarda bulunduğunu anlatmıştı. Savaş birden patlarsa bile savaşa hazırız diyerek halka cesaret aşılayan sözlerle *“Ya Girit, Ya Şehit”* sloganları hazırlamış ve şeriatın kestiği parmak acımaz demişti. Her türlü durum için Osmanlı ordusunun hazır olduğunu vurgulamaktan geri kalmamıştı.²⁰⁵ Girit halkı da Silah gazetesinin yaptığı yayınları çok önemli görerek her fırsatta teşekkürlerini

²⁰¹ **Silah**, 25 Temmuz 1325/7 Ağustos 1909

²⁰² **Silah**, 10 Teşrinisani 1325/23 Kasım 1909

²⁰³ **Silah**, 4 Kanunuevvel 1325/17 Aralık 1909

²⁰⁴ **Silah**, 11 Kanunuevvel 1325/24 Aralık 1909

²⁰⁵ **Silah**, 22 Kanunisani 1325/4 Şubat 1910

iletmişlerdi. Mektuplar göndererek Silah gazetesine şükranlarını sunan Girit Müslümanları kendi aralarında para da toplayarak gazete idarehanesine göndermişler ve donanma için harcanmasını istemişlerdi. Bu mektuplardan ilki 2 Şubat 1325 tarihinde Resmo Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkezi tarafından gönderilmişti ve Hasan Tahsin için de “vatanperver kardeşimiz” sıfatını kullanmışlardı. Diğer bir mektup da Resmo’dan Yakupaki Mustafa Kamil tarafından gönderilmişti. Bu mektupta Silah gazetesinin haberlerine vurgu yapılarak ada ahalisinin şükranları sunulmuştu. Kristal kahvehanesinde bazı eşyalar müzayede edilmiş ve bunların parası da donanma için toplanmıştı.²⁰⁶

Hasan Tahsin, “Selamet-i Millet İçin” adlı makalesinde Girit’in durumundan bahsetmiş ancak bu durumun Osmanlı için pek bir önemi yokmuş gibi davranıldığından şikayet etmişti. Payitahtın şenlik yaptığını, gazetelerin ise bir haftadır Girit ile ilgili bir haber yapmadıklarından bahsetmişti. Bu umursamazlığa kızan Silahçı Tahsin, “*Osmanlı ordusunun ne kadar kuvvetli olduğunu ve unsurlarımıza uzanan elleri kıracağız diyerek düşmanlara karşı zayıf değiliz, büyük Osmanlı Devleti her şeye yeter*” demektedir. Aynı tarihli nüshada bir Osmanlı çavuşu ile Yunanlılar arasında vapurda geçen bir olayı da anlatılmıştı. Bu olaya göre; “*vapurda bulunan Yunan yolcular bir köpeğe Mahmut Şevket Paşa ismini koymuşlardı. Bunu duyan Osmanlı çavuşu da bu büyük bir terbiyesizlik diyerek köpeğe yorgi ismini daha uygun görerek Yunanlılara haddini bildirdi*” demişti.²⁰⁷

Sürekli olarak Girit haberleri veren Silah gazetesi, burada Müslümanlara karşı işlenen cinayet ve mezalimden bahsederek Osmanlı halkının dikkatini Girit üzerine çekmeye çalıştı. Ancak Girit’in Yunanistan’a katılmasına kadar geçen sürede sürekli olarak yapılan eziyet ve mezalimler artarak devam etmişti. Büyük devletlerin de Osmanlı Devleti aleyhinde tutum sergilemeleri üzerine Girit Müslümanlarının hali kötüye gitmişti. Girit yönetiminin Yunanistan hukukunu benimseyeceği gibi haberlerin Avrupa basınında yer alması Müslümanları kötümserliğe itmiştir. Silah Gazetesi bu ilhaka karşı durmak için İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne miting yapılmasını yönünde

²⁰⁶ **Silah**, 12 Şubat 1325/25 Şubat 1910

²⁰⁷ **Silah**, 12 Mart 1326/25 Mart 1910

haberler yaparak elinden geleni yapmıştı.²⁰⁸ Silah gazetesinin Girit üzerine olan haberleri, donanmaya yardımları, Girit halkına olan yardımları yetmemiş, Girit'in Yunanistan'a katılmasına ve Girit halkına yapılan mezalime engel olunamamıştı.

Bir İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi ve vatanperver olan Silahçı Hasan Tahsin, Osmanlı Devleti siyasetini ve dış politikasını uzun süre meşgul eden Trablusgarp Savaşı ile yakından ilgilenmiş ve İtalyanlara karşı basın yoluyla büyük bir mücadeleye girişmişti. Bu mücadelesi sırasında Silah Gazetesi'ni kullanarak halkı bilgilendirme ve İtalya'ya karşı hareket etme konularında önemli adımlar atmaya çalışmıştı.

İtalya ile savaş durumunda iken onları devamlı olarak küçük gören haberler yapan Silah gazetesi, İtalyanlara “*Makarnacılar*”, “*İtalya köpekleri*” gibi isimler ile hitap etmekteydi. Trablusgarp'taki muhabirlerden sürekli haber almaya çalışarak Osmanlı halkını Trablusgarp Savaşı'ndan haberdar etmek istemişti. Silah gazetesinin de yaptığı haberler ve duyurular ile Trablus için gönüllü askerler toplanılmış ve bununla da kalınmayarak mahalle mahalle mıntikalara ayrılarak savunma yapılacağını bildirmişti. “*Vatan fedaileri haydi silah başına*“ çağrılarını yapılarak halktan gönüllü askerler toplanmıştı.²⁰⁹

Derne, Tobruk ve Bingazi gibi savaşın yoğun bir şekilde devam ettiği bölgelerden zamanında haber almaya çalışan Silah gazetesi, Matin, Tan gibi gazetelerden de haberler alarak satırlarında yer vermişti. Savaşı sayılar vererek aktarmaya çalışan gazete, İtalyanların Trablusgarp'ta yenilgiye uğradığını, güçlü askerlerimizin karşısında durmalarının zor olduğunu yazmıştı. Gerek Türk askeri gerekse Trablusgarplı mücahitlerin iyi bir savaş çıkardığını yazmaktaydı.²¹⁰

“Dünyada İtalyanlar kadar yalancı, alçak, edepsiz yoktur” adlı makalesinde Trablusgarp Savaşı'ndan bahseden Silah gazetesi, Türklerin bölgede üstün savaşlar çıkardığını ancak İtalyan gazetelerinde İtalya'nın savaşı kazandığını söyleyen haberler

²⁰⁸ **Silah**, 15 Ağustos 1327/28 Ağustos 1911

²⁰⁹ **Silah**, 1 Eylül 1327/14 Eylül 1911

²¹⁰ **Silah**, 16 Kanunuevvel 1327/29 Aralık 1911

olduğunu vurgulamıştı. Bunun doğru bir haber olmadığını ve Trablus, Bingazi ve Tobruk'taki savaşlarda üstünlüğümüzü tüm dünya tasdik etti demektedir.²¹¹

Gazete, Trablusgarp Savaşı ile ilgili olarak olumlu haberler yapmaya çalışılmış gibi bir izlenim yaratmaya çalışmaktaydı. Genel olarak bölgesel mücadelelerde zayıf tarafın İtalyanlar olduğunu sıkça vurgulamıştı. Ancak savaşın sonunda olumlu bir yan olmadığı da bilinmekteydi. Trablus'u kurtarmanın tek yolunun ittifak etmek olduğunu ve bunun dışındaki yolların kabul edilemeyeceği yazılmıştı gazetede. Ülke içerisindeki siyasi kargaşadan biraz olsun uzaklaşınca dikkatlerini Trablusgarp'a vermeleri gerektiğini ve bunun sonucunda da silahlı mücadeleye girilmesi gerektiği halka anlatılmıştı. *“Osmanlı'nın silahu ittihatır”* sözüyle de barıştan bir yana tavır sergilenemeyeceği vurgulanmak istenmişti.²¹²

Silah gazetesinin savaşmaktan çekinmediğini gösteren haberler yapmıştı. Asker kökenli ve fedai bir gazetecinin de bu tür haberler yapmasının normal olarak görülmesi gerekir. Bu tür yazılardan biri de *“Kılıçlar kınına konmasın, daha görülecek pek çok işler var”* adlı Silah imzalı yazıdır. İtalyanlardan bahseden bu yazıda Trablusgarp Savaşı'nda üstün tarafın Osmanlı olduğunu ve İtalyanların Akdeniz'de Osmanlı tüccarlarının yanı sıra İngiliz tüccarlarına da saldırılarda bulunduğunu yazılmıştı. *“Ellerimiz kirlenmiş iken daha bir çok kesilecek kafaları da doğramak, görülecek işleri de bitirmek, hal olunacak meseleleri de neticelendirmek bizim için en birinci bir vazifedir. Bunun için kılıçlar kınına konmasın, daha görülecek pek çok işler vardır”* diyerek savaşmaktaki kararlılığını ortaya koymuştu.²¹³

Trablusgarp Savaşı ile ilgili olarak sadece Trablus'taki İtalyanlarla uğraşmayan Silah Gazetesi, memleketimizdeki İtalyanlarla da ilgili haberler yapmıştır. Osmanlı halkının İtalyanlara seslerini çıkarmadıkça, onların daha da edepsizleştiğini vurgulamıştır. İtalyan vatandaşlar bu milletin namusuna dokunacak olursa silahlar çıkar diyerek İtalyanlara gözdağı vermiştir.²¹⁴

²¹¹ **Silah**, 21 Kanunuevvel 1327/3 Ocak 1912

²¹² **Silah**, 5 Kanunusani 1327/18 Ocak 1912

²¹³ **Silah**, 18 Kanunusani 1327/31 Ocak 1912

²¹⁴ **Silah**, 25 Kanunusani 1327/7 Şubat 1912

İtalya'nın Trablusgarp'a saldırmasını Şark Meselesi kapsamında ele alan gazete, Osmanlı hükümetinin vurdumduymazlığı nedeniyle olayların savaşa kadar geldiğini yazmıştı. İtalyanların Trablusgarp'ta okul ve banka gibi yerler açtığını ve bunları açarken de hiçbir güçlükle karşılaşmadıklarını anlatmaktaydı. Bunun bir sonucu olarak da bugün bu durumlara geldik demektedir. İtalyanlar orada o kadar rahat olmuşlar ki “*Trablusgarp bizimdir*” demeye kadar gidebildiklerini yazmıştı.²¹⁵

İtalya'nın Silah gazetesini şikayet ettiği haberi de ilginçti. Silah gazetesinin Osmanlı halkını İtalya'ya karşı ayaklandırdığı hakkında şikayette bulunulmuştu. Silah Gazetesi de “*Biz vatanperver ve vatan müdafii olarak her türlü haberi yaparız, İtalyan matbuatı hakkımızda her türlü yalan yanlış haber yapmaktan çekinmiyor*” demişti. “*Eğer İtalya Hükümeti Silah'ın vatanperveranesinden bu kadar telaşa düşerse, ya Osmanlı askerinin savlet-i dilirânesinden nereye kaçacak*” diyerek İtalya'ya karşı alaycı bir şekilde yazmıştı.²¹⁶

Savaşın ilk başladığı tarihlerden itibaren yoğun bir şekilde haberler yapılmış ve halk cesaretlendirilerek savaşa davet edilmişti. İtalyanların Trablusgarp'taki faaliyetleri görüldükçe halka anlatılmış ve durmak için zamanın olmadığı, buna son verilmesi gerektiği yazılmıştı. Osmanlı askerinin Trablusgarp'ta aslanlar gibi savaşlar çıkardığını savaşın Osmanlı üstünlüğünde sürdüğünden bahseden yazılar da gazetede yer almıştı. Bunların yanında Trablusgarp için gelen yardımlardan da söz edilmişti. Bu yardımlardan biri de Mısırlı kadınlardan gelmiştir. Mısırlı kadınlar İtalya bankalarındaki paralarını çekerek Osmanlı Devleti'ne desteklerini gösterdiklerini ve bunun yanında 100 kadar atlı asker de silah ve cephaneleriyle birlikte Osmanlı askerine yardıma geldiği haberi verilmişti.²¹⁷ Sadece Mısır'dan yardım gelmemişti. Darfur Sultanı da Şeyh Sunisi'nin yardım mektubu üzerine 1500 mücahidi Trablusgarp'a göndereceği haberine yer verilmişti. Silah gazetesi de bu yardımlaşma olduğu sürece İtalya Trablusgarp'ta galip gelemeyecekti.²¹⁸

²¹⁵ **Silah**, 7 Eylül 1327/20 Eylül 1911

²¹⁶ **Silah**, 8 Eylül 1327/21 Eylül 1911

²¹⁷ **Silah**, 7 Teşrinievvel 1327/20 Ekim 1911

²¹⁸ **Silah**, 23 Teşrinievvel 1327/5 Kasım 1911

D. İttihat ve Terakki, Hasan Tahsin ve Silah Gazetesi İlişkileri

1. Cemiyetin Kuruluşu

İlk olarak İttihad-ı Osmani adıyla bilinen cemiyet, İstanbul Demirkapı'da (Sirkeci) Askeri Tıbbiye Mektebi'nde 3 Haziran 1889 tarihinde kuruldu. Paris'te bulunan Jön Türk lideri Ahmet Rıza Bey ile ilişkiler kurulunca ismini "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti" olarak değiştirdi. Cemiyeti kuran kişiler Osmanlı'nın çöküşünü durdurmak ve baskıcı Osmanlı yönetimini daha özgür bir şekilde yaşamaya zorlamakta kararlı olan genç kişilerdi. Kurucuları arasında İbrahim Edhem Temo, Abdullah Cevdet, İshak Sukuti, Mehmet Reşit ve Hüseyinzade Ali gibi isimler bulunmaktaydı. Kuruluş aşamasında duygusal yönüyle öne çıkan, felsefi tartışmalarda bulunulan, öğrencilerin kurduğu bir cemiyet olarak kabul görmektedir.²¹⁹

Cemiyet merkezi İstanbul'da bulunmaktaydı. Bir reis ve dört üyeden oluşan İstanbul Meclis-i İdaresi, Cemiyet'in beyni olarak kabul edilirdi. Taşraya da yayılan örgüt yapılanmasında ise bir reis ve iki üye bulunmaktaydı. Taşralarda bulunan idarelere ise Şube Meclis-i İdaresi adı verilirdi. Cemiyetin tüm üyeleri, İstanbul Meclis-i İdaresi'ni oluşturan 5 üyenin her birinin başkanlığı altında bulunan 5 kola ayrılmışlardı. Her bir üye sadece 3 diğer üyeyi tanımaktaydı. Bu kişiler: kendisini cemiyete alan üstü ve diğer bir üstü, bir de kendisinin Cemiyete alabileceği kimselerdi. Her üyenin bir kol numarası ve bir de sıra numarası vardı. Üyeler küçük numaradan kolbaşlarına doğru haberleri iletirlerdi. Emirler ise aşağıya doğru kolbaşlarından küçük numaralı üyelere doğru ulaştırılmaktaydı. Cemiyet bu yapılanması ile İtalyan Carbonari örgütüne benzemekteydi. İbrahim Edhem Temo'nun memleketine giderken İtalya'nın Brindisi ve Napoli'deki Mason locasını ziyareti sırasında örgüt yapısını öğrendiği anlatılmaktaydı. Kollara göre numaralandırma sisteminden de bahsedilmekte ve bu sisteme göre İbrahim Temo 1/1 numarasını taşımaktaydı. Bunun anlamı da 1. kolda 1 sayılı üye olarak kabul edilmişti.²²⁰

²¹⁹ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler, İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918**, İletişim Yay., C. 1, İstanbul, 1998, s. 51-52

²²⁰ Sina Akşin, **Jön Türkler ve İttihat Terakki**, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Kasım, 2001, s. 38-39

2. Silah Gazetesi ve Cemiyet İlişkileri

Silah gazetesi ile İttihat ve Terakki arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Silah gazetesi sahibi Hasan Tahsin ve İttihat ve Terakki arasında askerlik eğitiminden itibaren gelişen bu bağ, gazetede de kendini göstermiştir. Daha ilk sayılardan İttihat ve Terakki Cemiyeti gerek İttihat ve Terakki Cemiyeti gerek de İttihat ve Terakki Cemiyeti mensubu kişilerden Silah gazetesine teşekkürler sunulmuştu. Silah gazetesi de aynı şekilde destekleri için İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne ve ordu mensuplarına teşekkürlerini sunmaktan ve desteklemekten geri kalmamıştı.²²¹

Sina Akşin'e göre İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 5 temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar Türkçülük, gençlik, yönetenler sınıfından olma, mekteplilik ve burjuva zihniyetinden olmaktı. İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinin büyük bir çoğunluğu Türk ulusçuluğu fikirlerini savunmuş kişilerden oluşmaktaydı. Türk ulusçuluğu fikirlerini savunmayan cemiyet üyeleri de olmakla beraber bunlar daha çok hürriyetin ilanından önce cemiyete katılmış ve ulusçu iddialarda bulunmayan Yahudi ve Uahlardır. Müslümanların ise büyük çoğunluğu Türk'tür ancak etnik olarak Türk olmayanlar da kendilerini Türk sayarak ulusçu fikirleri benimsemişlerdi. Türkçülüğün yanı sıra cemiyet üyelerinin çok büyük bir kısmı genç ve evli olmayan kişilerdi ve bu da tehlikeli ve sorumluluk gerektiren bir çok görevde bulunmalarına yardımcı olmuştu. Diğer yandan cemiyet üyeleri ya memur sınıfından ya da subay kesiminden olan kişilerdi. Ayrıca çoğunluğu Batı tarzı eğitim veren okullarda okuyan öğrenciler veya mezunlardı. Cemiyet üyelerinin özelliklerinden biri de Osmanlı toplumunu ve öncelikli olarak Türkleri gelişmiş ülkeler seviyesine çıkarmaktı. Bunun için de Avrupa örnek alındı ve o yönde çalışmalar yapıldı.²²²

Bazı dönemlerde İttihat ve Terakki Cemiyeti himayesinde sayı çıkaran Silah gazetesi, paralel düşünceler içerisinde yayınlar yapmıştı. Bu sayılardan biri de İttihat ve Terakki Cemiyeti birinci kulübü tarafından himaye edilmişti. "Girit Bayram İster" adlı

²²¹ Silah, 10 Teşrinievvel 1325/23 ekim 1909

²²² Sina Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 10. Baskı, Ekim, 2009, s. 55-56

yazı ile Girit için dualar edilmesi istenilmiş ve donanma için yardımlar beklenilmişti. Zaten bu sayı, İlane-yi Milliye-yi Bahriye menfaatine çıkarılmıştı.²²³

İttihat ve Terakki Cemiyeti ile arası gayet iyi olan Silahçı Tahsin, İttihat ve Terakki Cemiyeti Mekteb-i İdadisi'ne öğrenci kayıt ettirecek kadar cemiyetle iç içedir. Bunun bir örneği Giritli yardıma muhtaç bir çocuğu okula kayıt ettirip masraflarını da karşılamaydı. Öğrenci Girit Adası'nın Hanya şehrinden, yardıma muhtaç ve biçareydi. Silahçı Tahsin, Nureddin Efendi adlı öğrenciyi İttihat ve Terakki Cemiyeti Mekteb-i İdadisi'ne kayıt ettirmeye yardımcı olmuştu. Bu yardım üzerine gazeteye gelen teşekkür mektubunu da İttihat ve Terakki Cemiyeti adına kabul etmiştir ve bundan sonra da maarifperverane faaliyetlerin devam edeceğini söylemişti.²²⁴

İttihat ve Terakki Cemiyeti işleyişi içerisinde tartışma konusu yapılan bazı meseleler vardı. Bu tartışmaların ana konuları ihtilalcilik, yabancı devletlerin içişlerine karıştırılması, bazı bölgelerin yönetim tarzındaki değişiklikler ve adem-i merkezîyetçilik görüşü oldu. Cemiyet'in en önemli konusu, 1906 yılına kadar, ihtilal gerçekleştirmeden amaca ulaşmak olmuştu. Yapılan propagandalar da daha çok ihtilal gerçekleştirmeden bir şeyler yapma programına göre yapılmıştı. Ancak Cemiyet'in gelişmesi ile beraber ordu içerisinde söz sahibi olunması üzerine bu fikir de değişikliğe uğramıştı. İhtilalcilik meselesinin yanında İttihat ve Terakki Cemiyeti başlangıçta yabancı devletlerin içişlerine karışmaları konusuna olumlu yaklaşmışlardı. Bunun nedeni de ıslahat yapılmasının yanında programlarında yer alan madde ve amaçlarına uygunluk açısından yabancı devletlerin Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahalede bulunmasına ve padişaha baskıda bulunulmasını destekleyen görüşlerde bulunmuşlardı. Ancak Cemiyetin bu görüşü 1902 yılındaki kongrede değişmiş ve yabancı devletlerin içişlerine karışmalarına engel olmaya çalışmışlardı. Bu iki meseleden sonra bazı bölgelerin yönetimlerinin değişmesi, yani muhtariyet verilmesi meselesine daima karşı çıkmıştı. Cemiyet içerisinde tartışılan diğer bir mesele de merkezîyetçilik konusuydu. Bu konu Sabahaddin Bey ile İttihat ve Terakki Cemiyeti arasında da önemli bir sorun

²²³ **Silah**, 11 Kanunuevvel 1325/24 Aralık 1909

²²⁴ **Silah**, 9 Nisan 1326/22 Nisan 1910

olarak ortaya çıkmış ve iki grubun meydana gelmesine neden olmuştu. Ancak Cemiyet politikası olarak merkeziyetsizlik yönüne hiç yanaşılmamıştı.²²⁵

Silah gazetesi, İttihat ve Terakki'ye karşı muhalif hareketlerde bulunan kişi ve partilere de karşı duruş sergilemişti. Bunun bir örneği de İbrahim Temo'nun İttihat ve Terakki'den ayrılarak Fırka-i İbad (Osmanlı Demokrat Fırkası) adında yeni bir parti kurmasıyla da yaşanmıştı. İbrahim Temo için karışık bir adam yakıştırmaları yapmış ve bu tür adamların hem Osmanlı siyasi hayatına hem de vatana zarar verdiğini yazmıştı. Biraz daha ileri giderek İbrahim Temo'nun Darülaceze müdürlüğüne atıfta bulunarak *“o acizleri bıraksın da insanlığa faydalı olmak için o aceze, o biçare demokratları kurtarsın”* demişti.²²⁶

Cemiyet ayrıntılı ilk nizamnamesini 1895 yılında yapmış ve bu nizamnamede cemiyet, *““hükümet-i hazıranın” adalet, eşitlik, özgürlük gibi insan haklarını ihlal eden, bütünü Osmanlıları ilerlemeden alıkoyan ve vatani yabancı tasallutu altına düşüren yönetimine karşı İslam ve Hıristiyan yurttaşları uyarmak için kurulmuştur”* maddesini ilk madde olarak kabul etmişti.²²⁷

İttihat ve Terakki Cemiyeti ile halk arasındaki bağı da korumaya ve İttihat ve Terakki'nin haberlerini halka ulaştıran Silah gazetesi, Cemiyet'in sesi de olmuştu. Buna örnek olarak da İttihat ve Terakki Cemiyeti Selanik Vilayeti Heyet-i Merkeziyesi'nden yapılan bir beyanati halka ulaştırmasıydı. Bu beyanatın içeriğinde Mehmet Emin adlı şehit bir asker ve onun zavallı annesinden bahsedilmişti. Şehidin annesinin üzülmemesi gerektiğini çünkü oğlu Mehmet Emin'in bir çok kardeşi olduğunu ve Türk ordusunun da hiçbir zaman yalnız bırakmayacağını vurgulayan bir beyanat ile Cemiyet'in şehit ailelerine yakınlığından söz edilmişti.²²⁸

İlk olarak Osmanlılık fikirleriyle ortaya çıkan İttihat ve Terakki Cemiyeti, daha sonra Osmanlılık fikirlerinin işe yaramadığını gördü ve fikirlerini Türk ulusçuluğu olarak değiştirdi. Merkezci ve komiteci fikirleri sabit kalan Cemiyet, orduyu elinde

²²⁵ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılap Tarihi**, TTK Bas., C. 1 Kısım 1, 3. Baskı, Ankara, 1983, s. 265-272

²²⁶ **Silah**, 14 Mayıs 1326/27 Mayıs 1910

²²⁷ Sina Akşin, **Jön Türkler ve İttihat Terakki**, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Kasım, 2001, s. 37

²²⁸ **Silah**, 29 Eylül 1326/ 12 Ekim 1910

tutmaya çalışarak, inkılabı memlekete ordu sayesinde mal etmeyi planladı. Ordunun başına Enver paşa geçti ve hem orduda hem İttihat ve Terakki içerisinde çok büyük bir güce sahip oldu. İttihat ve Terakki, içten ve dıştan gelen saldırılara karşı vatanperverlik hisleriyle karşı koyan bir cemiyet halinde olmuştu.²²⁹

İttihat ve Terakki Cemiyeti için bir duyuru organı olarak da kullanılan gazete, seçimler için yapılacak toplantılar da Silah gazetesi üzerinden Cemiyet üyelerine duyurulmuştu. Günü ve saati verilen toplantı için azaların belirlenen yerde toplanmaları ve seçim öncesi fikir alışverişinde bulunulması duyurusu yapılmıştı.²³⁰

İttihat ve Terakki Cemiyeti, gerek denetleme iktidarı gerek de tam iktidarı döneminde önemli bir çok olayla karşı karşıya kalmıştı. Bu olaylardan bazıları 31 Mart Ayaklanması, Sopalı Seçimler, I. ve II. Balkan Savaşları, Bab-ı Ali Baskını, Trablusgarp Savaşı ve I. Dünya Savaşı idi. Denetleme iktidarı dönemi sırasında iktidarı ele almayarak arka planda kalmış ve hükümetin icraatlarını denetleme yolunu seçmişti. Ancak bu konuda istediğini alamayınca iktidarın başına geçen İttihat ve Terakki, bu dönemde II. Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı ile uğraşmak zorunda kalacaktı.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni her şekilde korumaya çalışan Silah gazetesi, seçimler sırasında halka seslenerek aklımızı başımıza alalım, gözümüzü açalım diyerek uyarılarda bulunmuştu. Osmanlı Devleti içerisindeki siyasi durumun pek karışık olduğunu söyleyerek İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni içeriden yıkmak isteyen kişiler var ve bu kişiler halkı isyana teşvik etmekte idler demektedir. Bu kişileri de daha çok Hürriyet ve İtilaf Partisi'nden kişiler olarak görmekteydi.²³¹

Silahçı Tahsin bir çok İttihat ve Terakki kulübünde konferanslar vermiş, toplantılar düzenlemiş ve bundan memnun olan vatandaşlar da teşekkürlerini sunmaktan geri kalmamıştı. İskeçe İttihat ve Terakki kulübünde de böyle bir toplantı düzenlenmiş ve Hasan Tahsin'in konuşması halk tarafından beğenilmişti. Bunun üzerine kulüp reisi

²²⁹ Muhittin Birgen, **İttihat ve Terakki'de 10 Sene, İttihat ve Terakki Neydi?**, Haz.: Zeki Arıkan, Kitap Yay., C. 1, Mart, 2006, s. 143-144

²³⁰ **Silah**, 3 Şubat 1327/16 Şubat 1912

²³¹ **Silah**, 22 Kanunuevvel 1327/3 Ocak 1912

Tahir Bey Silah gazetesine bir mektup yazarak memnuniyetini iletmış ve teşekkürlerini sunarak bu mektubun gazetede yayınlanmasını istemişti.²³²

İtalya ile Türkiye arasında gerçekleşen Trablusgarp savaşı için bir tamim yayınlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti, “*İtalya ile Türkiye arasında herhangi bir barış olmayacaktır, İtalya ile Vatan-ı Osmani düşman devletlerdir*” demektedir. Bu tamimin yazılmasının nedeni ise bir süredir halk arasında dolaşan İtalya ile Türkiye barış yapacaktır söylentileriydi. Bu söylentilere ve halkın merakına cevap olacak nitelikte bir beyanname hazırlayarak Silah gazetesinde yayınlanmıştı. “*Halkımız merak etmesin, Türkiye ile İtalya arasında bir barış söz konusu değildir*” diyerek bu söylentilere son verilmek istenmiş ve halkın tansiyonunu düşürmeye çalışılmıştı.²³³

I.Dünya Savaşı’ndan yenilgiyle çıkılmasının ardından İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne karşı gerek muhalefet partisi olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası gerek de Padişah Vahdettin tarafından eleştiriler yapıldı. Sultan Vahdettin, İttihat ve Terakki karşıtı olmasaydı bile öyle görünmek zorundaydı. Avrupa ve özellikle İtilaf devletleri tarafı İttihat ve Terakki’ye karşı bir tutum içindelerdi. Çünkü; tam bağımsızlık ile hareket eden bir parti sömürgeci devletler için tam bir problemdi. Bunun yanına Ermeni Tehciri de eklenince İttihat ve Terakki Cemiyeti tam bir düşman olarak görülmekteydi. Padişah Vahdettin de hem iktidarda kalabilmek hem de savaştan sonra daha hafif şartlarda bir barış antlaşması imzalamak için İttihat ve Terakki karşıtı bir tutum sergilemek zorunda kalmıştı.²³⁴

Mondros Mütarekesi’nin imzalandıktan sonra 1 Kasım gecesi İttihat ve Terakki’nin önde gelen isimlerinden Talat, Enver, Cemal paşalar ile Dr. Nazım, Bahaettin Şakir gibi kişiler bir Alman gemisi ile Rusya’ya kaçmışlardı. Kaçmalardan sorumlu tutulan hükümet büyük bir tepkiyle karşılandı. Hükümetin başında bulunan İzzet paşa, Ahmet Rıza’nın aşırı baskısına dayanamayıp istifasını sundu. Bu istifaların ardından 11 Kasım 1918 tarihinde İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilişkisi

²³² **Silah**, 13 Temmuz 1327/26 Temmuz 1911

²³³ **Silah**, 16 Eylül 1327/29 Eylül 1911

²³⁴ Sina Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 10. Baskı, Ekim, 2009, s. 116-118

bulunmayan isimlerden olan Tevfik Paşa hükümeti kuruldu. Bu şekilde Cemiyet de son bulmuş oldu.²³⁵

3. Silah Gazetesi Aleyhine Açılan Davalar

Silah gazetesi ile ilgili olarak tahkikata uğradığı haberi ilk kez 26 Mart 1326/8 Nisan 1910 tarihinde verilmişti. Bu habere göre, Tahsin Bey'in İttihat ve Terakki Cemiyeti konferanslarında konuşmalar yaptığı, bu konuşmaların içeriği ve konferanslara gittiği zaman kimlerle görüşmeler yaptığı Selanik Vilayeti Polis Müdürü Edip Bey tarafından araştırılmıştı. Silah gazetesi de bu araştırmayı haber almış ve gazeteden cevap vermişti. Bizim konuşmalarımız İttihat ve Terakki Cemiyeti kulüplerinde imzalı bir şekilde yer almaktadır demektir. Bu haksız tahkikat için Polis Müdür Edip Bey'e sitem ederek, bu durumu Selanik Vilayeti Celilesinin İcraat-ı Âlisine havale ederiz demekteydi.²³⁶

Ancak bu olay burada kalmamış ve Silah gazetesi aleyhine Polis Müdürü tarafından “zemm ve kadh” (yerme ve kötöleme) davası açılmıştı. Bu haber, “*Silah Aleyhine Bir Dava-yı Garip*” adlı yazı ile gazetede yer almıştı. Bu yazıda; “*Silah hukuk-u şahsiye-i mukaddesini müdafaa ettiğinden dolayı Polis Müdürü tarafından sahibi Tahsin, ve müdürü Mahmud Beyler aleyhine zemm ve kadh davası ikame edilmiştir. Mahkeme Nisanın yirminci Salı günü saat üçtedir.*” yazmaktaydı.²³⁷

Bir sonraki sayısında da davanın içeriği ile ilgili bir haber yer almıştı. Bu habere göre; Matbuat Kanunu'ndan dolayı sermuharrir hakkında dava açılmaması gerekmektedir denilmişti. Polis müdür hakkında yazılan yazılar için “*Namuslu bir gazetecinin bi'tarafane bir surette icrasına pek haklı bulunduğu bir tenkitten başka bir şey değildir*” diye savunma yapılmıştı mahkemede. Mahkemece dava kabul edilmiş ancak karar bir sonraki duruşmaya bırakılmıştı. Hasan Tahsin, sadece Silah gazetesindeki yazılarından değil, Rumeli ve Hak gazetelerindeki bazı yazılardan dolayı

²³⁵ Sina Akşin. **A. g. e.**, s. 119-120

²³⁶ **Silah**, 26 Mart 1326/8 Nisan 1910

²³⁷ **Silah**, 16 Nisan 1326/29 Nisan 1910

da suçlanmaktaydı. Bu gazetelerde de yazısı bulunan Hasan Tahsin için şikayetler vardı. Bir sonraki duruşma da Nisanın yirmi altıncı günü olan pazartesi günü görülecekti.²³⁸

“Silah Davası” başlığıyla verilen haberde; *Polis Müdürünün tahkir davası bir makam-ı resmiye karşı olmayıp şahsa ait bulunduğu ve bu gibi dava-yı hukuk-u şahsiye istidanamesine (dilekçe) mütevakkıf (bağlı) idüğü (olduğu) cihetle mahkeme-i adalece davanın reddine karar verilmiştir. Silah beraat etmiştir.*”²³⁹ Bu dava ile ilgili bir arşiv belgesine rastlanılmamıştır. Bu nedenle dava içeriğini gazeteden takip etmek zorunda kaldık. Bundan sonraki davası da gazetede yer almıştı. Ancak bu seferki davası Rusya ile idi.

“Moskofun Silahla Davası” adı altında verilen haberde;

“İstinaf²⁴⁰ edilmiştir

Rusya çarıyla Rusya devleti İstanbul sefiri hakkında hakaretimiz (aşağılayıcı) makale neşri iddaa ve zannıyla vaki olan müracaat üzerine ikame-yi dava olunan Silah gazetesi müdür-ü mes’ulü Tahsin Bey’in beraatine dair merkez bidayet mahkemesinden sadır (çıkan) olan 21 Mayıs sene 327 tarihli hükme karşı hukuk-u umumiyename istinaf-ı dava olunduğu ve ayrıca tanzim olunacak layihada (tasarı) muharrir-i esbab-ı kanuniyeden dolayı istinafen tedkik-i madde olunacağı talep ve iddaasını muhtevi bir kıt’a-yı mahkeme-i istinaf riyasetine mevdu (görev verme) istinaf-ı müdde-i umumiliğinden bir tebligat almıştır.

Silah istinafta, temyizde de beraat edeceğine kanidir. Kuvve-i (güç) adliyemizin adaletinden emindir. Hak her vakit, her yerde muzaffer olur. Yevm-i (gün) muhakeme ilan olunacaktır.”²⁴¹

Gazetenin ikinci sene 5. sayısında da davanın devamıyla ilgili habere verilmişti. Ancak bu sefer Moskof ile başka bir dava açıldığından da bahsetmekteydi. “Silah aleyhinde bir dava daha” adlı yazıda şunlar anlatılmaktadır: “Moskofla malum

²³⁸ **Silah**, 23 Nisan 1326/6 Mayıs 1910

²³⁹ **Silah**, 30 Nisan 1326/13 Mayıs 1910

²⁴⁰ Bir üst mahkemeye başvurularak, alt mahkeme kararının gözden geçirilmesi, gerekirse tekrar duruşma yapılması gibi kararların alınmasını sağlayan mahkemelerdir. Mahkeme kararlarının incelenmesi ve varsa adli hataların düzeltilerek adalete uygun kararların verilmesini sağlamakla ilgilidirler.

²⁴¹ **Silah**, 1 Haziran 1327/14 Haziran 1911

davamızda beraat etmiştik. Dava-yı istinaf olunmuş mahkemeye intizar (bekleme) ediyorduk. Bugün bir kadh davası daha tebliğ olundu ki Haziranın yedinci Salı günü saat sekizde Selanik bidayet-i ceza mahkemesinde icra olunacaktır.

Koca bir Rusya devletinin bizimle bu kadar uğraşmasına teessüf ederiz. Hak her vakit, her yerde galiptir. Mahkeme-i âliyemizin adaletinden emin olduğumuzdan bu mahkemeye de alınmaz. Açık girip göğsümüz kabarak çıkacağımızı ilan eyleriz.”²⁴²

Ancak bu mahkeme sonucunda Silah gazetesi sahibi ve sermuharriri Tahsin Bey, “Utanmaz herif yahu; biz olsak başka türlü cevap verirdik” sözlerinin Rusya’ya karşı kullanılmış olduğuna hüküm vererek, bir ay hapis cezasına ve mahkeme masrafı olan 230 guruşun da Tahsin Bey’den alınmasına karar verilmişti. Bunun üzerine Hasan Tahsin, temyiz ve itiraz hakkını kullanacağını duyurmuştu.²⁴³

Görüldüğü gibi, Silah gazetesi ve sahibi Hasan Tahsin bir ülke ne kadar büyük olursa olsun onunla uğraşmaktan çekinmemişti. Korkusuz ve cesurca haberler yaparak olumsuz gördüğü olayların üstüne gitmekten, İttihatçı faaliyetlerde bulunmaktan geri kalmamıştı. Mahkemelerden beraat ile çıkmasında İttihatçı basın olmasının etkisi var mıdır bilinmez ancak yine de bu gibi davalardan ceza almadan kurtulması önemlidir. Yayın politikasında oldukça sert bir dil ile İttihatçı muhaliflerine saldırmış, sadece kişilerle de kalmayarak ülkelere de sert bir üslup kullanmıştı. Örneklerde de görüldüğü gibi, dava edilmiş ve beraat ile ceza almamıştı. Ancak daha başka davaları da vardır ve bu davalarda yukarıdaki örnekler gibi kurtulamamıştı.

Başka bir dava da Hasan Tahsin ile devlet memurları arasındaydı. Bu davada Tahsin Bey, memurların görevlerini yapmadıklarını iddaa etmekteydi. Bu nedenle de hükümet tarafından kendisine bir dava açılmıştı. Bu davayı çok önemli görev Hasan Tahsin, haklı çıkacağından bahsetmekteydi. Dediği gibi de olmuştu. Hasan Tahsin’in hakaret etmesi sonucu açılan bu dava üç saat sürmüş ve Tahsin Bey’in beraatıyla sonuçlanmıştı. Bu davaya çok önem vermişti ve bunu da 31 Temmuz 1327 tarihli

²⁴² **Silah**, 3 Haziran 1327/16 Haziran 1911

²⁴³ **Silah**, 5 Kanunusani 1327/18 Ocak 1912

gazetenin ilk sayfasına fotoğrafı ile birlikte haber etmişti. “Hak her vakit, her yerde muzafferdir” adalete olan güvenini dile getirmişti.²⁴⁴

Patrikhane de Silah’a karşı davacı olmuştu. Silahın yaptığı haberler ile Hıristiyan anasırları tahkir (aşağılama) etmekteymiş ve bu yüzden de patrikhane dava açtırmış. Mahkemesi de 13 Kanunuevvel 1325 Pazartesi günü saat dokuzda olacaktı. Bu davaya ilişkin arşiv belgesi de bulunmaktadır. Belgede, Silah gazetesinin İslamlarla Hıristiyanlar arasında ittisa-yı husumet (düşmanlığın artması) edecek surette neşriyatta bulunduğu ve patrikhaneye de “Batakhane” sıfatını kullandığı vurgulanmaktadır. Ancak hükümet bu duruma karşı lakayt davranmaktaymış. Bu gibi neşriyatın Kanun-i Esasi gereğince gazetenin cezalandırılması gerekeceği belirtilmişti.²⁴⁵

Patrikhanenin açtığı davanın yanında aynı gün ve saatte, Patrikhane davasıyla beraber görülecek bir davası daha vardı Silah gazetesinin. Bu seferki davayı ise Yeni Asır gazetesi açmıştı. Ancak bu dava ile ilgili pek fazla bilgi verilmemişti. Sadece gazetede küçük bir alan ayrılarak haber edilmişti.²⁴⁶

Ancak 5 Kanunusani 1327 tarihli Silah gazetesinde yapılan haberde “*Patrikhanede tarafından açılan davada sahibimiz ve sermuharririmiz Tahsin Bey beraat kazanmıştır*” denilmektedir. Yine aynı gazetede yapılan haber ile Yeni Asır ile ilgili olan mahkeme sonucu da açıklanmıştı. Buna göre; “*Trablusgarp’ı düşmana terk edelim diyen bunak siyasilere ettiğimiz silah-ı te’dip (haddini bildirme) üzerine Silah’a çatan Yeni Asır, “dalkavuk, yanardöner paçavra” dediğimizden dolayı hakkımızda edilen davada da hitabımızın Yeni Asır’ın müdürünün şahsına ait olmayıp, gazetenin malum mesleğine râci’ (hakkında) olduğu tahkik ettiğinden dünkü mahkeme yine tebriyemizle (temize çıkma) neticelenmiştir*” denilmektedir.²⁴⁷

Silah gazetesi ile başka bir dava da harbiye nazırı hakkında yazılan ve hakaret içeren makalelerle ilgiliydi. Arşiv belgesinde, 23 Haziran 1328 tarihli deşifreli bir telgrafname-i nezaretpenahilerinin cevabı verilmişti. Bu cevaba göre; Silah gazetesinde harbiye nazırı paşa hazretleri hakkında vuku bulan ve hakaret içeren neşriyattan dolayı

²⁴⁴ **Silah**, 31 Temmuz 1327/13 Ağustos 1911

²⁴⁵ **BOA**, DH.SYS, Dosya: 57-1, Gömlek: 44, (22.11.1329/14 Kasım 1911)

²⁴⁶ **Silah**, 12 Kanunuevvel 1327/25 Aralık 1911

²⁴⁷ **Silah**, 5 Kanunusani 1327/18 Ocak 1912

matbuat kanununa uygun bulunduğundan takibi davacıya tebliğ olunmuştu. Verilen cevapta ise müdür-ü mes'ulü aleyhine takibat-ı kanuniye icrası talep edilen Silah gazetesinin 554 ve 555 ve 556 numaralı nüshalarında yazılan makaleler konu, şekil ve mündericat itibariyle matbuat kanununun otuz birinci maddesi doğrudan doğruya davacılara takip hakkını tahsis ediyordu. Kanunun maddeleri ile, makalenin içeriğine bakılabileceğini bildirmişti Selanik Valisi. Verilecek bir tezkere ile takip edilebileceğinden söz etmişti. Ancak, kendi makamından yazılacak bir tezkere ile takip edilmesine kanunen izin olmadığı bildirilmişti. Kanunun bu durumu yüzünden aynı şekilde çıkan diğer gazeteler hakkında da hiçbir şey yapılamadığından bahsetmekteydi.²⁴⁸

Silah gazetesi ile ilgili edindiğimiz diğer belgeleri de burada vermek yerinde olacaktır. Zira bu belgeler de Silah gazetesi ve ilişkili diğer gazetelerin yaptığı yayınlar ve bu yayınlar nedeniyle uğradıkları takibatlar anlatılmaktadır. Bunların yanında Silah gazetesinin çıkarılması için verilen izin belgeleri de bu bölümde ele alınacaktır.

Silah gazetesinin çıkarılmasına izin veren ve bu gazetenin ne amaçla çıkacağını gösteren belgeler mevcuttur. Belgede de bahsedildiği gibi askeri amaçlarla çıkmış olan gazete, daha sonraları siyaset ile oldukça fazla ilgilenmişti. Silah gazetesinin ruhsatnamesiyle ilgili bu belge Osmanlı arşivinde bulunmaktadır. Bu belgede:

“Selanik Vilayeti Celilesine

*26 Nisan 325 tarihli ve iki yüz kırk altı numaralı tahrirat-ı âlilerine cevaptır. Efrad-ı askeriyyeye mahsus olarak neşr edilecek Silah gazetesi ruhsatnamesi 25 Mart 325 tarihinde ba'tahrirat atufilerine irsal kılınmıştır.”*²⁴⁹

Gazetenin çıkarılmasıyla ilgili bir diğer belge de, Üçüncü Ordu On yedinci Nişancı Taburu Zabiti Mülazım-ı Evvel Hasan Tahsin Efendi'nin Silah adıyla bir askeri risale tabi için izin talebi üzerine gazete imtiyazı alacakların 30 yaşından küçük olmaması gerektiğinden, bu cihetin tahkikinin Selanik Vilayeti'ne bildirilmesi ile ilgilidir.

²⁴⁸ BOA, DH.SYS, Dosya: 57-2, Gömlek: 22, (3.8.1330/18 Temmuz 1912)

²⁴⁹ BOA, DH.MKT, Dosya: 2830, Gömlek: 20, (14.6.1327/3 Temmuz 1909)

Bu belge de şunlar geçmekteydi: Osmanlı küçük zabitan ve efradının İttihat ve Terakki'ye hadim Mülazım-ı Evvel Hasan Tahsin, gazete çıkarmak için dahiliye nezaret-i celilesine başvurmuştu ancak dönemim matbuat kanununda 30 yaşına gelmeyenlerin gazete çıkarması bir tahkike tabi idi. Bu nedenle bir tahkikat yapılması kararlaştırılmış ve araştırma sonucunda Hasan Tahsin'in yaşının 30'dan küçük olduğu anlaşılmıştı. Bu araştırma sonucu da Selanik'e bildirilmişti.²⁵⁰

Bunun yanında Silah ve Süngü gazeteleri ile ilgili belge de vardır. Bu gazeteler Üsküp mebusu Said Efendi aleyhinde neşriyat-ı tecavüzde bulunmuşlardı. Celaleddin ve refikası imzalarıyla yazılan bu yazılar nedeniyle Meclis-i Mebusan Riyaset-i Celilesi'nden adliye-i nezaret-i celilesine yazılan tezkere üzerine gazeteci hakkında adliyece takibat-ı icrası tabii olmuştu. Bu hususda mebusa-ı mümaileyh ile de görüşülmüşü.²⁵¹

Silah gazetesi ve diğer gazetelerle ilgili bir diğer belge, adı geçen gazetelerin İdare-i Örfiye²⁵² bölgesi dahilinde sınırlandırılması ile ilgilidir. Bu belgede adı geçen gazeteler; Silah, Süngü, Top, Tüfek ve Kurşun gazeteleriydi. Bu gazeteler Rumeli'nde intişar eden gazeteler olarak vurgulanmıştı. Divan-ı harb-i örfi kararı iktizasınca bulunduğu dahiliye nezareti celilesinden tebliğ buyrulmasına karar verilmişti. Rumeli'de neşredilen adı geçen bu gazeteler için, idare-i örfiye mıntıkası dahilinde engellenmeleri talebi yapılmıştı.²⁵³

4. Dönemi Gazeteler İle İlişkileri

Silah gazetesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti taraftarı bir gazete olmuş vu bu yönde yayın yapan diğer gazetelerle de ilişkiler içerisinde bulunmuştur. Bunlardan en önemlileri Rumeli, Hak, Top, Süngü, Lak Lak ve Kurşun gazeteleri olmuştu. Bu

²⁵⁰ BOA, DH. MKT, Dosya: 2744, Gömlek: 46, (29.1.1327/ 20 Şubat 1909)

²⁵¹ BOA, BEO, Dosya: 3895, Gömlek: 292110, (22.6.1329/20 Haziran 1911)

²⁵² Bugünkü anlamı “sıkıyönetim” olan “idare-i örfiye ya da “örfi idare” kavramları Osmanlı idari düzenine I. Meşrutiyet döneminde girmişti. Genel bir bunalım karşısında Osmanlı Devleti'nin kendisini savunmak amacıyla başvurduğu bir yönetim tarzı haline getirilmişti. (Osman Köksal, “Osmanlı Devletinde Sıkıyönetim İle İlgili Mevzuat Üzerine Bir Deneme”, **OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)**, Ankara, 2001, Sayı 12 s. 157-171)

²⁵³ BOA, DH.EUM.KADL, Dosya: 20, Vesika No: 24, (12.5.1329/11 Mayıs 1911)

gazeteler ile iyi ilişkiler kurmakla beraber birbirlerini destekleyici yayınlarda da bulunmaktaydılar. Gazetede bir çok defa bu gazetelerden haberler verilmiş ve bir çok kez de teşekkür yazıları yayınlanmıştı. Arşiv belgelerinde bu gazeteler ile Silah gazetesinin adlarının bir arada olması da bu yakın ilişkiyi göstermekteydi.

Kurşun gazetesinin yayın politikası da Silah gazetesi gibi idi. Makedonya, Girit, Fas, Balkanlar, Meclis-i Mebusan gibi konularla yayın politikasını takip eden Kurşun gazetesi, Manastır'da kurulmuştu ve sahibi de Esad Bey idi. İttihat ve Terakki yanlısı haberlere de yer verilmekteydi. Kurşun gazetesinde çıkan bir yazıda, yabancı bir gazetenin yazdığı yazı ele alınmaktaydı. Bu yazıda; Makedonya'da bazı adi gazeteler çıkmaktadır diyerek Silah, Süngü, Top vb. gazetelerin isimlerini yazılmıştı. Bu gazetelerin de Bulgarlar için bir sorun teşkil edeceğinden bahsetmekteydi. Kurşun gazetesi de bu yazıya cevap vermişti. Bulgar gazetelerinin halkı haydutluğa sevk ettiğini ve bizim de buna kayıtsız kalamayacağımızı bildirmişti. Hak ve hakikat için yayın yapmaktayız ve edepsizlik kimde ise ona karşı Silahımız, Süngümüz ve Kurşunumuz ile ona cevap vereceğiz demektedir.²⁵⁴

Yine aynı gazetede, “Beyan-ı Teşekkür” başlıklı yazıda hakperest bir refik-i saffetle sahne-i matbuata atılan gazetemize iyi dileklerini sunan Yeni Asır, Hak ve Silah gazetelerine de teşekkürlerini iletmiştir. Bunun yanında Süngü gazetesine de ayrıca teşekkürde bulunmuştur. Gazete yeni çıkmış olduğu için, aynı fikirler ile çıkan ve destekleyen gazetelere teşekkür etmiştir ve bunlardan biri de Üsküp'te çıkan Top gazetesi idi.²⁵⁵

Süngü gazetesi de aynı Silah benzeri bir yayın politikasına ve dile sahip idi. Bravo gazetesinin yazdığına göre; Süngü gazetesi de Silah tarzında bir gazete imiş. Sulh ve terakki için sopa ve darağacını göstermektedir diyor. Bu gazete de Kurşun gazetesi gibi Manastır'da çıkmakta idi. Sermakalesinde ise “İpe kimler çekilecek” gibi bir başlık kullandığını ve bu başlığın kullanılmasıyla nasıl bir gazete olduğunu belli etmektedir

²⁵⁴ **Kurşun**, 10 Nisan 1327/23 Nisan 1911

²⁵⁵ **Kurşun**, 4 Nisan 1327/17 Nisan 1911

diyordu. Süngü gazetesi de cevabında; “ne diyelim, bizim memlekette sopa ve ipe ihtiyaç vardır. Bilhassa içimizdeki edepsizler buldukça” demektedir.²⁵⁶

Bu gazete daha sonra adını “İleri” olarak değiştirmişti. Müdürü de Matlı Ziya idi. Silah gazetesi ile aynı fotoğraflardan örnekler de yer almaktadır. Ayrıca Silah ve Süngü gazetelerinin askerler tarafından okunmasının yasaklandığı haberi de yer almaktadır. Bu duruma karşı çıkan Süngü gazetesi, bu yasak kanunlara aykırıdır diye itiraz etmekteydi.²⁵⁷ Bu gazetede Genç Türklerden çok sayıda haber yapılmıştı. Türkleri sık sık öven yazılar vardı ve Silah gazetesi de aynı şekilde bir politika izliyordu. Balkanlar, Bulgarlar, Ruslar, İngilizler vb. konularla daha çok ilgilenmiş bir gazeteydi.

Top gazetesi de aynı diğer gazeteler gibi Silah tarzında haberlere yer vermekteydi. İttihatçı bir yapıya sahip olan gazetenin adı Silahla beraber arşiv belgelerinde de geçmekteydi. Gazetenin sahibi Rüstem idi. Bu gazete de Balkanlardan, Girit’ten ve Osmanlı siyasi hayatından bahseden yazılara yer vermektedir. Ancak çok fazla sayısı elimizde olmadığı için fazla bir bilgimiz de mevcut değildir.

Silah gazetesi, fikirlerine ve ittihatılığa aykırı düşen gazetelere de savaş açmaktan çekinmemişti. Onlara karşı yazılar kaleme alarak, izledikleri yolun yanlışlığından, ülke içinde huzursuzluğa neden olduklarından, kimilerinin 31 Mart İsyanı’na yardım ettiklerinden bahsetmişti. Yeni Gazete,²⁵⁸ İkdam, Tarık, Tan vb. gazetelere cevap vermekten ve politikalarını eleştirmek geri kalmamıştı. Hürriyet ve İtilaf Fırkası yanlısı gazetelerle de yayın yolu ile savaşmıştı.

²⁵⁶ Süngü, 2 şubat 1326/15 şubat 1911

²⁵⁷ Süngü, 12 mayıs 1327/25 Mayıs 1911

²⁵⁸ 1908-1919 yılları arasında yayınlanan gazetenin sahibi ve sermuharri Abdullah Zühtü idi. İttihatçıların iktidarına karşı çıkan bir politika izleyen gazete, İngiliz yanlısı gibi görünmekteydi. Bu gazete 1823. sayısında kapanmıştı. (Ahmet İhsan Tokgöz, **A. g. e.**, s. 282)

SONUÇ

II. Meşrutiyet dönemi basın-yayın ve siyasi hayatını incelediğimiz zaman bu iki kavramın iç içe geçmiş olduğunu görmekteyiz. Basın ve yayın faaliyetleri siyaseti etkilediği gibi, siyasetin de basın-yayın faaliyetleri üzerindeki etkisi oldukça büyüktür. İşte bu iki kavram ekseninde gelişen olaylar, Osmanlı Devleti'nin gelişmesi veyahut gerilemesi konuları üzerinde etkili olmuşlardı. Basın ve yayın faaliyetleri açısından büyük gelişmelerin yaşandığı, matbaaların arttığı bu dönemde, yine aynı basın-yayın faaliyetleri sonucu oldukça zor şartlar altına girilmiş ve istenmeyen olayların yaşanmasına neden olmuştu. Bunların örneklerini de zaten yukarıdaki bölümlerde sıkça vermeye çalıştık.

Anayasal düzenin tekrar tesis edildiği bu özgürlük ortamında gelişen basın-yayın faaliyetleri, sayıları hızla artan, eleştirilerde bulunabilen, takibata uğramadan veya kaleme aldıkları makaleleri, şiirleri kontrol edilmeden eserler ortaya koyabilmekteydiler. Ancak burada dikkat edilmesi ve üzerinde durulması gereken konu, basın ve yayın faaliyetlerinin gruplara ayrılması idi. Osmanlı Devleti siyasi hayatında yaşanan gruplaşma ve fikir ayrılıkları, basın-yayın organlarını da gruplara ayırmıştı.

İşte bu gruplar içerisinde İttihatçılığı seçen Silah gazetesi sahibi Hasan Tahsin, sert mizacı, ağır dili ve bir o kadar da vatanperverliği ile ön plana çıkmaktaydı. Askerler için, iane-yi bahriye için, Girit için, Trablusgarp için ve de Balkanlar için yayınlar yapmış ve bu saydığımız isimlere yardımlar yapmak için elinden geleni yapmaya çalışmıştı. Askerlik mesleğinden gelen bir isim olan Hasan Tahsin, bu özelliğini Silah gazetesine de işlemişti. Silah gazetesinde kişiliğini bulabildiğimiz, onu yorumlayabildiğimiz Hasan Tahsin, vatani ve milleti için fedai olduğunu, vatani ve milleti savunan grubun da İttihat ve Terakki Cemiyeti olduğunu vurgulayarak İttihat ve Terakki'ye de fedai olduğunu söylemekteydi. Bu durumu Babıali Baskını ve 31 Mart Ayaklanması gibi bir şekilde dahil olduğu olaylar ile görebilmekteyiz.

Hasan Tahsin, içerisinde olmadığı olaylara da gazetesi üzerinden değinerek, hem orduyu cesaretlendirmeye hem de Osmanlı halkını uyandırmaya, aydınlatmaya

çalışmıştı. İttihat ve Terakki Cemiyeti gibi, Hasan Tahsin de Osmanlılık fikirleri ile doğmuştu. Silahçı Tahsin, Osmanlı Devleti'ni içerisinde bulunduğu bu durumdan kurtarabilecek tek düşüncenin Osmanlılık olduğunu söylemekteydi. Türk, Laz, Çerkez, Kürt, Arnavut, Rum vb. unsurların birleşmesi gerektiğini ve Osmanlı halkları olarak diğer devletlere karşı dimdik ayakta durmaları gerektiğini de vurgulamıştı.

Silah gazetesinde her konuda haber yapılmakla beraber en fazla haber edilen konu Osmanlı siyaseti idi. Neredeyse her sayısında Girit, Balkanlar ve Trablusgarp gibi yerler ve bu yerlerin siyasi durumuyla ilgili haberler yapılmaktaydı. Ancak sadece kan akan olayları değil, ülke içerisindeki muhalefet partisi ile bu partinin yayın organlarıyla sert bir dil ile mücadele etmişti. Seçimler sırasında halkı yönlendirmeye çalışan yazılar yazılmış ve Osmanlı Devleti'nin başarı ve ilerlemesinin de önüne geçilmemesi gerektiği vurgulanmıştı bu haberlerde.

Sert kişiliği ve ağır bir üslubu olan Hasan Tahsin, daha önce de bahsettiğimiz gibi birçok kez davalar ile karşı karşıya gelmişti. Gerek hükümet üyelerine ve gerekse fikir ayrılıkları yaşadığı gazetelere karşı haberler de yapılmıştı. Sadece bu kurum ve kişilerle ilgili değil, Rusya gibi büyük bir devlet ile uğraşmaktaydı. Bu örneklerde, ne kadar cesurca haberler yaptığı ve bir kez daha İttihat ve Terakki Cemiyeti fedaisi olduğunu göstermekteydi.

İkinci Meşrutiyet dönemi Selanik basın hayatında önemli bir yere sahip olan Silah gazetesi, hem buradaki hem de diğer bölgelerdeki İttihat ve Terakki Cemiyeti merkezleriyle yakın ilişkilerde bulunmuştu. Bu ilişkiler, Hasan Tahsin'in bu merkezlerde konferanslar vermesine neden olmuştu. Bazen bu konferansları için araştırılmaya ve takibata gerek duyulmuştu. Ancak konferansların içeriğinde olumsuz bir taraf görülmemişti.

Hasan Tahsin ve gazetesi Silah'ı genel olarak ele aldığımızda, siyasi hayat bakımından halkı bilinçlendirmeye çalışan bir gazete olmuştu. Siyasi bir içeriğe sahip olan gazetede yer alan haberlerde bu durumu açıkça görebilmekteyiz. Halkı sadece bilinçlendirmeye çalışmamış, aynı zamanda toplumu, fikirleri bağlamında, yönlendirmeye de çalışmıştı. Bunun yanında, ayrı bir ses, aykırı bir ses olmaktan da korkmadan yayınlarına devam edebilmişti.

KAYNAKÇA

I.ARŞİVLER

- BOA**, DH.SYS, Dosya: 57-1, Gömlek: 44, (22.11.1329/14 Kasım 1911)
BOA, DH.SYS, Dosya: 57-2, Gömlek: 22, (3.8.1330/18 Temmuz 1912)
BOA, DH.MKT, Dosya: 2830, Gömlek: 20, (14.6.1327/3 Temmuz 1909)
BOA. DH. MKT, Dosya: 2744, Gömlek: 46, (29.1.1327/ 20 Şubat 1909)
BOA, BEO, Dosya: 3895, Gömlek: 292110, (22.6.1329/20 Haziran 1911)
BOA, DH.EUM.KADL, Dosya: 20, Vesika No: 24, (12.5.1329/11 Mayıs 1911)

II. SÜRELİ YAYINLAR

A.Gazeteler

- Silah
Kurşun
Sümgü

B.Dergiler

- A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)
Ankara Üniversitesi Türk inkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi
Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Çağdas Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)
Toplumsal Tarih

C.ANSİKLOPEDİLER

- İslam Ansiklopedisi
Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi
Türkler Ansiklopedisi

III. İnceleme Yapıtlar ve Anılar

A.Kitaplar

Adanır, Fikret, **Makedonya Sorunu, Oluşumu ve 1908'e Kadar Gelişimi**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2001

Adıyeke, A. Nükhet, **Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı**, TTK Yay., Ankara, 2000

Adıyeke, A. Nükhet, Adıyeke, Nuri, **Fethinden Kaybına Girit**, Babıali Kültür Yay., Aralık, 2006

Ahmad, Feroz, **İttihat ve Terakki 1908-1914**, Kaynak Yay., 4. Basım, Ekim, 1995

Akçura, Yusuf, **Üç Tarz-ı Siyaset**, Ankara, 1976

Akşin, Sina, **100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, Gerçek Yay., İstanbul, 1. Baskı, Mart, 1980

Akşin, Sina, **Jön Türkler ve İttihat Terakki**, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Kasım, 2001

Akşin, Sina, **Kısa Türkiye Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 10. Baskı, Ekim, 2009

Al, Gülşah, **II. Meşrutiyet Dönemindeki En Büyük Muhalefet Hürriyet ve İtilaf Fırkası** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, Ağustos, 2006

Arai, Masami, "Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce**, İletişim Yay., Cilt 1, 8. Baskı, İstanbul, 2009

Armaoğlu, Fahir, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, TTK Basımevi, Ankara, 1997

Aybars, Ergun, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Ercan Kitabevi, 7. Basım, Eylül, 2000

Aydemir, Şevket Süreyya, **Tek Adam**, Remzi Kitabevi, Cilt 1, 20. Basım, İstanbul, 2000

- Aysal, Necdet, **Türkiye’de İslami Düşüncenin Örgütlenmesi ve Hedefleri** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 2004
- Baktır, Abdullah, **İkinci Meşrutiyet Dönemi Batıcılık Düşüncesi**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens., Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Eylül, 2010
- Bayur, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılap Tarihi**, TTK Bas., Cilt 1 Kısım 1, 3. Baskı, Ankara, 1983
- Bayur, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılap Tarihi**, TTK Bas., Cilt 2 Kısım 1, 3. Baskı, Ankara, 1983
- Bayur, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılâbı Tarihi**, TTK Bas., Cilt 1, Kısım 2, 3. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1983
- Belge, Murat, “Batılılaşma, Türkiye ve Rusya”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık**, İletişim Yay., Cilt 3, 2. Baskı, İstanbul, 2002
- Berkes, Niyazi, **Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler 1**, Cumhuriyet Yay., İstanbul, 1997
- Berkes, Niyazi **Türkiye’de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Yay., 4. Baskı, İstanbul, Ocak, 2003
- Birgen, Muhittin, **İttihat ve Terakki’de 10 Sene, İttihat ve Terakki Neydi?**, Haz.: Arıkan, Zeki Kitap Yay., Cilt 1, Mart, 2006
- Birinci, Ali, **Hürriyet ve İtilaf Partisi**, Dergah Yay., Nisan, 1990
- Brummett, Palmira, **İkinci Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm 1908-1911**, Çev: Ayşen Anadol, İletişim Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2003
- Castellan, Georges, **Balkanların Tarihi, 14.-20. Yüzyıl**, Çev.:Ayşegül Yaraman-Başbuğ, Milliyet Yay., İstanbul, Mayıs, 1993
- Cengiz, Hasan Ali, **Girit İsyanları 1866-1908**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak, 1999
- Çavdar, Tefik, **İttihat ve Terakki**, İletişim Yay., İstanbul, Temmuz, 1991
- Çavdar, Tefik, **İz Bırakan Gazeteler ve Gazeteciler**, İmge Kitabevi, 1. Baskı, Temmuz, 2007

- Çavdar, Tevfik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)**, İmge Yay., Haziran, 1995
- Çaycı, M. Emin, **Osmanlı Basınında 31 Mart Olayı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2009
- Er, Turgut, **Türkiye'de Basın, Yayın ve Tanıtma**, Ümit Yay., Ankara, Eylül, 2003
- Erdoğan, Mustafa, **Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset**, Liberte Yay., 5. Baskı, Ankara, 200
- Eroğlu, Hamza, **Türk İnkılap Tarihi**, Savaş Yay., Ankara, 1990
- Georgeon, François, **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri**, Yusuf Akçura, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2. Baskı, Ankara, 1986
- Girgin, Atilla, **Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik**, İnkılap Yay., İstanbul, 2001
- Halaçoğlu, Ahmet, **Türkler Ansiklopedisi, "Balkan Savaşları (1912-1913)"**, Cilt 13, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002
- Hamza Çakır, **Osmanlı'da Basın-İktidar İlişkileri**, Siyasal Kitabevi, Haziran, 2002
- Haytaoğlu, Ercan, **Denizli Basın Tarihi (1909-2009)**, Pamukkale Üniversitesi Yay., Denizli, 2010
- Hocaoğlu, Durmuş, **Laisizm'den Milli Sekülerizm'e**, Selçuk Yay., 1. Baskı, Eylül, 1995
- Hülagü, Metin, **Osmanlı-Yunan Savaşı, Abdülhamid'in Zaferi**, Yitik Hazine Yay., Mart, 2008, s. 11
- İleri, Celal Nuri, **Uygarlıklar Çatışmasında Türkiye**, Haz. Mahir Aydın, İstanbul, 2008
- İnan, Afet, **Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları**, Cumhuriyet Yay., Nisan, 1999
- İnceoğlu, Efecan, **Türkiye'de Siyasal İslamcılığın Evrimi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009

İnuğur, M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, Çağlayan Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 1982

İskit, Server R., **Türkiye’de Matbuat Rejimleri**, Ülkü Matbaası, 1939

İskit, Server, **Türkiye’de Matbuat İdareleri ve Politikaları**, Başvekalet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yay., 1943

Kabacalı, Alpay, **Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa, Basın ve Yayın**, Literatür Yay., 1. Baskı, Eylül, 2000

Kabacalı, Alpay, **Türkiye’de Siyasal Cinayetler**, Gürer Yay., 2. Baskı, Ağustos, 2007

Kara, İsmail, **Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi 1 Metinler Kişiler**, Dergah Yay., 4. Baskı, İstanbul, 2012

Karaca, Emin, **Türk Basımında Kalem Kavmaları**, Gendaş Yay., 1. Baskı, Şubat, 1998

Karal, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)**, TTK Basımevi, Cilt 9, 1. Baskı, 1996

Karan, Niyazi, **Girit’in Yunanistan’a İlhakına Türk Kamuoyunun Tepkisi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006

Karataş, Cengiz, **II. Meşrutiyet Dönemi Fikir Hareketleri ve Türk Edebiyatına Yansımaları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2009

Karatay, Osman, Bilgehan A. Gökdağ, **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 1, Karam & Vadi Yay., Ankara, Nisan, 2006

Kurtcephe, İsrail, **Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916)**, TTK Basımevi, Ankara, 1995

Madendağ, Gülten, **Ahmed Vefik Paşa ve Türkçülük**, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Hatay, 2009

Mardin, Şerif, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908**, İletişim Yay., 12. Baskı, İstanbul, 2005

Mardin, Şerif, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri**, İletişim Yay., 15. Baskı, İstanbul, 2008

- Mardin, Şerif, **Türk Modernleşmesi**, İletişim Yay., İstanbul, 1991
- Müezzinoğlu, Ersin, Türk Basımında Balkan Savaşları (1912-1913) (İkdam, Sabah, Tanin), **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Ekim, 2004
- Okulevi, Aliye Baysal, **Meşrutiyet Dönemi Fikir Akımları İçinde Batıcılık Akımı**, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, Ocak, 2006
- Savaş, Mevhibe, **İkinci Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki ve Basın**, Ankara, 1998
- Shaw, Stanford J., Shaw, Ezel Kural, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, Çev. Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul, 1983, Cilt 2
- Şahhüseyinoğlu, H. Nedim, **Dünden Bugüne Düşünceye ve Basına Sansür**, Paragraf Yay., Ankara, 2005
- Şapolyo, Enver Behnan, **Türk Gazeteciliği Tarihi, Her Yönüyle Basın**, Güven Matbaası, Ankara, 1971
- Tahir, Kemal, **Kurt Kanunu**, İthaki Yay., İstanbul, Eylül, 2005
- Temir, Ahmet, **Yusuf Akçura**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., 2. Baskı, Ankara, 1997
- Tevetoğlu, Fethi, **Ömer Naci**, Milli Eğitim Bas., İstanbul, 1973
- Tokgöz, Ahmet İhsan, **Matbuat Hatıratım**, Haz.:Alpay Kabacalı, İletişim Yay., 1. Baskı, Haziran, 1993
- Topuz, Hıfzı, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, Gerçek Yay., 1. Baskı, Mart, 1973
- Topuz, Hıfzı, **Özgürlüğe Kurşun**, Remzi Kitabevi, 2. Basım, Ekim, 2007
- Topuz, Hıfzı, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003
- Tunaya, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasi Partiler, İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918**, İletişim Yay., Cilt 1, İstanbul, 199
- Tunaya, Tarık Zafer, **Hürriyet'in İlamı**, Arba Yay., İstanbul, 1996
- Turan, Refik, (vd.), **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000

Turan, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi, 1. Kitap, İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe**, Bilgi Yay., Kasım, 1991

Turan, Şerafettin, **Mustafa Kemal Atatürk, Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik**, Bilgi Yay., Şubat, 2004

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, **Balkan Harbi, Osmanlı Devri (1912-1913)**, Cilt III/2, Genelkurmay Bas., 2. Baskı, Ankara, 1993

Unat, Faik Reşit, **İkinci Meşrutiyet'in İlanı ve Otuzbir Mart Hadisesi, Ali Cevat Bey'in Fezlekesi**, TTK Yay., Ankara, 1960

Uzer, Tahsin, **Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi**, TTK Yay., Ankara, 1979

Üçok, Coşkun, **Siyasal Tarih (1789-1960)**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fak. Yay., Ankara, 1975

Ünsal, Emin, **Girit'in Türk Hakimiyetinden Çıkışı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2009

Yalçın, Durmuş, (vd.), **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, ATAM, 1. Baskı, Ankara, 2000

Yazıcı, Nevin, **Osmanlılık Fikri ve Genç Osmanlılar Cemiyeti**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2002

Zürcher, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yay., Çev: Yasemin S. Gönen, İstanbul

B.MAKALELER

Adıyeke, A. Nükhet, "Türk Basınında Girit'in Yunanistan'a Katılması", **Çağdas Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, İzmir, 1991

Arabacı, Caner, "İttihat ve Terakki Basını", **İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset**, Editör: Hakan Aydın, Palet Yay., 1. Baskı, Konya, Ekim, 2010

Aysal, Necdet, "Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 38-39, Mayıs, 2006

Birinci, Ali, “31 Mart Vak’ası’nın Bir Yorumu”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 13, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002

Gazel, Ahmet Ali, “İkinci Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki Fırkası’nı Bölünme Noktasına Getiren Hizb-i Cedid Hareketi”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 16, Erzurum, 2001

Gazel, Ahmet Ali, Şaban Ortak, “İkinci Meşrutiyet’ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, Erzurum, 2006

Gencer, Mustafa, “Geç Osmanlı İmparatorluğu’nun Modernleşmesi Çerçevesinde Kimlik Sorunsalı”, **Kültür ve Kimlik Sempozyumu Bildirisi**, İstanbul, Haziran, 2005

Hanioğlu, Şükrü, “Osmanlılık”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yay., Cilt 5

Hilav, Selahattin, “Düşünce Tarihi (1908-1980)”, **Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Cem Yay.,

Hurç, Ramazan, “Osmanlılarda Son Devir Fikir Hareketleri”, **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 2, 1997

Kaan, Oğuz, “Balkan Savaşlarında Osmanlı’nın Siyasal Durumu: İktidar ve Muhalefet İlişkisi”, **Balkan Savaşlarının 100. Yılı, Uluslar arası Balkan Sempozyumu**, Kültür Yay., İstanbul, Kasım, 2012

Kalelioğlu, Oğuz, “Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea”, **Ankara Üniversitesi Türk inkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 41, Mayıs, 2008

Kara, İsmail, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İslamcılık Tartışmaları”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 5

Koloğlu, Orhan, “Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi”, **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul, 1985

Köksal, Osman, “Osmanlı Devletinde Sıkıyönetim İle İlgili Mevzuat Üzerine Bir Deneme”, **OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)**, Ankara, 2001, Sayı 12

Kurtcepe, İsrail, "Osmanlı Paramentosu ve Türk-İtalyan Savaşı (1911-1912)", **OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)**, Sayı 5, Ankara, 1995

Kütükoğlu, Mübahat S., "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Türk-Yunan İlişkileri**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara, 1986

Mardin, Şerif, "İslamcılık", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yay., Cilt 5

Mehmetefendioğlu, Ahmet, "Teşkilatın İki Elemanı: Silahçı Hasan Tahsin'den Osman Nevres'e İki Hasan Tahsin", **Toplumsal Tarih**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2009, Sayı 185

Oğuz, Gülser, "Osmanlı Gazetesinin (1897-1904) Girit İsyanlarına Bakışı", **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)**, Cilt 7, Sayı 2, 2006

Özcan, Azmi, "Osmanlıcılık", **İslam Ansiklopedisi**, Diyanet Vakfı Yay., Cilt 33, İstanbul, 1998, s. 486

Öztoprak, İzzet, "Türkiye'nin İşgali ve Milli Direniş Hareketleri", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yay., Cilt 15, Ankara, 2002

Saatçı, Meltem Begüm, "II. Meşrutiyet Öncesi Makedonya Sorununda "Bulgar" Rolü", **Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu**, Odunpazarı Belediyesi Yay., Mayıs, 2005

Sürgevil, Sabri, "1897 Osmanlı-Yunan Savaşı ve İzmir", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Türk-Yunan İlişkileri**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara, 1986

Uçman, Abdullah, "Mizancı Murad", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Cilt 30, İstanbul, 2005

EKLER

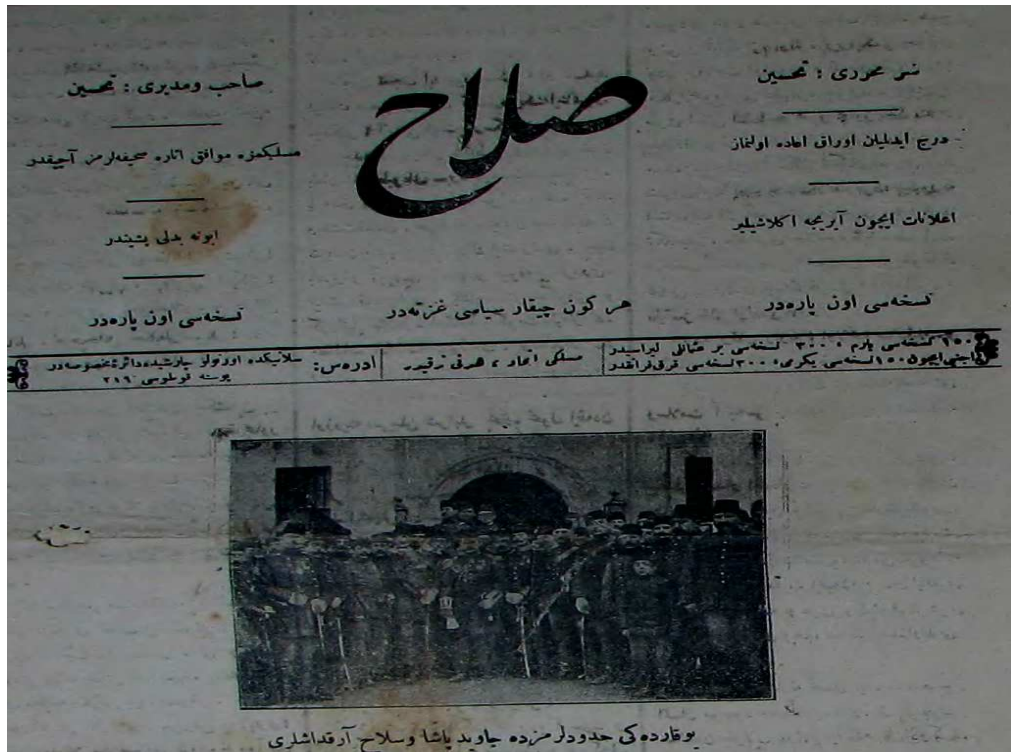
Ek-1 Silah Gazetesi (16 Temmuz 1327/29 Temmuz 1911)

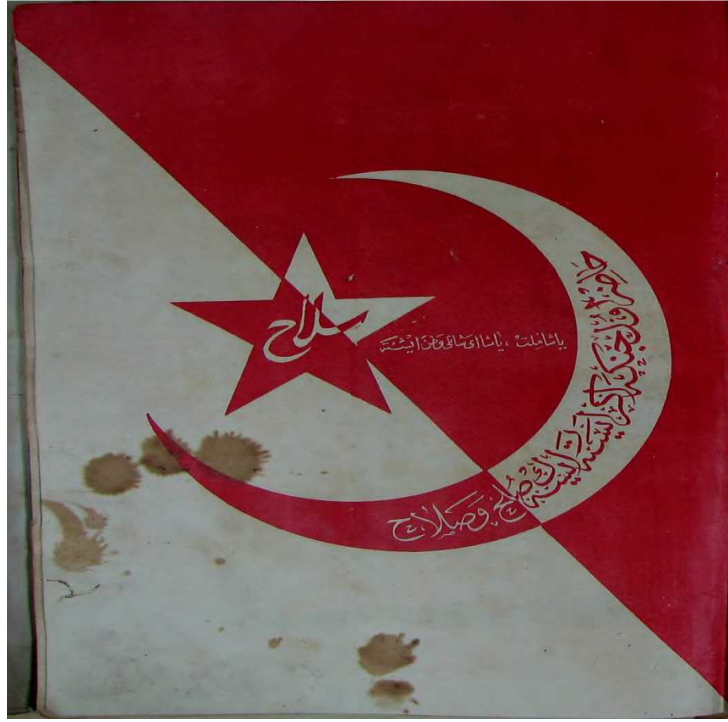
Ek-2 Silah Gazetesi (25 Temmuz 1325/7 Ağustos 1909)

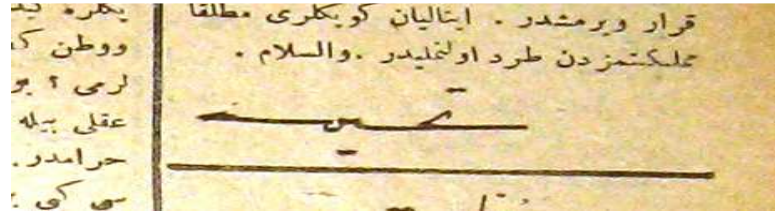
Ek-3 Silah Gazetesi(25 Eylül 1327/8 Ekim 1911)

Ek-4 Silah Gazetesi(1 Haziran 1327/14 Haziran 1911)

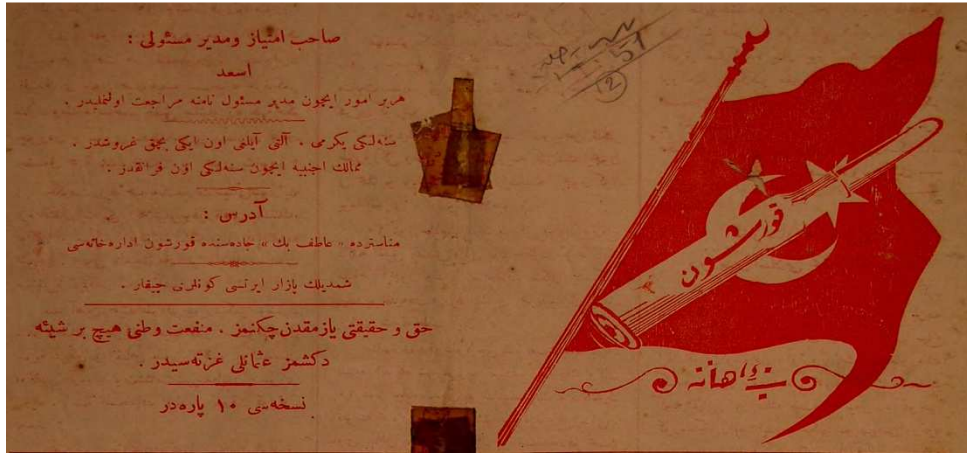
Ek-5 Silah Gazetesi ilk sayfası(10 Temmuz 1325/234 Temmuz 1909)

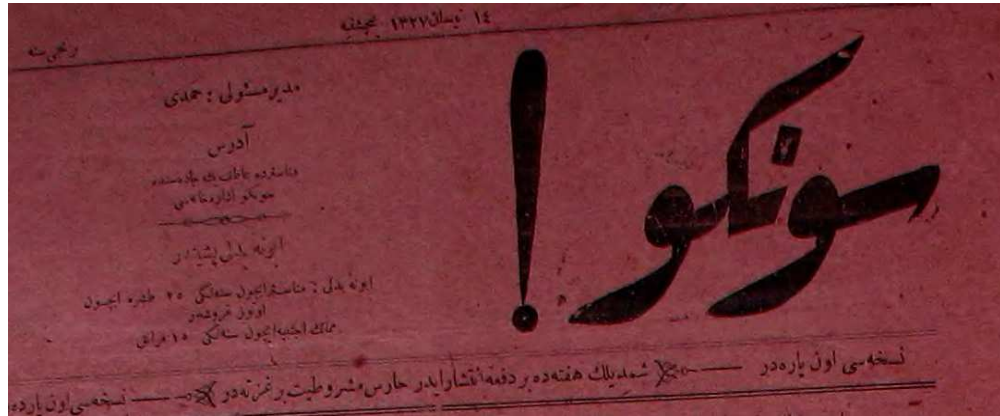
Ek-6 Silahçı Hasan Tahsin'in imzası

Ek-7 Silah gazetesi(25 Eylül 1327/8 Ekim 1911)

Ek-8 Kurşun Gazetesi(4 Nisan 1327/17 Nisan 1911)

Ek-9 Süngü gazetesi(14 Nisan 1327/27 Nisan 1911)

Ek-10 Top Gazetesi(11 Nisan 1327/24 Nisan 1911)

Ek-11 (10 Temmuz 1325/25 Temmuz 1909) Ek-12(10 Eylül 1325/23 Eylül 1909)

Von der Goltz

İnkılapçı Naci Bey İran'da

Ek-13 Muallim Şemsi Efendi ve Silah Gazetesi'nin Nüsha-yı Mahsusası

(22 Kanunusani 1325/4 Şubat 1910)

Ek-14 Hasan Tahsin mahkemeden çıkarken

Ek-15 Silahçı Hasan Tahsin

Ek-16 Mahmud Bey ve Tahsin Bey

Ek-17 Fethi Tevetoğlu, **Ömer Naci**, Milli Eğitim Bas., İstanbul, 1973, s. 154

Ek-18 Erkan-ı Harbiye 317 Sınıfı (9 Eylül 1327/ 22 Eylül 1911)

داخله نظارتی مخبرات عمومیه دائره سی شعبه ۱

اوراق نومروسی	مردی	میضی	سند دولتی	شعبه ۱	لاجل التبیض قلمه ورودی
قلمه ورودی تاریخی	تاریخ تسوید	تاریخ میضی			

سند دولتی استعلامه فرستاده آهسته القای حکومت
 ایستادن صورتی نسیان بفرموده بولندده اولونین دبط قیانه
 لقا قیانه عفتی و دردی که حالده حکومت بولگا قیانه لاقید طاوران
 بولندین مقام عطایده در سینه ایستاده بولندین با قیانه اعتقاد ایضا
 و انبیا بیخ

دو کی نرماند
 قلمه استیسی
 در تحویل از هفت
 موهب اولدی
 و نسیان و قیانه
 مدور غورنک جز اولونین
 در تحویل از هفت
 عوانید ردوا لکول غورنک
 سند عضاور منوع
 کس ایدین اولونین

Ek-19 BOA, DH.SYS, Dosya: 57-1, Gömlek: 44, (22.11.1329/14 Kasım 1911)

سلاخ غزنی حقیقت

دخیر لفظ جدید

سلاخ غزنی

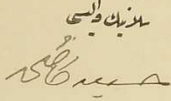
تحریرات علمی

عدد

۲۸۰

دولت او اسم حقیر

« هر چه در این باره در دسترس است نظر به این که جوید - سلاخ غزنی سده جدیدی با اسامی حقیر و حقیقت و نوع بیان و در هر چه منظمه دولتان
تسلیات و دلایط مطبوعات قانونه توفیقاً تعقیبات قانونه انهای مدعی نویسنده علی اولی و درینجه جویده مدبر و سلاخ غزنی تعقیبات قانونه امری طلب ایدیه
سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این
مراحتت و درود و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این
و با مقاله ای صورتی تعقیبات کور و فایده یابنده و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این
تعقیبات ایفان قانونه اولی و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این
برسی یا بیرونه اولی و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این سلاخ غزنی سنک ۵۵۵ و ۵۵۵ و ۵۵۵ نو و در این

سلاخ غزنی

Ek-20 BOA, DH.SYS, Dosya: 57-2, Gömlek: 22, (3.8.1330/18 Temmuz 1912)

شعبه
دائرة صدارت تحریرات قلمی

لاجل التفتيش قلمه درودی					میسری	موردی	اوراق نومردی
						ص	۷۰۶
مقابلہ ابتدائی					تاریخ تفتیش	تاریخ تسوید	قلمه درودی تاریخ
				مصدقہ رقمہ صند	۸	۷	۷

مدح و ستائش کے لئے اس وقت سے پہلے کے تمام حکام کے لئے ایک ہی حکم جاری کیا گیا ہے۔
 اس کے تحت تمام حکام کو ایک ہی حکم جاری کیا گیا ہے۔
 اس کے تحت تمام حکام کو ایک ہی حکم جاری کیا گیا ہے۔
 اس کے تحت تمام حکام کو ایک ہی حکم جاری کیا گیا ہے۔
 اس کے تحت تمام حکام کو ایک ہی حکم جاری کیا گیا ہے۔

محمد علی
 سید علی
 سید علی

عثمانی آرشیو
 BEO
 3895 292110

Ek-22 BOA, BEO, Dosya: 3895, Gömlek: 292110, (22.6.1329/20 Haziran 1911)

امینت عمومی ریجی شہید مدبریتی

<p>۴۵۰</p>	<p>فید نووری</p>	<p>خلاصہ</p>	<p>۴۵۰</p>
<p>۴۵۰</p>	<p>نوع حرارت</p>	<p>سودہ سوکھو طوب نقد نورسہ بومہ دایمہ</p>	<p>اسانک نوچی</p>
<p>۴۵۰</p>	<p>اسانک نوچی</p>	<p>ان زامہ غمہ ارک چہ ہندہ دار</p>	<p>اسانک نوچی</p>
<p>۴۵۰</p>	<p>اسانک نوچی</p>	<p>ادارہ نووری</p>	<p>اسانک نوچی</p>
<p>۴۵۰</p>	<p>اسانک نوچی</p>	<p>ادارہ نووری</p>	<p>اسانک نوچی</p>
<p>۴۵۰</p>	<p>اسانک نوچی</p>	<p>ادارہ نووری</p>	<p>اسانک نوچی</p>
<p>۴۵۰</p>	<p>اسانک نوچی</p>	<p>ادارہ نووری</p>	<p>اسانک نوچی</p>
<p>۴۵۰</p>	<p>اسانک نوچی</p>	<p>ادارہ نووری</p>	<p>اسانک نوچی</p>
<p>۴۵۰</p>	<p>اسانک نوچی</p>	<p>ادارہ نووری</p>	<p>اسانک نوچی</p>
<p>۴۵۰</p>	<p>اسانک نوچی</p>	<p>ادارہ نووری</p>	<p>اسانک نوچی</p>
<p>۴۵۰</p>	<p>اسانک نوچی</p>	<p>ادارہ نووری</p>	<p>اسانک نوچی</p>
<p>۴۵۰</p>	<p>اسانک نوچی</p>	<p>ادارہ نووری</p>	<p>اسانک نوچی</p>
<p>۴۵۰</p>	<p>اسانک نوچی</p>	<p>ادارہ نووری</p>	<p>اسانک نوچی</p>

Ek-23 BOA, DH.EUM.KADL, Dosya: 20, Vesika No: 24, (12.5.1329/11 Mayıs 1911)

Ek-24

Silah Gazetesi'nde Yazıları Bulunanların Listesi

Hasan Tahsin	Hacı Kamuran
Na-Kam	Lütfi
Yüzbaşı Haşim	Hüsnü Onbaşı
Mülazım M. Safvet	Yüzbaşı Şemseddin
Mülazım Sadreddin	Mülazım Said
Köprülü Mülazım Ömer	M. Kemaleddin
Ali Rahmi	H. Muhtar
Kolağası A. Kemal	Yıldız-Mehmed Ali
Kazım	Aziz Adeni
Mustafa Fehmi	İlyas Macid
Kemalettin	Mehmed Şerif
İsmail Hakkı	
Safvet Arifi	
Enis Avni (Hak Gazetesi Sahibi)	
İlyas Macid	
Mahmud Nedim	
Ertuğrul (Gazetede en çok başmakale yazarlardan)	
Hanyalı Halil Mithat (Başmakale yazarı)	
M. Refii	
M. Şükrü	
Sulhi	
Tufan	
Mehmet Fazlı (Laklak Dergisi Sahibi)	
Dündar	
Süngü Muharriri	
Demir Topuz	
Hacı Şakir	
Mehmet Şerif	
Ebu'l Necdet	
Kerküklü	